

CÂNDIREA

ANUL III

No. 3—4

EXEMPLARUL
LEI 12.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
LEI 12.—

APARE LA 5 ȘI LA 20 ALE FIECĂREI LUNI, SUB CONDUCEREA UNUI COMITET COMPUS DIN DOMNII: LUCIAN BLAGA, DEMOSTENE BOTEZ, AL. BUSUIOCEANU, NICHIFOR CRAINIC, ADRIAN MANIU, GIB. I. MIHĂESCU, I. MARIN SADOVEANU, AL. O. TEODOREANU ȘI PAMFIL ȘEICARU

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
CORESPONDENȚA REDACȚIEI PE ADRESA:
CĂSUȚA POSTALĂ 170, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, DOMNII AUTORI ȘI CASELE DE EDITURĂ SUNT RUGATE A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD. CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM A FI ADRESATE REVISTEI ȘI NU PERSONAL.

5 ȘI 20 Iunie 1923

C U P R I N S U L

S. S. R. de <i>Ion Dărie</i>	37
TURMA de <i>Adrian Maniu</i>	39
CARIERA LUI VIDRAN de <i>Cezar Petrescu</i>	40
SEMNE de <i>Lucian Blaga</i>	44
CÂNTEC DE SEARĂ de <i>Nichifor Crainic</i>	45
OMAGIU LUI M. SADOVEANU: MIHAIL SADOVEANU, SCRIITOR AL PĂMÂNTULUI ROMÂNESC de <i>Pamfil Șeicaru</i>	46
CÂNTECE BĂTRÂNEȘTI de <i>Mihail Sadoveanu</i>	49
CUM L'AM CUNOSCUȚ PE D-L SADOVEANU de <i>Demostene Botez</i>	51
COCOSTĂRCUL ALBASTRU de <i>G. Topârceanu</i>	52
PE MĂRGINEA VOLUMULUI «MORMÂNTUL UNUI COPIL» de <i>Cezar Petrescu</i>	53
MĂSCĂRICIUL VĂLĂTUC de <i>Al. O. Teodoreanu</i>	54
SUB CERUL LIBER... de <i>Ioan Marin Sadoveanu</i>	54
O ALTĂ FAȚĂ... de <i>G. M. Ivanov</i> ..	55
GÂNDURI DESPRE MIHAIL SADOVEANU de <i>Vintilă Russu Șirianu</i>	56
PENTRU SUFLETUL BASARABIEI de <i>Ion Buzdugan</i>	56

CRONICI:

IDEI, OAMENI & FAPTE: PROPAGANDĂ DE OPERETĂ ..	58
CĂRȚI BUNE, SEMNE BUNE... ..	58
MODERNISM	59
MISTIFICĂRI ȘI GLORII FALȘE.	60
MISTERE ALE TIPARULUI.....	61
CRONICA LITERARĂ: ADRIAN MANIU: «MEȘTERUL» de <i>Aristarc</i>	62
DRAMA ȘI TEATRUL: LUCIAN BLAGA: «TULBURAREA APELOR» de <i>Ioan Marin Sadoveanu</i>	64
CRONICA DOCUMENTARĂ: TEATRUL NAȚIONAL DIN BUCUREȘTI, COMITETUL DE LECTURĂ, D. VICTOR EFTIMIU ȘI «RODIA DE AUR» de <i>Al. O. Teodoreanu</i>	65
CRONICA ARTISTICĂ: A DOUA EXPOZIȚIE A SOCIETĂȚII «GRAFICA»: PORTEȚUL IN GRAVURA FRANCEZĂ de <i>Pinx</i>	70
CRONICA MĂRUNTĂ	71
COPERTA DE LUCHIAN	

ABONAMENTE: 1 AN, 200 LEI; 6 LUNI, 100 LEI. EDIȚIE DE LUX, 300 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITĂȚI, 300 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 300 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: BUCUREȘTI, STR. POVERNEI, 28

EXEMPLARUL
LEI 12.—

GÂNDIREA

EXEMPLARUL
LEI 12.—

CÂNDIREA

S. S. R.

DE

ION DARIE

O gazetă de provincie, cu acea migală îngăduită numai în târgușoarele unde singura ademenire dela masa de lucru e chemarea sonoră a goarnelor, la schimbarea gărzii tipăria mai deunăzi o îndelungă înșirare de date, asupra împrejurărilor în care și-au încheiat cariera scriitorii români, începând cu Grigore Alexandrescu ori Bolintineanu, și sfârșind cu cel din urmă pornit dincolo de vămile tăcerii veșnice, N. N. Beldiceanu.

Era un trist pomelnic.

Celula cu gratii a casei de nebuni, patul numerotat de clinică; sanatoriul de oficioși, — uneori un sătuc îndepărtat, unde în agonie, poietul și-a târît ființa străvezie aproape de lunecile copilăriei. Peste multe movili de pământ, deasupra gropilor, printre măcieșii sălbătăciți, nu se mai ține nici o cruce amintitoare.

Manuscrisele rămase în sertare, s'au irosit, căzute în mâini nepioase. Și cărțile multora, sfârșite în rafturile de librărie nu și-au mai găsit editori. A doua moarte, după aceea cu prohod și punți de pânză albă întinse la răscruce vine cu încetul să ningă ploaie de cenușă, cenușă de uitare, peste toate sbaterile care în trecătoarea vieată, au umplut o clipă cu larmă încăperile cafenelei unde se face între un mazagran și un pelin la ghiață, literatură.

Pentru îndreptarea acestor neprielnice stări, a luat ființă acum vreo cincisprezece ani întovărășirea de breaslă a scriitorilor români. Societatea a cunoscut alternativ, ani de hibernare și ani de vremelnică agitare, după puterile și îndrăznelile celor care preluau pentru douăsprezece luni cârmuirea destinelor. Foloase adevărate a adus neîndestulătoare atât scriitorilor cât și publicului cetitor de literatură.

Era societatea prea săracă; dușmăniurile cenaclurilor se prelungeau și în adunările ținute sub adăposturi de împrumut; mărunte ambiții de candidați la eternitate, rodeau și ce bruma de avuție morală, izbutia să agonisească într'un an comitetul precedent, răsturnat. Fără un acoperiș, nu avea nici puțința unei arhive pe îndelete înjghebate. Fără avere nu-și putea împlini nici datoria care i-ar fi justificat ființa, de a ajutora o văduvă ori un orfan. Existența societății era oarecum platonice; statutele reprezentau mai mult o înșirare de deziderate. Iar scriitorii cei mai mulți, acei cari reprezentau de fapt mișcarea vie a literaturii, se țineau deoparte, îngăduind pe încetul invazia autorilor de broșurile îndoelnice, de cărțulii de periferie literară. Cea din urmă dare de seamă, cetită la ultima adunare generală de fostul președinte, face dovada unui început de trezire. Tot mai anevoioasele relații dintre scriitor și editor, stările noi care-au născut în cultura românească pentru purtătorii de condei și literatură, îndatoriri contractate fără o prevăzătoare pregătire au făcut să se întoarcă mai des și mai cu băgare de seamă, ochii literatorilor către asociația cu îndoită menire pentru cei din lăuntru ei și pentru marele public, ca să spunem așa — consumator de literatură.

Se pare cu alte cuvinte, că întovărășirea scriitorilor va găsi în sfârșit, după șovăiri și experiențe neisbutite, după abateri și zadarnice ocoliri, calea dreaptă către rosturile pentru care luase odinioară înfăptuire.

Căci nu sunt nici puține, nici fără greutate de împlinit aceste datorințe.

Scrisul românesc va fi însă osândit la obositoare epuizare, câtă vreme nu se va bucura măcar de protecționismul ce apără industria de cuie de lemn și de oțet alambicat din așchii. Scriitorul va cunoaște mai departe anticamera ministerelor, rezistența disprețuitoare ușierilor cu nasturi de alamă și nemărturisitele tranzacții, pentru a obține prețul unei lumi de refugiu, dela biroul de diurnist supranumerar, la o mărginașă și săracă stație balneară, unde să-și aerisească plămâni în răcoarea ozonată a brazilor și să-și facă rânduială în hârtii, pentru un nou volum, plătit de editor în cel mai fericit caz cu echivalentul unui rând de straie gata, și inclusiv, poate, pălăria de paie. S'a dus uneori pe drept, alteori fără îndestulă motivare, campanie, împotriva neguțătorilor de literatură. Editorii nu merită întotdeauna această osândire. Când Statul a găsit de nevoie să ia sub ocrotirea sa, cu legi speciale și cu generoase privilegii, industria de zahăr și de saci — nu apasă asupra editorului vina de a nu se putea bucura, în industria sa de cultură, de aceleași privilegii măcar, în cumpărarea hârtiei, în aducerea mașinilor de tipărit, în procurarea plumbului de literă.

În Elveția cărțile școlilor primare se împart gratis de către Stat; la noi, țară cu învățământ primar obligatoriu, înscris în legi severe, pe aceste cărți apasă taxe ca pe oricare deopildă, dintre băuturile spirtoase. Această incoerență de măsuri, va trebui rânduită pe încetul — și poate cuvântul pentru apărarea cărților va trebui să și-l spună răspicat și această reprezentanță a oamenilor care scriu cărțile. Fiindcă strâns legat, într'un complex de foarte îndepărtate cauze, foarte neașteptate efecte, stă tot destinul scrisului românesc. Ușurând viața cărților, se va ușura drumul literaturii; protejind tiparul, va înceta nevoia de a face din scriitor un sinecurist, și din literatură o floare exotică, înfiptă în silă în pieptul oborogenuului desculț și necăjit în cojocelul național. Ajutorarea văduvelor de scriitor, pensionul asigurat unui orfan, patul sanatoriului pentru un bolnav, măsurile de pază împotriva exploatării de editori sunt rândueli interioare, ce privesc numai societatea, în existența, ei ce poate sta fără pierdere ermetic închisă marelui public, neinițiat în toate durerile nașterii literare.

Dar pentru începuturile noastre de cultură, care fac din scris încă un apostolat, din carte o unealtă de propagandă, rostul unei societăți de scriitori trece dincolo de îngrădirea ei într'o simplă tovărășie de breaslă. Către această menire mai ales s'ar cuveni îndreptate toate străduințele conducătorilor de azi, ai societății. O generație înseamnă o foarte neînsemnată punte, între un drum și altul, bătătorit în trecut, zăvorit și tainic în viitor. Și totuș aceste generații îi stă la îndemână puțința de a pregăti viitorului o cale dinainte însorită. La răspintene de vremuri, scriitorul român contemporan celor mai însemnate prefaceri înscrise în istoria unui popor, rămas până acum la granițele universalității are nu numai această puțință, dar și datoria de a grăbi statornicirea unei adevărate și pământene culturi. Este, firește, o chemare la sacrificiu. Un ceas răpit înălțimilor celeste, și coborât aproape de pământ, la forfota celor mulți, fără învățătură, fără pregătire sufletească, fără o conștiință omenească chiar; lărmuitoare masă din care am pornit cândva fiecare dintre noi, și îndărăt nu am mai întors ochii. Și numai după ce va fi răscolit acest pământ înțelenit, numai după ce-l va fi fertilizat cu sămânța cea bună, S. S. R. va avea drept să se întoarcă la grijile ei și la nevoile stricte de breaslă. Căci această trudă de cenușareasă ne va îndreptăți numai, să așteptăm conturul fermecat din care va răsări și caleașca de aur, și palatul de cristal, și toate minunile celor mai capricioase și nepotolite fantezii.

T U R M A

DE

ADRIAN MANIU

.....

DUPĂ ce ciubarele adunaseră laptele spumat,
Miei cu picioarele deschirite se îmbulzeau lovind ugerul uscat.
Câte unul numai mai nevoiaș plângea,
Și îi era sete, și oile îl îndemnau: «bea, bea».

Mărișorii rumegau să-și reamintească florile ce au păscut,
Seara fiecare cu copita negrișoară, cuminte a făcut
De trei ori semnul crucii în țărână, după obicei, și binișor
Pe urmă îngenunchiau ca și mama lor,
Când izvora recea pâlpare a luceafărului ciobănesc,
In al cărui semn toate turmele se odihnesc.

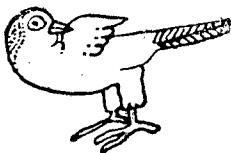
La marginea zidului scăldat de lună
Turma albă și blândă — pentru care un clopot sună,
Trece, abătută în chemările celor ce simt că o să moară,
Cu pași mărunți, șovăind în primăvară.

Micii sunt fără mamă. Câinele îi latră.
Covorul florilor s'a schimbat în drum de piatră.
Trebuesc să înainteze deși ar fi timp de popas,
Și merg, merg, pentru că așa le e rămas.

.....

Iar Stăpânul înjură pe nevinovați
Și câinele credincios mușcă pe micii întârziți.

Numai un asin, de bice jupuit,
Lasă în jos urechile să pice și îi urmează neclintit.
Urechile lui sunt aplecate atât, atât de tare,
Par'că din ele ar putea dărui altă schimbare.

CARIERA LUI VIDRAN

DE

CEZAR PETRESCU

III

PESTE drum de catedrala Sfântul Ștefan, e magazinul domnului Serafim Ciucă: «La traiul zilnic. Coloniale și delicatese. Bererie, restaurant, aperitive».

Acolo se adună înaintea amiezii și la șase seara, intelectualitatea de frunte a orașului. Vara, patru mese verzi, de tablă sunt scoase de cu noapte, pe trotuar, înaintea vitrinei. De arșița soarelui le ferește un acoperământ de pânză gudronat; deoparte și de alta, străjuiesc în cutii de lemn, doi brăduți piperniciți, cu acele gălbejite și surite de praf. Odată cu cele dintâiu ploi ale toamnei, mesele sunt strămutate în odăița din fund, unde se trece printr'o ușă cu geamul de sticlă, ferit de privirile indiscrete, de o perdea de cit roșu.

Domnul Serafim Ciucă, a fost în tinereță, înainte de a intra în breasla negustorească, frate la mănăstirea Secu. De acolo a rămas cu barba pravoslavnică, arar cercată de foarfec, cu dragostea pentru haine roșcate de șiac, cu vorba întotdeauna mieroasă, cu felul smerit de a-și freca mâinile, când recomanda clienților delicatesele sosite chiar acum, dela Galați; și tot din această scurtă ucenicie monahală păstrează și o aprinsă patimă pentru icoanele și chipurile bisericesti, care împodobesc pereții localului de aperitive. Astfel petrecaniile ofițerilor dela batalionul de vânători, se întind câteodată până la ziuă, sub privirea suferindă a Maicii Domnului cu pruncul sfânt în brațe, și sub ochii severi ai Mitropolitului Ghenadie, peste al cărui autograf de pe cartonul fotografiei, o mână sacrilejă a scris stihuri glumețe.

Acum, în Iunie, camera din fund, cu toată răcoarea podelilor stropite cu apă, e goală. Toată suflarea se adună la mesele de pe trotuar, de unde se pot vedea trecând și trăsurile cu drumeți, spre mănăstiri.

Cel dintâiu venit așteaptă înaintea țuicei, rozând plictisit o scobitoare în dinți, citind gazeta cu deamănuntul până la mica publicitate.

Pe ulița mare, larma negustorilor începe a se potoli. Oameni de țară, cu tot colbul târgului adunat pe botforii unși cu untură de pește, trec cu desagele doldora, zângânindu-și oțelele coaselor nou cumpărate, îndreptându-se către hanuri mărginașe, unde îi așteaptă căruțele cu hulubele ridicate paralel spre cer, cu caii prinși în căpăstru, ronțând înaintea legăturilor cu fân. Numai glasul femeilor mai întârzie, tocmindu-se hârțagos cu jupâni, care strigă și se jură din ușă, rupând un preț, întorcându-se iar, trecând dela o dugheană la alta, ca să pipăe sulurile de cit rezemate de obloane, să încerce firul legăturilor de bumbac, și să ceară cu fereală, dresuri de obraz și oglinjoare de tablă, pe dos cu un cap de harap ai cărui dinți de mărgele albe se pot potrivi numai cu mare răbdare.

Ceasurile abia se târâe, lungi și desnădăjduit de asemănătoare cu cele trecute și cu cele ce au să vină. Așa că orologiul din turnul catedralei, oprit din vremuri ce nu se țin minte, la ora șapte și un sfert, s'ar părea că arată cu minutarul lui neclintit toată zădărnicia unui mecanism viu, care ar vrea să măsoare cu hărnicie și precizie curgerea de prisos a timpului.

Clientul singuratic al domnului Serafim Ciucă, răstoarnă pe gât, cu plictiseală somnoasă, țoiul de țuică, pune gazeta împăturită sub cot, și se pregătește de așteptat. Întâiu trece prin mijlocul străzii, cu cravașa în gură, Sultan, prepelicarul cafeniu al maiorului Steriade. Asta înseamnă că la cazarmă a sfârșit serviciul, și că maiorul e pe drum, oprit undeva, la bărbier ori la bufetul din grădina publică. Pe urmă, dinspre primărie apare domnul Enache Ștefănescu-Mazălu, căutând umbra îngușă de lângă ziduri; cu panama în mână, cu haina de doc asudată în spate și subsuori. Domnia-sa, suferă grozav de căldură, și înainte de a traversa strada, domnul Serafim strigă de după tejghea, lui Costică. să și pregătească halba rece cu ghiată, cu gulcer des. De acuma, sfatul din jurul meselor de tablă verde se completează repede. Dela judecătorie, dela cazarmă, dela suprefectură, dela primărie, dela poliție, se strâng oameni toropiți de zăpușeală, la băuturile răcoritoare dela «Traiul zilnic».

Numai domnul Henri Stepano, nu coboară în lumea aceasta vulgară, și trece nepăsător cu trăsura cu roți de cauciuc la plimbare, către cetate, sau cu automobilul galben, la moșie. Răspunde la saluturi cu un deget dus leneș la pălăria de fetru cenușiu, și aleargă în trapul cailor ori în sfârâitul roților de gumă, către vila cu parc de brazi și cu alei netede, sau către castelul său dela moșie, cu turnuri roșii, și cu bazenuri, din care țâșnesc împroșcat pe gura leilor de piatră, șuvițe străvezii de apă.

Nici Sandu Vidran nu mai are vreme de pierdut la taclale. Înainte rămânea cel din urmă, la table, amăgind timpul cu partizi interminabile. Acuma trece grăbit, strânge mâinile, ciocnește un pahar aburit de spriț, și dă fuga la afacerile sale foarte importante.

— Te-a trădat, domnule Primar, te-a trădat grozav protejatul dumitale. Ți-o spun eu. S'a dat cu ciocii lui Stepano; — îl necăjește maiorul Steriade în fiecare zi, pe domnul Ștefănescu-Mazălu.

Dar domnul Primar ridică din sprâncene, semn că n'are nici o grijă; — «știe el ce știe».

Știe mai întâiu că protejatul domniei-sale, nu-l poate trăda cu nici un chip, și dacă trece câteodată în automobilul domnului Stepano, o face fiindcă șeful partidului aristocrat și advers, e pe cale să vândă livezile lăsate în paragină dela marginea târgului, unde se ridică gara; iar cumpărătorii cei mai serioși de până acum, sunt tocmai amândoi, domnul Primar și Sandu Vidran, în dreptă tovarășie; unul cu capitalul, celălalt cu truda. Domnul Stepano are foarte grabnică nevoie de bani, pentru a pleca înaintea toamnei în Svițera, și nu pune mare preț pe aceste pământuri fără împrejmuire și cu pomii uscați; dar domnul Primar știe că acolo are să se plătească scump fiecare metru pătrat, pentru magazii și depozite de cherestea, pentru mori și hanuri, pentru atâtea întreprinderi bănoase ce-au să se iște din pământ, în jurul gării. Deaceea n'are nici o grijă. Poate să se plimbe în voia cea bună protejatul domniei-sale cu automobilul celui mai mare dușman al său politic, poate să meargă la moșia dela Zăvideni, poate să tot fie invitt la masă, pe terasa vilei unde madam Stepano se leagănă toată ziua într'un scaun cu tălpi curbe, cetind romane franțuzești.

Interesele lui Sandu Vidran îl țin legat aiurea. Cu cât or fi mai prieteni, cu atât are să rupă mai mult din preț. Asta o știe domnul Ștefănescu-Mazălu, și deaceea își bea liniștit halba, își șterge cu batista spuma albă de pe mustăți, plescăe din limbă și dă din umeri la toate născocirile maiorului.

Ba la drept vorbind, priceperea ascuțită a protejatului domniei-sale, îl minunează cu tot dinadinsul. Trei ani trândăvise mai mult aici, la țuicile și tablele lui Serafim; avea gulerul murdar, hainele ponosite, mesteca în dinți o țigară stinsă de foi, trăia mai mult din datorii decât din banii clienților. Și deodată, se arătase isteț și ager la minte, se lepădase de tablele lui Serafim, luase înaintea celor cinci avocați bătrâni ai târgului. Domnul Enache Ștefănescu-Mazălu privia atunci cu mulțumire înduioșată de părinte, cum se apropie Sandu Vidran dinspre judecătorie, cu pași ușurei pe sub teii subțiri cu pălăria de pai plecată pe ochi, cu ghiozdanul umplut de dosare și documente. Și la față arată acuma mai tânăr, cu bărbia rasă proaspăt, cu ochii limpeziți, cu mersul elastic. Domnul Primar plătește îndată și se ridică greu de pe scaun; trebuie să fie amândoi peste o jumătate de ceas la barieră, unde un inginer măsoară cu jaloane văpsite alb și roșu, și cu aparate urcate pe trei picioare, terenurile parcelate, livezile păraginite ale domnului Stepano și altele, grădini și maidanuri fără de preț acum, și plătite cu aur în mai puțin de un an deacuma înainte.

Acolo, la marginea târgului, e o forfoță nemai pomenită. Lucrători italieni ciocănesc lespezile de granit, țigănci cu fustele roșii cară cărămizile pe schele, în gropi de pământ fierbe varul alb și zidăria gării se înalță văzând cu ochii. Căruțe de nisip se încrucișează pe șosea, vagonete cu prund urue dinspre albia râului, împinse de lucrători sârbi, care răcnesc într'un grai neînțeles, — și încolo, în spre Pașcani, linia se vede întinsă ca o sfoară pe plan, aproape gata, până în dreptul pădurii unde, pe sub copacii tăiați, pierde ca într'un tunel de verdeață. Domnul Primar se plimbă printre grămezile de ciment și de cărămizi, cu mâinile la spate, Sandu Vidran, dă în lături cu bastonul pietrele din drum, și numai după ce-au cercetat cu deamănuntul mersul lucrărilor, își îndreaptă pașii ca din întâmplare, leneși și fără țintă, către laturile puse în măsurătoare.

* * *

Înainte oglinzii, Sandu Vidran se chinue să vâre butonul de metal în găurile gulerului tare și prea strâmt. Fața i s'a învinețit și vârful degetelor au amortit cătând să spună pânza scrobită ca un carton, care scapă și se ridică biruitor către ochi, ca aruncat dintr'o

coardă. Insfârșit, după ce a lărgit găurile cu un vârf de foarfece răsucit, după ce a prins cravata și a încheiat nasturii vestei, se poate privi în apele oglinzei, în față și în profil, de aproape și depărtându-se, să aprecieze tăetura hainei. E însă obosit, cu pleoapele umflate de nesomn, cu gura uscată după atâta șampanie, bătută peste noapte. Il muncește și o ușoară neliniște. De ce l-o fi chemând Ministrul? Aseară, la banchet, tot timpul l-a urmărit cu ochii lui mici și sfredelitori, de începuse într'o vreme să-l doară capul. Pe urmă, la plecare, domnul Ștefănescu-Mazălu, îl vestise să fie pregătit de dimineată, să meargă cu Excelența sa, cu automobilul, la moșia din județul Roman, unde era potfit pentru câteva zile. Dragostea asta neașteptată nu și-o poate explica. E drept, a rostit o frumoasă cuvântare, în numele cetățenilor, acolo, pe peronul gării pavoazat cu drapele și împodobit cu ghirlandzi de brad, când s'a oprit fluierând, cea dintâiu locomotivă de tren. Asta o știe bine, cuvântarea a scris-o și a rostit-o de câteva ori, înainte, în fața oglinzei, singur. Ministrul, și deputații, și prefectul, și generalul i-au strâns toți mâna și domnișoara Amalia, nepoata domnului Ștefănescu-Mazălu, l-a felicitat foarte emoționată. Dar astea nu pot explica de loc, un semn de atât de deosebită atenție, mai ales din partea unui om atât de temut pentru asprimea lui vestită. Întrebările acestea și le puneau Sandu-Vidran înaintea oglinzii, ștergându-și cu un colț de batistă muiat în colonie, un coș sângerat din bărbie.

* * *

Acuma automobilul sfârșe pe șoseaua stropită de ploaie, pe valea Moldovei, lăsând în urmă cantoane cu acoperișuri de țiglă roșie, unde câini flocoși latră încă multă vreme, întărâțați. Sandu Vidran soarbe cu ochii întredeschiși, bucuria vitezei, și alături Ministrul pare că dormitează, cu privirea ascunsă de borurile pălăriei, cu mâna înmănușată rezemată de spătarul de piele. Sandu Vidran nu îndrăznește ră rupă tăcerea. Își lămurește bine acum, unde l-a văzut întâiadată. Când era student, la tribuna Camerii, într'o ședință care răsturnase un guvern. Vorbia cu o logică tăioasă și hațjocoritoare, cu un gest scurt al mâinei, ca și cum ar fi decapitat la fiecare sfârșit de frază un dușman nevăzut. Când terminase, surâse răutăcios adversarilor, pitiți pe banca ministerială, reduși la tăcere. Isbuciseră în aplauze până și tribunele publice. Dar lui îi displicuse siguranța asta supărătoare, precizia de manechin logic, fără nici un tremur de îndoială omenească în glas, în mișcarea mecanică a mâinei. Acum era mai îmbătrânit, cu ochii stinși în orbite, și sfredelitori numai în răstimpuri. Din când în când trosnia degetele prin mânușă, cu un tic pe care și-l stăpâna îndată, rezemându-și la loc mâna de spătarul de piele. Ce-o fi având omul acesta orgolios și rece, cu dânsul, necunoscut până eri?

Din șosea automobilul ocoli curb pe o alee cu plopi subțiri, către un conac alb, în fundul unui câmp de lucernă, verde, ca o pătură văpsită artificial. Pe peron o fată în haine negre, flutură o batistă.

* * *

Ministrul își ridică ochii. Erau umeziți de lacrimi. Peste lespedeza mormintelor o șopârlă luncă verde, se opri cu capul în sus, cu coada neclintită, cu privirea mirată.

— Să ne așezăm jos. Sunt bătrân acum. Durerea la vârsta mea dublează anii. S'au așezat pe o bancă de piatră, sub mesteacâni cu crengi plângătoare.

— Ai înțeles acum. . . Aici sunt ființele pe care ai vrut să le scapi, în nenorocirea aceea.

Sandu Vidran roși. Vru să se împotrivească. Dar Ministrul, își trosni degetele și nu-l lăsă să rostească un cuvânt.

— Pardon. Dă-mi voie. . . Pricep foarte bine modestia dumatile. Stă bine chiar la un tânăr. Dar cunosc cu deamăunul toată întâmplarea. Doctorul mi-a spus că tot timpul febrei, în delir, ai strigat numele fiicei mele: Solange. . . Lucrătorii care te-au scos de acolo — am vorbit eu cu dânsii — ziceau că te-au găsit sbătându-te să ridici scândurile sub care zăceau ele. Poate numai sângele pierdut, coastele sfărâmate, te-au împiedicat să le salvezi, dacă mai puteau fi salvate.

Astea sunt faptele. Te-am văzut atunci pe patul dumatile de boală, nu puteai ști, erai singur în primejdie. Pe urmă a trebuit să plec în străinătate, să pregătescu cu încetul pe ceastă-laltă fică a mea, Getta, pentru durerea care nu doream să-i fie vestită acolo, singură, în pensionul străin unde se afla. Dumneata trebuie să înțelegi nerăbdarea cu care te întreb acum; care au fost cele din urmă cuvinte ale lor. Poate și-au spus o dorință. Ați mers împreună. Imi imaginez; v'ați cunoscut așa cum se întâmplă în călătorie. Ați discutat — biata Solange

era atât de vioae! Pentru mine ar fi o mângâere să știu. Dumneata n'ai drept să-mi ascunzi.

Își trosni degetele. Își șterse fruntea cu batista. Deschise și închise port-țigaretul, fără să ia țigară. Sandu Vidran plecă ochii. Lângă mormântul celor două femei, era greu să mărturisească, în parcul acesta, omului care-și înfigea în ochii lui privirea rugătoare, adevărul, limpede și cu totul departe de născocirile pe care le lăsase cu încetul să se urzească în jurul lui. Cum să-i spună că le-a urât, că nimic din toate închipuirile acelea nu sunt adevărate, că singurele vorbe de atunci, au fost întrebări și răspunsuri aproape dușmănoase, că nici n'a gândit și nici nu i-ar fi stat în putință să încerce a le scăpa vieața, în întâmplarea aceea groaznică, petrecută în somn?

— Domnule Vidran, te las singur, poate și pentru dumneata amintirea asta ar fi fiind tristă. Ai să-ți amintești. Ai să-mi spui. Îți trimit pe Getta, să-ți arate parcul. Pentru mine fiecare bancă de aici, fiecare alee, fiecare trandafir e prilej de suferință. Aici au stat ele, din trandafirul acesta galben, tăiau flori, pentru biroul meu. .

Când a venit fecioara în hainele negre, Sandu Vidran era pe banca de piatră, cu capul în pumni.

— Papa mi-a spus. Pentru ele, pentru maman, pentru Solange, îți mulțumesc.

Vidran sărută mâinile subțiri, cerându-și așa, iertare.

— Acum mergem în fund. Acolo e lacul. Este și o barcă.

Mergeau alături, pe sub bolțile copacilor, unde răsunau triluri de păsări. Sandu Vidran simția o nemărginită umilință. Ar fi vrut să mărturisească odată, să sfârșească această înșelăciune. Era așa de omenească toată întâmplarea. Așa de ușor și o înțelegea și și-o ierta singur. Toată mediocritatea la care era osândit în târgul lui se zugrăvea înainte, ca și atunci, fără nici o schimbare. Atunci era mai sărac, mai fără însemnătate — acum un început de avuție, meschină și agonisită anevoie, îi dădea putință să măsoare mai bine toată zădărnicia vieții ce va s'o trăească și mâine, și mai departe, întotdeauna. Stă scrisă ca într'o carte. Peste un an ori mai târziu, are să se împlinească și gândul ascuns al domnului Ștefănescu-Mazălu, și are să-și unească destinul cu al domnișoarei Amalia, care are nasul turtit și pistrui roșiete în jurul ochilor. Și atunci are să fie împotmolit acolo, ca într'uu năuol de baltă râioasă, pentru totdeauna. Ceasul dela catedrala Sfântul Ștefan are să se arate mai departe, cu minotarul lui neclintit cât de nefolositoare e curgerea clipelor, și a zilelor, și a anilor. Și el are să îmbătrânească acolo, între oameni care înghit lacomi mâncări vulgare, între femei care poartă rochii demodate, între judecătorie și magazinul d-lui Serafim.

Altădată, năzuise altceva. Copil, crezuse în amăgirile cărților. Scrisese undeva, odată, ceva foarte frumos, într'un caet pe care l-a pierdut. Acestea ar fi vrut să le spună, și așa să lămurească, fecioarei aceștia care-i amintea liniile fine ale moartelor și ochii lor adormiți în veșnicie toată invidia și ura de atunci, omenească și meritând iertare. Dar de mult nu mai știa să rostească decât cuvinte potrivite pentru nevoile de toate zilele, cuvinte greoaie și opace; și mergea așa, alături de fecioara cu sânii mici în bluza neagră și cu picioarele fine în pantofi de catifea, mergea tăcut pe sub bolțile copacilor unde răsuna viersul păsărilor, pe lângă trandafirii care desfoiau flori albe și flori roșii. Și toate erau triste, și toată tristeța ar fi vrut s'o aline strângând brațul subțire din mâneca străvezie a bluzei, gemându-și des-nădejdea pe care nimeni n'are s'o știe niciodată. Dar nu îndrăsnia, și din mers, rupea tăcut crenguțe mici de iasomie, mototolite între degete.

* * *

Domnișoara Amalia își pregătia, acasă, trusoul.

S E M N E

DE

LUCIAN BLAGA

PORUMBII-PROROCI își scaldă
aripile înegrite de funingine
în ploile de sus, —
eu cânt — —
semne, semne de plecare sânt.

Din orașele pământului
fecioare albe vor porni
cu priviri înalte către munți.
Pe urma lor vor merge tineri goi
spre sori păduratici, —
și tot, tot ce e trup omenesc va purcede
să mai învețe-odat'
poveștile uitate ale sângelui.

Mi-am pecetluit cu ceară casa
să nu mai întârziu
unde jocuri și răstigniri
n'or mai trece pe uliți —
și nici o adiere de om
din veac în veac pe sub bolți.
Poduri vor tăcea.
Din clopote avântul va cădea.

Din depărtatele
sălbătăcii cu stele mari
doar căprioare vor pătrunde în orașe
să pască iarba rară din cenușă.
Cerbi cu ochii uriași și blânzi
intra-vor în bisericile vechi
cu porțile deschise —
uitându-se mirați în jur.

Lepădați-vă coarnele moarte
bătrânilor cerbi,
cum pomii își lasă frunza uscată —
și-apoi plecați:
aci și țărâna înveninează,
aci casele au încercat cândva
să ucidă pe copiii omului.
Scuturați-vă de pământ
și plecați,
căci iată — aci vinul nebun al vieții
s'a scuis în scrum, — —
dar orice alt drum duce în poveste,
în marea, marea poveste.

CÂNTEC DE SEARĂ

DE

NICHIFOR CRAINIC

SOARE de vară, soare ce cazi
Departa prin ploi
Și-ți piepteni luminile moi
În cetini de brazi.

Mângâie în treacăt și-această
Otavă de parcuri, tăiată mereu,
Sufletul meu,
Când seara sub ramuri adastă.

Soare de vară, soare ce cazi
Departa prin ploi
Și-ți undui luminile moi
Prin piepteni de brazi.

Acolo pe 'nnaltul podiș,
Prinzi iarba cu floare și spic ce se 'ndoaie .
În tremur de roșu păienjeniș...
Devala, la mine, e noapte și putredă ploaie.

OMAGIU LUI M. SADOVEANU

MIHAIL SADOVEANU, SCRIITOR AL PĂMÂNTULUI ROMÂNESC

DE

PAMFIL ȘEICARU.

Fiecare generație este, într'o egală măsură, iconoclasată și idolatră; distruge cu o fanatică pornire vechile icoane spre a-și potoli vâlvătaia tineretii într'o adorare cucernică a noilor idoli, ridicăți pe altarele devastate.

În literatură, epocile se colorează după oscilațiile pasiunii de a extermina o concepție sau o disciplină, pentru a introna în conștiința cetitorului alte forme de realizare literară. De aci fluxul și refluxul pe care îl desenează grafic în istoria literară opera unor scriitori. Unde își fixează ei finalul năzuințelor în artă, o generație își hotărăște chiar prin această alegere, valoarea muncii și străduințelor ei.

Ne luăm, ca punct de plecare, pe Mihail Sadoveanu, pentru noi el însemnând un trainic reazăm al tradiției noastre literare, un minunat corectiv al tuturor erorilor de concepție artistică.

Între epoca numită a «Semănătorului» — care înseamnă în literatura românească numele lui Mihail Sadoveanu și Dimitrie Anghel — și epoca noastră, ce putem interpune? Exotismul simboliste sau descoperirile minunate ale d-lui Mihail Dragomirescu?

Mulți dintre noi au vagabondat pe drumurile pustii căutând alte orizonturi, nădăjduind să poată desprinde sufletul lor din lanțul nesfârșit al atâtor suflete, ce stăteau la începutul fiecărui gând sau sentiment, făcându-și loc prin negura tinereții. Fugiau de trecut și trecutul îi urmărea credincios ca o umbră de mustrare. Târziu au înțeles că trecutul nu-i ceva în afară de noi, ci noi suntem doar o totalizare a acestui trecut, iar sufletul nostru o vremelnică sinteză a trecutului; suflet merit să fie înglobat mâine în umbra a aceluiaș trecut, amplificat, adâncit ca rezonanța în conștiința celor cari vin și trec mai departe peste noi. Ați văzut cum se mărește umbracopacilor cu cât înaintează soarele spre asfințit. Fiecare clipă înseamnă un adaos la umbra ce se desinează ca un contur din ce în ce mai mare al copacului. Imagine precisă a tradiționalismului. Ideea de tradiție care înseamnă unitate de ritm și direcție în succesiunea unor forme de conștiință omenească și, în același timp, siguranța sufletului omnesc de a se rezema pe un vechiu fond de emoții și sentimente ereditare, — deci în vâltoarea vieții de a nu se găsi izolat, — această idee a tradiției își găsește în opera lui Mihail Sadoveanu o egală înfăptuire literară ca și în opera lui Gheorghe Coșbuc.

* * *

Spre a putea prinde mai bine imaginea prezentului, Mihail Sadoveanu a început prin adâncirea trecutului. «Șoimii» (Frații Potcoavă) «Vremuri de bejenie» și «Răzbumarea lui Nour» (Povestiri) «Neamul Șoimăreștilor», punți aruncate spre lumea nelămurită, aproape legendară, a trecutului. Se simțea chemat de acel trecut ce se ridica fantomatic din ruinele străvechii capitale a Moldovei, Baia, din zidurile prăbușite ale Sucevei. Tăcutul învățăcel dela gimnaziul din Fălticeni avea la câțiva kilometri doar cele două morminte ale unui trecut de mărime eroică a Moldovei. Și în sufletul unui copil minunat, cum năvălesc umbrele trecutului purtate de o imaginație abia despărțită de lumea fantastică a Feșilor-Frumoși, a Smeilor, a lui Statu-Palmă, Barba-Cot, a Ilenei Cosinzene, frământători năzdrăvani ai împărățiilor lui Verde sau Roș Impărat. . . .

Imaginația lui, brutal potolită de școală, își găsi un nou tărâm mai bogat, tot așa de eroic, în povestea bogată a Moldovei. Instinctul de artist a împins pe Mihail Sadoveanu spre povestirile istorice. Adâncindu-se în trecut, el adância prezentul, evocând trecutul se pregătea să înțeleagă și mai bine prezentul. Prima etapă îi orânduia întreaga lui operă.

Vremea și nepăsarea oamenilor au măcinat zidurile cetăților; în locul străvechilor cuiburi de piatră stau movile de pământ, ca morminte de uriași. Doar grămezi de lespezi, răvășite prin preajmă, ca niște oase utate și neîngropate, mai evocă, vag, urmele vechii măriri. Cu grijă, cu îndrăzneala svăpăiată a unei imaginații înfiorată de ritmul epic al legendelor găsite în cronicile lui Ion Neculce, lui Miron Costin sau Cantemir; se reclădeau cetățile, se umpleau drumurile de aprigii ostași ai vovozilor, de freamătul luptelor; iar ropotul cetelor năvalnice răsuna ca un ecou apropiat al unei reînvieri. Mihail Sadoveanu învingea timpul. Moldova de odinioară era restaurată dintr'un material mai tare decât stânca. Frații Potcoavă, Moș Gânj, Nour, Costea Morcșăne, Tudor Șoiman, îi simțim aproape, ne împărtășim din gândurile lor, suntem purtați de frământarea vieții lor, și sufletul nostru, alăturat de al lor, se privește într'o nesfârșită defilare de identități, așa cum se resfrâng la infinit două oglinzi paralele. Toate povestirile istorice ale lui Sadoveanu, ca și cele două romane: «Șoimii» și «Neamul Șoimăreștilor» nu trebuiesc pr'vite decât ca niște poeme eroice ale Moldovei vovodale. O lume hotărâtă în fața vieții, stăpănită în elanuri, aspră, trăind într'o disciplină fixată de grija pământului și grija sufletului, purtându-și greutatea zilelor prin

întuneric și lumină, cu o sălbatecă mândrie, defilează în fața noastră. Sufletele lor, ape liniștite și adânci, se mișcă într' o domoală curgere pe albia unei tradiții fixate de veacuri.

Ceeace nu izbutește istoricul, simplu aranjator de muzee, intuiția sigură a artistului izbutește să refacă: nu liniile moarte ale trecutului, ci viața pierdută în negura uitării și adormită în paginile naivelor și neîndemânatelor cronici.

Cu sufletul împropătat de trecut, Mihail Sadoveanu s'a apropiat înțelegător de viața societății românești actuale.

Evident că și spiritul dominat la «Semănătorul» a determinat într' o bună parte apropierea lui Mihail Sadoveanu de țărani, nu cu o romantică dispoziție de a-i idealiza, ci cu fireasca înclinare a unei noi înțelegeri a vieții țărănești. Până la Mihail Sadoveanu, țăranul — în afară de poezia lui G. Coșbuc — era convențional și decorativ înfățișat. În proza lui N. Gane sau în aceea a lui Barbu Delavrancea (Sultănică) țăranul e o plăsmuire care nu are comun cu realitatea decât intenția scriitorului. Trebuia să vină un prozator cu spirit de observație, cu atentă grijă de a pătrunde în lumea depărtată a satelor.

Mihail Sadoveanu este cel mai liric interpret al naturii. De altfel, în fiecare povestire simți că viața oamenilor se topește în ritmul imperceptibil al firii. Descrierea naturii în fiecare bucată ocupă un loc preponderant; scriitorul își face impresia că respiră larg, se înviorează ori de câte ori colorează o pagină cu o privește minunată. În unele bucăți mai lungi (Ion Ursu) descrierea primăverii sau a toamnei e făcută de mai multe ori și deși sunt înfățișate aceleași locuri în curgerea câtorva ani, totuși, fiecare descriere are o altă nuanță un alt amănunt, o altă culoare. E, în această înțelegere a naturii, mult din sensibilitatea lui Grigorescu sau Luchian și din darul lor de a fixa acea vibrație a sufletului îmbrățișător al atâtor frumuseți, care nu vorbesc tuturor oamenilor.

Apropiat de natură, îi era ușor lui Mihail Sadoveanu să priceapă cât mai mult din sufletul închis al țăranului. Cu o îngăduitoare dragoste, cu o răbdătoare răvnă, el s'a coborât ca într' o mină părăsită, și, pe rând, a scos la lumină bogății nebănuite: «crâșma lui Moș Precu», «La noi în vișoară», «Povestiri», «Cântecul amintirii», «Bordeenii» și alte povestiri simple, cu înfiorări de duioșie, cu adieri de păreri de rău pentru umile vieți bănuite de necazuri și luminate rar de bucurii. Mihail Sadoveanu urmărește pe omul de toate zilele, umilit de viață și de oameni. Eroii povestirilor lui nu sunt decât părți integrante din natură, sufletul lor o înfiorare continuă ca a unui codru în care bat vânturi, aci mai tari, aci moi ca o adiere, furtuni grozave potolite, deslănțuri aprige de mânie urmate de liniști prelungi.

— «Peste Siret, pe drumul prăvălatic, acum era o liniște netulburată, cel din urmă ușor sgomot al căruței notarului pierse; dormia acum în locurile acelea o pace adâncă, inserarea creștea; în fumul umbrei dese se înmormânta și apa și zăvoiu, când simții aproape de mine pașii celor îndrăgostiți, tresării; mi-se părea că și ei trebuiau să rămâie o pârțică neclintită a naturii».

Țăranii, în opera lui M. Sadoveanu, au o zugrăvire realistă, și ceeace li se pare multora o boare romantică ce plutește în fiecare povestire nu-i altceva decât o adâncire a realității, o coborâre în tainele sufletului omenesc, o apropiere de liniile necunoscute ale vieții unde conștientul se

îngână cu nesfârșita lume a inconștientului. El nu idealizează, el descoperă aspecte neștiute ale omului simplu, căruia îi află gânduri complexe, frământări profunde. La fiecare ființă omenească el știe să-i vadă umbra plină de taină și s'o strecoare în ritmul povestirii ca un leit motiv ce dă o înțelegere duioasă tuturor, suferințelor, căci deasupra tuturor el simte suflul destinului. Nuvela «Codrul» rezumă admirabil arta lui Sadoveanu. Evenimentele neînsemnate se succed monoton, numai codrul, pentru el: «o ființă cu dureri, cu mâinii, cu plângeri, cu cântări ca o uriașă orgă, pregătind înțelesul tragic al desnodământului». În opera lui Sadoveanu, natura are o înțelegere a destinului omenesc, ea cuprinde pe om, nu este simplu decor pitoresc, simplă coloratură agreabilă a povestirii unor întâmplări. Deaceea, uneori (în pădurea Petrișorului) omul este introdus incidental și neînsemnat în desfășurarea acțiunii.

Ceeace unii scriitori, care luptă în numele prefacerilor literare, se căsnesc să înțeleagă și să introducă în artă — natura ca o viață mai bogată, mai plină de taine decât umila viață omenească — Mihail Sadoveanu, reprezentant al instinctului în artă, o face simplu, având o interpretare panteistă a existenței. Sufletul omenesc nu-i decât o lumină sfelnică ce abia își ajută să băjbâi prin umbra marelui tot. Privind astfel viața, el simte omul tare cât timp e în apropierea naturii, despărțit de ea, pierde vigoarea lui primitivă.

«Moldovenii sunt blestemați să nu se poată despărți de pământul lor», spune un erou al lui (Bărnova, Neamul Șoimăreștilor). Rupând legăturile cu pământul, cu natura, oamenii agonisează. «Dureri înăbușite» ale desrădăcinaților, gonți de «pământul care nu vrea să-i mai hrănească» spre lumea moartă a orașelor (Ion Ursu) în care se simt străini, dominați de nostalgia pământului de unde s'au smuls. Desrădăcinați sunt cei din «Amintirile căprarului Gheorghiuță», desrădăcinat e «Neculai Manea», desrădăcinați eroii din «Floarea ofilită» și toată lumea necăjită de funcționari mărunți cari populează atâtea din povestirile lui Sadoveanu. Lumea târgurilor, lumea mahalalelor, spre ele se îndreaptă o privire miloasă de înțelegere, nu scânteierea ochiului gata de batjocură a lui Caragiale. E așa de tristă lumea târgurilor și a mahalalelor, că nici suferința oamenilor nu are amploarea tragică a celor ce trăiesc în mijlocul naturii. E o suferință monotonă, fără culoare, meschină, ca și viața acestei lumi. De altfel, Sadoveanu, în «Floarea ofilită», își precizează atitudinea în dedicația romanului: «Micilor funcționari de provincie închină autorul această carte, monotonă ca și viața ce închide».

Târgurile închid în cuprinsul lor tristeți lipsite de poezie, suferințe egale și bucurii fără elan; ele par lacuri verzi neluminate de alba înflorire a nuferilor.

Mihail Sadoveanu a crescut în aerul îmbăcsit de praf al târgușorului Pașcani și în amintirea lui s'au fixat imaginile atâtor umilinte, viața în nebănuitul ei amar s'a filtrat în sensibilitatea lui; așa că povestirile par simple evocări ale unor amintiri, deși ele alcătuiesc adevărate monografii morale, în care se concentrează sufletele unei întregi clase sociale pentru a da câteva figuri rezumative și reprezentative. Mihail Sadoveanu nu utilizează, în povestirile lui, evenimentul neobișnuit, turburător, al unei vieți orânduite, pentru a adânci sufletele eroilor lui ce se deschid speriate

de neașteptate întâmplări. De multe ori, înșiruirea faptelor mărunte, a împrejurărilor neînsemnate îi servește la conturarea unor figuri neobișnuit de expresive, de impresionante. E destul să ne gândim la nuvela «*Bordeenii*», la mulțimea de figuri care se desprind din cuprinsul bucății: tăcutul Niță Lepădatu, aprigul și misteriosul Sandu Faliboga, Gheorghe Barbă care cânta «*așa de trist, așa de dulce, parcă, deodată, se deschiseseră câmpiile Prutului într'o lumină de toamnă și picura de pretutindeni cântarea nemărginirii*», și alte chipuri: Năstase Tentea, Irimia Israel, Mihailache Prescurie, ce ne urmăresc multă vreme prin frământarea gândurilor ca oameni dintr'o lume în care am trăit cândva.

Această ușurință a lui Sadoveanu de a îmbina fărâmele de viață sufletească din lumea celor umili și a crea cu un material sărăcăcios, tipuri impresionante, a fost socotită de unii drept lipsă de psihologie. El nu imobilizează sufletul unui erou pentru a-l descrie, ci îl lasă ca în desfășurarea povestirii să se completeze, fiecare întâmplare nouă să desvăluie cîte neștiute ale aceluia suflet. Povestirea e simplă, fără nici un eveniment mai de seamă, cu ritmul monoton ca viața simplă a eroilor. «*O zi ca altele*» de a ceia are atîta fină înțelegere a gândurilor ce animă pe biata femeie cîcăitoare «*cucoana Luța a lui Grigore Lațcu*». Dar «*Haia Sanis*»? Niciodată, în literatura noastră, sufletul omenesc n'a fost mai scormonit, mai adâncit, mai cercetat în biata lui sbatere, sub biciuirea patimilor. Și zugrăvirea realistă a celor două fete lovite succesiv de aceeaș dragoste, Tudorița lui Ion Rusu și Haia lui Sanis, capătă o valoare și mai mare; exactitatea observațiilor stabilește, aproape, psihologia a două rase. Aceeaș fatalitate le năpăstuește pe amîndouă. Tudorița se resemnează, Haia deslănțue toate mâniile, cercînd să-și transforme patima într'o putere diabolică menită să învingă destinul. Psihologia evreilor nu-i făcută pentru pitorescul ei, ci pentru elementul tragic pe care îl cuprinde. De altfel, ca descriere a mediului evreesc, Haia Sanis este de o precizie și înțelegere rară, chiar în literatura europeană. Fără exagerare, se poate opune prețuitului roman al fraților Jerome și Jean Tharaud «*L'ombre de la croix*». La frații Tharaud simți prea mult pe amatorii de pitoresc, care notează gesturi și presupun o anumită sensibilitate ce ar însoți aceste gesturi, dar nimic din tragicul specific rasei evrești nu surprinde, așa cum e desvăluit în «*Haia Sanis*».

* * *

La un moment dat, s'a părut că opera lui Sadoveanu se va mărgini la materialul literar pe care îl va da lumea satelor și lumea mărunță a târgurilor. Silit să observe numai un anumit mediu, era primejduit să se repete, eroii să nu mai fie o nesfârșită și impresionantă defilare de figuri caracteristice și bine deosebite una de alta. Intr'o egală măsură ca forța lui de creație, Mihail Sadoveanu are o rară putere de reinnoire. Povestirile «*Dimineți de Iulie*», «*Neculai și prietenul său*», «*Dumbrava minunată*», ne aduc o lume nouă, desfășurată privirilor noastre, uimite, cu o artă rafinată. Psihologia copiilor, cu naivele lor bucurii, cu pasionatele lor iubiri pentru fantast, este înțeleasă de Sadoveanu. În aceste povestiri stilul i-se mlădie, se subtilizează, iar frazele par fire subțiri și curate de borangic, menite să țasă pînza ușoară a povestirilor. Arta i s'a simplificat, deve-

nind mai prețioasă prin eleganța liniilor, prin nuanțarea frazei, printr'o mai discretă utilizare a duioșiei, acoperită cu acea bunătate îngăduitoare față de copii ce o are omul în vîrstă, căruia i-se ning în păr primele prevestiri ale bătrîneții. Scriitorul, care a dăltuit chipurile aspre ale atîtor eroi, care a creat o întreagă lume frământată de nevoi, necăjită, oameni tăcuți cu fețele brăzdate de suferinți neștiute, făurește acum cu artă o populație de mărunte făpturi, curate, luminoase, făpturi cu naivitate lesne crezătoare a adevărului. În dosul lumii de care ne izbim în viața noastră de toate zilele, este o altă lume fermecată, care doarme și așteaptă bătăile inimilor spre a se deștepta miraculoasă, ca o lume de basm. Sadoveanu a auzit inimile copiilor ritmînd frumusețea legendelor, și a văzut cu fiecare din ei, lumea fermecată deșteptându-se. E un aspect din nouile întruchipări ale talentului de povestitor ce l-a vădit în cele 35 volume. Vor veni, mai târziu, cercetători harnici și vor urmări cu atenție evoluția fericită a acestui prozator, care n'a voit să fie altceva decît urmaș direct al celor doi mari povestitori moldoveni: Ion Neculce și Ion Creangă. Ei vor rămîne uimiți când vor alătura povestirea «*Bordeenii*» de «*Ion Ursu*» de au «*Petrea Străinul*», când vor vedea ce drum spre o cît mai desăvîrșită stăpînire a scrisului, a străbătut Mihail Sadoveanu dela «*Șoimii*» la «*Dumbrava minunată*» sau «*Dimineți de Iulie*». S'a desăvîrșit ca meșteșug și s'a adîncit ca sensibilitate.

Ultima înfățișare a scriitorului moldovean este schiță de roman «*Oameni din lună*», publicată în revista «*Viața Românească*» (1923, numerele 2, 3 și 4) sub numele Silviu Deleanu. Cetitorilor, nu numai criticilor, schița aceasta este o surpriză. În locul unei lirice evocări a naturii, unei vagi estompări a oamenilor, avem o minuțioasă prezentare a unui fragment din viața Capitalei. Refractarii sunt aruncați în vârtejul Capitalei, în loc de a fi urmăriți în lenta lor agonie într'un orașel de provincie, ca odinioară în «*Neculai Manea*». Eudoxiu Bărbat, Traian Bălțeanu, bătrînul Simandiri, «*oameni din lună*», timizi și incurcați în fața vieții, neînarmați cu fățarnicia, au tot ce le trebuie ca să nu fie fericiți și să intre în «*blestemata breaslă de cărții*». Pentru ei, viața actuală nu există — în preajma lor forfotește lumea, se sbuciumă patimile, înfloresc vremelnice bucurii — izolați ei rămîn «*oameni din lună*», străini de tot ce îi inconjoară. Subiectul — de altfel ca toate subiectele din povestirile lui — este simplu: necazurile unui profesor bătrîn, pensionar, necazuri provocate de creșterea vertiginosă a valorii caselor în care locuia. Din toate părțile îl necăjeau puzderia de cumpărători și-i turburau liniștea trebuitoare desăvîrșirii lucrării lui despre «*moșnenii, razeșii și mazăli în trecutul nostru*». Eudoxiu Bărbat amintește pe Sylvestre Bonnard al lui Anatole France, prin pasiunea lui cărturărească, prin îngăduitoarea lui judecată, prin naivitățile lui, prin ironia cu care judecă pe oameni și se judecă pe sine. El nu trăește în prezent nu are timp să-l intereseze nici chiar frumusețile firii. (La un moment dat, el mărturisește surprins: «*nici nu știam că primăvara e'n floare*»). Mihail Sadoveanu îl zugrăvește cu amănunte, îi adîncește trăsăturile printr'o precisă studiere a celorlalți, a oamenilor de pe pămînt: A. Florescu, avocatul Gorciu, bătrînul Bălțeanu. Contrastul ca jocul de lumini și umbre, îi înlesnește crearea lui Eudoxiu Bărbat în proporții de simbol.

În «Oamenii din lună» nu este o lume nouă spre care se îndreaptă privirile atente și cercetătoare ale povestitorului, ci e o artă nouă. Cei cari îi recunoșteau extraordinara lui putere lirică de evocare a naturii, negându-i în același timp talentul de pătrundere a firii omenești, vor rămâne surprinși cetind «Oamenii din lună», în care nu există nici o descriere a naturii, însă abundă o realistă zugrăvire a oamenilor.

Multilateral, fecund, plin de poezie, evocator și, mai presus de toate, neîntrecut meșter al scrișului, Mihail Sadoveanu rămâne cel mai autohton scriitor român contemporan.

«Îl găsim neîntinat, moldovenesc ca la 1812, armonizat cu acel peisaj unic așa de distinct, așa de pătrunzător, plin de durerile și amintirile trecutului. Cel ce se simte al Moldovei e ca un arbore care sughe seva pământului și lumina soarelui. Aveam și la Frumoasa senzația că făceam parte și eu, ca și oamenii, ca și tot ce mă înconjură, din natură, din lumină, din pământul morților către care mă voi întoarce». (Orhei și Soroca).

E una din puținele mărturisiri pe care ni le face Mihail Sadoveanu; e suficientă pentru a ne lămurii de unde îi vin neasemuitele puteri de creație, de unde îi vine originalitatea, de unde își trage viçoarea. E un început de talmăcire a întregii lui opere.

Căutătorii de comori pândesc cu îndărătnică răbdare să vadă negura nopții ruptă de pâlăierea albăstruie a unei lumini. Infrigurați, se îndreaptă spre locul unde vâlvătaia a însemnat întunericul nopții. Își irosesc puterile pentru a săpa tot mai adânc, în căutarea aurului închis în pânțele pământului. Mihail Sadoveanu, căutător norocos, scoate din adâncimi strălucirea aurului. E darul pământului de care se simte legat, a cărui taină a înțeles-o, e revărsarea bogățiilor neștiute, abia bănuite, care se așează cumiți ca eternitatea în paginile lui.

De ce n'ar fi opera lui Mihail Sadoveanu îndreptar al tuturor îndoelilor literare?

CANTECE BĂTRÂNEȘTI

CUVÂNTARE ROSTITĂ LA ACADEMIA ROMÂNĂ
DE
MIHAIL SADOVEANU

DINTRE drepturile pe care venerabilul meu înaintaș le-a avut la stima contemporanilor și urmașilor, voiu pomeni pe cel mai dintâiu și mai de seamă: străduința sa pentru literatura populară, dragostea sa pentru această nobilă manifestare a neamului nostru. Ion Caragiani a venit din Macedonia, din acel cuib răsleț al poporului românesc, peste care au trecut atâtea vânturi și valuri, bătându-le fără să-l clătească. A trecut Dunărea la frați, cu sufletul plin de poezia semeților păstori ai Pindului și, plecându-și urechea ș' aici la murmurul cel din veacuri, a găsit în limbă și'n simțire legăturile nedestructibile ale aceleași obârșii.

E o întâmplare, fără îndoială, că urmașul său, care are cinstea să se înfățișeze astăzi înaintea unei așa de alese adunări și care vă mulțumește din inimă pentru distincția ce i-ați acordat — e o întâmplare, zic, că urmașul lui Ion Caragiani are pentru literatura marelui anonim același cult. Unii dintre cei cari au sălășluit ori sălășluiesc în această incintă au putut privi c'un ochiu indiferent această artă primitivă, alții au judecat-o destul de aspru. Mă simt întrucâtva mulțumit că înaintașul meu n'a fost dintre aceștia. Trebuie să fac mărturisirea de credință că poporul este părintele meu literar; că trecutul pulsează în mine ca un sânge al celor dispăruți; că mă simt ca un stejar dela Orheiu, cu mii și mii de rădăcini înfipte în pământul neamului meu.

Între zadarnicele și trecătoarele lucruri ale sa-vanților, singură arta sparge negura viitorimilor. Ambiții nemăsurate, răsboaie glorioase, împărății bogate — toate cad în pulbere ce n'nt'un mormânt opac. Ci sufletul popoarelor alese, pietrificat în opere de artă și glasul inimii lor — după ce s'au alinat deșertăciunile mult timp încă stăruesc, ca și

Lumina stelei ce-a murit...

Din ce-a fost al înaintașilor, din ce va fi al nostru, nimic nu va rămânea unui mileniu viitor decât o linie grațioasă și dulce împerechere de sunete, care vor purta numele nostru, dacă vor avea pecetea sufletului nostru. De aceea artiștii, cu fața în lumină nouă de auroră, trebuie să-și plece urechea spre trecut și spre popor.

Și mai ales la noi spre popor.

La începutul secolului trecut, cele dintâiu manifestări puternice în literatura noastră au fost ale acelor scriitori care, treziți de cuvântul lui Herder, au ascultat glasul poporului, necunoscut și neprețuit până atunci. Alecsandri, Russo, Negruzzi — dar mai ales Alecsandri — încep să caute în munții și văile Patriei, în satele umilite, cântecele neamului, aceste răsunete ale puținelor bucurii și a nesfârșitelor dureri ale trecutului.

Istoria noastră mai veche — cea dinainte de Negru-Vodă și Bogdan — este ca și necunoscută. Singurul document străvechiu care o luminează întrucâtva este cântecul popular, și din el se vede că străbunii noștri au trăit într'un lung și aspru amurg de suferință. Puține popoare au fost așa de crud încercate ca poporul nostru. Asta a ajuns acum a banalitate și parcă nu ne mai mișcă. Când însă ne întoarcem la tristul glas al trecutului și-i ascultăm viersul, înțelegem ceace cuvintele nu pot exprima decât foarte palid. Zvârlit aici de soartă, la hotarul unei mari împărății, lăsat în părăsire pe puterile-i proprii, o mie și mai bine de ani a stat în calea furtunilor Asiei. Toate semnițiile sălbatice și spâne din Răsărit, râvnind la bogățiile lumii vechi și mișcându-se neconținut către Apus, s'au lovit mai întâiu de Dunăre și de Carpați, deci și de neamul nostru. Toate hoardele cu nume urite și uitate au prădat acest pământ și au ars așezările necăjiților noștri strămoși. În acele vremi de restriște, singurul chiag care ținea pe bătrâni erau limba și credința. Limba în-

chea în versuri și cântări suferințele; credința îi îndemna să zidească, pe pământul stropit de sânge și presărat de morminte, biserici lui Dumnezeu. Atâta se încumetau bătrânii să zidească din piatră, pentru veșnică credință. Incolo, sălaşurile oamenilor țineau între două spulberări de furtună. Iar omul, după cuvântul bibliei, era

... ca iarba,
Zilele lui
Ca floarea câmpului...

Necăjiții noștri străbuni au suferit, au luptat și au murit. Iar cântecele bătrânești și doinele s'au ridicat din inimile lor ca flori pe morminte.

Se înțelege că nu voi face aici nici un fel de studiu și nici un fel de analiză a poeziei populare. O cunoașteți cu toții, și e de ajuns. Voi aduce înaintea domniilor voastre numai câteva impresii. Vădit este că în această manifestare artistică, poporul nostru, pe lângă răsunetul durerilor și bucuriilor, și-a pus caracterele sufletești. Prin aceasta, literatura noastră populară are ceva al său propriu, deosebit de al altor neamuri — și asta e îndestulător ca să poată porni dela ea o literatură cultă originală și a noastră. Dealtfel, pe cercetătorii literaturilor nu-i interesează și nu-i va interesa decât literaturi cu caracter specific ale neamurilor — pe lângă acel general omenesc comun tuturor. Fiecare neam trebuie să-și aducă nota sa în armonia obștească. La urma urmei, de undeva trebuie să pornim. Unii au încercat să porceadă dela artificialități și imitații străine. N'au adus încă lucrări ale noastre și de valoare decât acei cari au avut în vedere elementul sta-tornic al neamului nostru, poporul cu limba lui.

Cugetarea ascuțită și puțințel sceptică pe care o găsim în proverbe, expresia colorată și plastică, alternanța de zâmbet și tristețe, tot sufletul poporului, variat ca o primăvară dela noi — le găsim în cel dintâiu povestitor artist al nostru, Ion Neculce — care nu e un mare cărturar, cum au fost Costineștii, și care vorbește ca un răzeș sfătos de odinioară. Necazurile săracei Moldove, Neculce le-a avut scrise în inima lui, cum spune însuș. În marginile limbii simple și înțelepte, a adunat în cronică lui comori de frumuseți artistice. «Letopisețul» său mi-i carte de căpătâiu, — și de câte ori îl deschid, mi se umple sufletul de plăceri rare.

Vă rog să vă aduceți aminte de cele dintâiu frumuseți poetice ale literaturii noastre culte. Doinele și Lăcrămiorele lui Alecsandri sunt vădit ecouri ale poeziei populare. Și străbătând opera marelui bard dela Mircești, nu te poți opri să nu observi că producțiile lui imediat următoare, în care se simt răsunete ale unei literaturi străine, nu egalează în frumusețe aceste prime și curate acorduri ale sufletului său.

Alecsandri a înțeles și valorificat cel dintâiu frumusețile literaturii noastre populare. Poporul nostru nu s'a bucurat de viață intensă și de cultură aici, la hotarul lumii barbarilor; în sufletul său, însă, mai stăruia lumina altei vieți și răsfrângerea unei culturi de odinioară. Păstorind pe plaiuri și în văi, între freamătul apelor și-a codrului frate, într'o natură nesfârșit schimbătoare, în vremuri de restriște a așteptat cu dor un curcubeu de pace; și'n viforurile iernii a dorit c'o lacrimă și c'un zâmbet zilele primăverii. În sufletele acelor ciobani cari priveau cu ochi de poet zările și mur-

murau cântece, era ceva care-i deosebia de neamurile barbare, — o artă și o fineță deosebită.

În poezia lor, plină de contraste, acești vechi poeți anonimi cântau când suferința în doina, când amorul c'o delicateță dese ori surprinzătoare, când zâmbeau în strigături, când se avântau spre zări fantastice în cântecele bătrânești.

Cui n'a adus un zâmbet acele agere versuri pe care le amestecă flăcăii în tactul danțului. Multe nu pot trece granița artei — căc' nu orice trecător este un depozitar al comorilor literare populare, după cum nu orice român e născut poet; și pe noi ne interesează numai ce-i artă. Iar cele alese și artistice sunt vrednice să se înfățișeze în orice antologie. De pildă, o epigramă împotriva unor fete nu tocmai harnice:

Multe 'n lume omul vede:
La o casă șapte fete
Și fântâna sub perete,
Moare câinele de sete!

Și câte altele tot așa de ascuțite!
Iată câteva suspine de dragoste, curate ca o lucire de izvor, sub sprânceană de codru:

Bădișor depărțișor,
Nu-mi trimite-atâta ador,
Trimite-mi mai puțințel,
Dar vin' dumneata cu el!

Mândro, dac'oiu muri eu,
Vino la mormântul meu
Și te razimă de cruce,
Să-mi mai spui o vorbă dulce!

De ți-ai face patu-afară,
Eu m'aș face vânt de vară...

Primăvară, mama noastră,
Suflă bruma din fereastră
Și omătul de pe coastă...

Trage mândro, și-mi găcește
Codrul de ce 'ngălbenește,
Omul de ce 'mbătrânește...

Din ce noian de doruri au răsărit aceste accente de suavă poezie! Au tresărit la viersul lor inimile dela o generație la alta în veacuri și s'au aburit de lacrimi ochii

plini de suferinți
Ce ni-i lăsară din bătrâni
Părinții din părinți...

În ce privește doina, în plângerea careia plutesc negurile veacurilor, ce-aș mai putea adăuga? Răsunetul ei e'n inimile tuturor celor cari se pot întoarce îndărăt, în țintirul jalnicului odinioară.

Din viforurile trecutului au plutit, îngânându-se, până la noi, și cântecele țărănești — pasări albastre ale fanteziei. Unele din aceste balade sunt pline de putere de expresie, cum e, de pildă, «Cântecul Corbei», despre care așa de frumos vorbea neuitatul maestru Delavrancea. Altele au o stranie putere de evoxare, ne fură spre lucruri romantice, ca atunci, de pildă, când e vorba de acel

Toma Alimos,
Boier din Țara-de-jos, —
Nalt la stat,
Mare la sfat
Și viteaz cum n'a mai stat!

Intre toate aceste rămășițe ale trecutului, însă, este una care se ridică prin arta ei fină și prin simțământul ei pătrunzător așa de sus, încât, cu drept cuvânt, ne putem întreba dacă i se poate găsi pereche în alte literaturi populare, și dacă chiar literatura cultă, în infinitele-i variații, a realizat vreodată un mic poem așa de armonios și de artistic. E vorba de acel minunat cântec bătrânesc, publicat în veacul trecut de Vasile Alecsandri, și care se cheamă «Miorița».

Amintiți-vă acele versuri simple. Ascultați-le picurând cu dulceață într'un amurg de toamnă, pe o coastă de munte, sub un cer adânc. Cântărețul își întovărășește recitativul c'o ritornală de fluier ori o mlădiere de cimpoi și c'un tremur de lacrimi.

Aș îndrăzni să vă chem în amintire acel senin început, care arată coborîrea turmelor în văi,

Pe-un picior de plaiu,
Pe-o gură de raiu...

din varianta Alecsandri, — sau începutul celălalt, lin și melodic ca o adiere de buciom, dintr'o altă variantă, mai puțin cunoscută:

S'aude, s'aude —
Departa, la munte,
Gomăn, gomănaș
Glas de buciumași,
De trei ciobănași,
Gomăn, gomânind
Oile pornind
Pe-un picior de munte
Cu hățișuri multe...

V'aș mai ruga apoi să vă reamintiți acea alegorie fără pereche care îmbracă moartea, dușmana omului, în haine de mireasă zâmbitoare; apoi acea dramatică sosire a mamei, care vine întrebând de flăcăul ei... Aicea viersul devine violent, rupt și grăbit; se armonizează fondul cu forma așa de plin, încât par'că am avea deaface cu opera unui mare meșter de sunete și rime. Dar sentimentul baciului moldovan în fața naturii, care-l pătrunde și'n dragostea căreia se cufundă? Și resemnarea aceea așa de atingătoare și de caracteristică răssei! Pentru poetul anonim, moartea este întoarcerea în pulbera din care a ieșit; moartea este o fatalitate pe care o primește cu suflet tare, împăcat și liniștit.

În toată structura ei, această baladă unică este așa de artistică, plină de o simțire așa de înaltă

pentru natura eternă, încât eu o socotesc drept cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru.

Poate și frumusețea «Mioriței» să fi îndemnat pe marele poet să-și caute întâile izvoare de inspirație în poezia poporului. Și ei, și puținii scriitori artiști ai acelei generații — Negruzzi, Russo, Kogălniceanu — au înțeles încă de acum un veac că literatura noastră trebuie să-și găsească temelia firească în popor. Pe drumul acestei tradiții îl găsim și pe Eminescu. Arta lui așa de subțire are rădăcini și'n sufletul marilor și simplilor rapsozi populari. Direct din popor iese și Creangă, inimitabilul Creangă, vioiu, spiritual, sceptic, zâmbind în suferință, simplu în aparență și totuș complex ca poporul. Creangă nu e un biet scriitor popular, cum au spus unii, ci cea mai măiestră și artistică manifestare a poporului în literatura cultă.

Dela Ion Neculce și până la Creangă a curs vreme îndelungă: aproape două veacuri. Și'n unul, și'n altul simțesc însă sufletul cel veșnic al neamului. Și la unul și la altul gădesc caracterele specifice ale poporului nostru. Și unul și altul au înflorit pe aceste plaiuri și au scos la soare vechile comori. Amândoi au făcut parte din acea familie de oameni rari și ciudați cari ies din când în când de pe drumurile obștești și se răzlețesc cântând, cu ochii spre Dumnezeu. Ca și ei, odinioară, câte un păstor necărturar se înalță pe aripi de gânduri și de visuri, cântând sfios frumusețea veșnic schimbătoarelor lucruri și jalea scurtei și trecătoare vieți. Aici e panteonul meu literar, simplu și rustic, fără podoabe, ca natura, însă măreț ca și dansa. Simțindu-mă al acestui popor și al trecutului și ucenic al acestor mari înaintași le închin lor clipa solemnă de-acum, în care o adunare așa de aleasă pe ei îi cinstește în umila mea operă.

«O, cântece populare! — zicea cândva un mare poet al Poloniei — voi sicriu sfânt al credinței, care legați vremurile vechi cu cele nouă, în voi își depune un neam trofeele eroilor, nădejdea cugetării și floarea simțirii!»

În durerile și furtunile negurosului nostru trecut, Doina și Cântecul bătrânesc au fost izvoare de viață și energie. Cât, suferind, acest popor a cântat, el dădea dovadă că trăește și va răși. De atunci încă pregătea vremurile mari de azi. Dela aceste fermecate izvoare de apă vie cată să se adape toți cei cari cântă și se simt ai acestui popor și ai acestui pământ.

CUM L'AM CUNOSCUȚ PE D-L SADOVEANU

DE

DEMOSTENE BOTEZ

PE d-l Mihail Sadoveanu l-am cunoscut întâi din cărțile de școală, din recomandarea dogmatică și imperativă a profesorului de română. Undeva, pe-o pagină care trebuia să sintetizeze pentru noi literatura românească, numele d-lui Sadoveanu se amesteca cu al lui Vlăhuță, Carageale, Eminescu, Coșbuc. L-am cunoscut, apoi, așa, «grafic» numai, ca autor al amintirilor căprarului Gheorghită, al Povestirilor și al Șoimilor, minuni care inflăcărau imaginația noastră tânără și despre care aveam impresia că s'au născut în literatură, crescute

din poezia poporului, sau dăruite de Dumnezeu.

Autorul unei povestiri pe-atunci nu exista pentru noi decât în chip mitic, el nu putea fi un om ca toți oamenii pe care să-l poți întâlni pe stradă; era în mintea noastră așa ca evangheliștii celor patru evanghelii, cu un fel de viață spirituală și divină. Existența îi era mai puțin reală decât plâsmuirea minții lui. Trăia opera, dar autorul era o vietate problematică; un personaj care avea mai mult contact cu cerul decât cu pământul.

Mai târziu, concepția «teistă» despre autor, ne-a

foșt întărită de profesorul de română ale cărui afirmații nu puteau fi puse la îndoială sau necunoscute decât sub sancțiuni grozave exprimate prin numere mici. (Profesorii sunt singurii oameni cari nu se îndoesc de propriile afirmații).

Am început, cu vremea, să înțelegem că autorii aceea înșirați, au fost oameni, că au avut o viață pământească, așa precum sfinții (reminiscente și singurul folos al orelor de religie).

Și, în sfârșit, am aflat că unii din ei nu numai că au fost, dar că sunt pe undeva în carne și oase.

Contactul lor misterios cu muzele, cetățenia lor în Parnas, raporturile de cavaleri ai Pegasului, și altele, au menținut încă multă vreme în jurul «autorilor» o atmosferă de mistică nedumerire, așa ca în jurul bisericilor.

Cu vremea l-am și cunoscut pe d-l Sadoveanu, care făcea parte din zeii misterioși ce ne-au fermecat tinerețea și ne-au plămădit imaginația și sufletul.

Ne-am apropiat de el cu sfială, și ne-a emoționat cu o privire de părinte, figura lui blajină și iertătoare cu ochii pătrunzători și ageri. În strângerea lui de mână, deschisă și franșă, am simțit un sprijin.

Și totuș, atunci când nu ești alături de d-l Sadoveanu, când îi petreci cu gândul opera și activitatea lui care leagă între ele două capete de veac și pășește peste vreo 3 epoci literare, nu te poți împăca cu ideea că chipul pe care i-l cunoști nu-l păstrezi în minte dintr'o pagină de antologie sau de istorie a neamului. Capul d-lui Sadoveanu, de medalie bogată cu reliefuri adânci și armonice, pare o plămădire de generații simbolizând tot efortul și toată viața sufletească a unui neam. Purtând adunat în el, printr'o tainică minune, murmurul pădurilor, al apelor și câmpurilor de acum nu știu câte veacuri, d-l Sadoveanu a dat în descripții de natură, toată istoria Moldovei, însemnând pe pagini viața ei sufletească, cu aceeaș dumnezeiască măestrie cu care copacii își înseamnă anii în miezul trunchiului.

Pentru generația noastră tânără, mișcarea dela «Semănătorul», în care d-l Sadoveanu a fost un purtător de steag, a trecut în istoria literaturii pe pagini care s'au îngălbenit de mult. Iar turneurile organizate de d-sa în Bucovina, prin 1911, sub ocupația austriacă, pe când veneau cu căruțele români din 20 de sate împrejur să-i asculte graiul românesc, sunt tot mai vechi și tot mai legendare în amintirea celor cari l-au auzit și cari de atunci au tot îmbătrânit, dar fără să le fi uitat. În ceasul unirii Bucovinei, de sigur că primarul din Câmpu Lung, cu bondiță și ȋțari, a înfrățit ceasul acela, cu ceasul de sărbătoare în care cuvântul d-lui Sadoveanu a răsunat pe Siret în sus.

De atunci au venit și au trecut școli și curente literare, oameni din margine de codru au început să aibă halucinații și să moară de spleen și de nostalgia Gangelui.

Literatul român a devenit rafinat, a părăsit Bolta rece ca să frecventeze saloane cu etajere multicolore și cu flori aduse dela tropice, în cutiute ca niște cosciuge de stof.

S'a făcut în literatură teatru cu decoruri de carton și atâția s'au încercat să cânte Wagner din mandolină, unii cu pieptenele uitat, din ocupații anterioare, în părul creț.

D-l Sadoveanu a rămas credincios adevărului și realității. A rămas la Fălticeni și la Iași, a veghiat neobosit și titanice la păzirea tradiției și a sufletului românesc. Când se făceau plantații de cactuși la poalele Ceahlăului, d-l Sadoveanu a rămas neclintit pe culme, ca un semincer dintr'o pădure veche după care să se iee vârstarii.

Pentru toată activitatea lui de-un sfert de veac și vreo 40 de volume, pentru că este creatorul acelei fermecătoare lumi din «Dumbrava minunată», d-l Sadoveanu era de mult nemuritor.

Consacrarea sa de Academie e numai un pleonasm.

COCOSTĂRCUL ALBASTRU

DE

G. TOPĂRCEANU

Răsună cobza și vioara,
Fac gospodinele pomeni...
Ce chef la noi în Viișoara,
Ce praznic mare 'n Rădășeni!

Chiar Hanul Boului învie!
Iar, jos la Crășma lui Moș Precu,
E-atâta svon și veselie
De par'că azi se lasă secu!

La Vodă Tomșa vin răzeșii
Să afle astăzi crezământ.
Șoimaru bea cu megieșii,
Izbind căciulile 'n pământ.

Pe când Dudaia Margareta,
Rămasă singură 'n iatac
Să-și facă 'n grabă toaleta,
S'a 'mpuns la deget cu un ac...

Vuesc pe Bistrița nahlapii
Și cântă volbura la Toance.
Plutașii dârzi, în sforul apii
Infig prăjina, ca o lance.

Spre-o lume care-a «fost odată»
Duc vestea undele 'n răspăr...
Stă Zâna Lacului mirată,
C'un nufăr galben prins în păr.

Pe grindul unui lac sihastru,
Din depărtări și din trecut,
Un mândru Cocostârc albastru,
Misterios a apărut.

El vine cu mișcări atente
Înaintează fără glas,
Făcând ușoare complimente
Din cap, la fiecare pas...

Și 'n urmă zice cătră Zână,
Oprindu-se într'un picior:
— Din Academia Română
Eu singur sunt nemuritor...

PE MARGINEA VOLUMULUI
MORMÂNTUL UNUI COPIL

DE
CEZAR PETRESCU

«ASTĂZI am smuls lacătul dela odaia cu lucrurile tale, împotriva tuturor consemnelor. Am tras stolurile, am deschis ferestrele înlături să străbată aer viu. Innăbușea mirosul de mucigaiu. Peste toate colbul moale s'a așternut pe încetul, de atâtea luni. În unghere pândeau paianjeni, în mijlocul pânzelor durate trainic, pentru o veșnicie neturburată. Umezeala și-a întins pecinginea până sus, pe zugrăveala coșcovită. Din putregaiul parchetului au crescut ciuperci apoase și fumurii, ca în chiliile părăginite. Înțelegi atunci de ce ți-am călcat cuvântul și am desfăcut din ținte scândurile unei lăzi. Știam cum ai aruncat lucrurile, la întâmplare, în ajunul plecării, după noaptea acelea. Dar nu mă așteptam să găsec atâtea ruini. Putrede, cu mucigaiu verde, cu molii fugărind în biata ta avuție pornită pe peire. Trebuie să vii numai decăt. Se mai pot salva cărțile, câteva tablouri, icoanele, opregile și scoarțele voastre, cu care vă mândreaiți atâtea. Te chem la o zi dureroasă. Ruina gospodăriei tale e și pentru mine o durere. Pe urmă — îmi ierți gândul — socot că și timpul va fi potolit ceva din desnădejdea care te-a purtat în adăposturi trecătoare, fără nimic legat de viața ta trecută, fără nimic al tău, cum era camera ghețoasă de otel, unde te-am găsit astă iarnă...»

Am împăturit scrisoarea. Am desfăcut-o iar. Dintr'odată, ca de sub colbul așternut pe încetul din scrisoarea frățească, se trezi ascuțită durerea. Din nou pustiul se arată înainte. Groaza nopților fără sfârșit, când tresărind din somn nu recunoști în beznă pereții străini; dreptunghiul vântat al ferestrei, așezat aiurea de cum îl știai în camera ta; tictacul sfredelitor al unui pendul, dincolo de zid, în culcușul altuia. Și trosnitul neașteptat al mobilelor, în întuneric. Și tabla smulsă de vânt sgârind cadentat acoperișul. Și nelămurita spaimă după visul ireal, după care nu mai poți desluși din amestecul de vis și aievea, ce-a fost adevărat din tot ce s'a prăbușit și nu mai are întoarcere.

M'am urcat în cel dintâiu tren.

Când am deschis ușa a fost ca un oblon ridicat deasupra unei firide cu oseminte. Am pipăit orbit în întuneric, printre lăzile clădite, să împing ferestrele. Fluturi albi, de molii, își sbătură speriat aripile moi. Un șoarec rotunzi mirat ochii de mărgele, lunecă sub dulapurile cu ușile căscate. Afară, sub ferestre isbucni flueratul unui trecător.

Acolo, pe masa cu cerneala uscată pe un fund de călimară și cu oțelul penitelor mâncat de rugină, am regăsit cartea de căpătâiu a bolnavei, ninsă de colb, cu un șnur decolorat de mătase, însemnând o pagină ce n'avea să mai fie citită niciodată. Era povestea copilului cu ochi somnoroși și albaștri, care se juca la cină cu prăgușorul de sticlă unde se așează cuțitul și furculița. În lumina aurie se vedeau prin cristalul cu curcubee mișcătoare, zece bunici în loc de unul. Dopul dela

sticla cu bere avea deasupra un urs de argint, cu un băț în labe. Ar fi vrut să se joace cu dânsul, dar nimeni nu-l băga în samă și nimeni nu i-l da. Pe urmă nimic n'a mai fost. Puiul s'a prefăcut în țărână sub brazde de flori, cu ochii închiși, cu toată lumea lui moartă. Și toate au curs mai departe, și toți mai departe au trecut prin lumină, bucurându-se de viața aceasta nemărginită...

Citsem întâia oară paginile amândoi, într'un sfârșit de primăvară ca acesta. Era plecată deasupra cărții; o albină amăgită de mirosul de miere al părului sbura împrejurul tâmplilor; cu mâna distrată, încerca s'o alunge fără să ridice ochii de pe șiruri. Poate atunci încă în mâna aceia cu vinele albastrii care se mișca în aerul proaspăt ca o floare legănată; în ochii cu genele plecate deasupra filelor; în inima svâcnind elastic sub bluza albă; cele dintâi cuceriri ale morții, rodeau stăruitoare și încete, stăruitoare și fără nici o puțință de scăpare. De-un ceas numai ne întorsesem dela pădurea cu lacul străveziu între ierburi mătăsoase. Pe marginea ferestrei zăcea încă mănunchiul de fragi, cules cu frunze cu tot, cu fructele roșii, coapte numai pe o parte. Sărise sprintenă peste lespezile de piatră ale pâraelor, ridicase mâini însetate de viață spre minunea copacilor cu frunzarul boltit; urmărisem îndelung, cu pieptul rezemat de trunchiul unui molift răsturnat, nelămurita frământare a unei oștiri de furnici. Coborîsem pe poteci umede și când ne apropiam, o șuviță din părul ei îmi desmierda cu o înfiorare fruntea. Din răcoarea codrului, din lumina soarelui picurată în ochiuri de aur printre frunze, tinereța noastră sorbise toată bucuria unei vieți ce n'avea să mai sfârșească niciodată. Și acum, genele umezite se aplecau pe filele triste, să-mi ascundă copilăreasca mahnire pentru o închipuire din cărți. N'a fost o presimțire că dragostea noastră, ne-am mărturisit-o tăcut, atunci, deasupra unei povestiri înduioșate, de moarte?

Și mai târziu, după ce-au trecut ani, când boala a subțiat mâinele cu degete lungi și-a adâncit ochii sub arcadele fine ale sprincenilor, nu pentru amintirea aceluia ceas a fost scoasă din rafturi, cartea uitată, cartea cu șnurul de mătase decolorat? Când dintre perlele albe, ochii îmi urmăreau pașii; acolo, sub fruntea lucie, incolăcită de șerpii părului negru, nu dormita mustrarea pentru uitarea ce-aveam s'o caut acum, pentru bucuriile acestei vieți ce-mi rămâneau numai mie, pentru lumina către care aveam să nuai ridic mâini însetate, mâini singure decum?

Cum după asta, mai îndrăznisem să caut uitare?

Afară, în soarele primăverii, flueratul trecătorului se depărta, pe străzi cu asfaltul încălzit, sub tei cu floare parfumată, printre alți trecători, care vorbesc și rād, în soare, în soare.

MĂSCĂRICIUL VALATUC

DE

AL. O. TEODOREANU

*D-lui Mihail Sadoveanu aceste
stihuri glumețe...*

IN Letopiseț, stolnicul Bulbuc,
Ce-au scris cu cinste și cu adevăr,
Au pomenit la curtea lui Ciubăr,
De-un măscărici, anume Vălătuc.

Era ghiduș, isteț în toate cele
Și vesel peste poate măscăriciul,
Da 'nțepător la glumă ca ariciul
Și nu cruța «bătrânele giubele».

Când se 'mbăta, pe toți lua 'n răspăr
— Și vesnic era beat pe cât se spune —
Ci strajă gurii lui neștiind pune
Și lui Ciubăr, tot el i-au zis Ciubăr.

Dar Manea ce băuse trei ocale
Cum nu avea se vede altă treabă
In capul mesei s'au și dus în grabă
De l-au pârît pe loc Măriei Sale.

Făcutu-s'au Ciubăr atunci ca sfecla,
Nu că era de felul lui Ciudos,
Dar prea era de tot burduhănos
Și nici ca cum nu i-au plăcut porecla

Și-au glăsuț spatarul: «Prea te 'ntreci!»
Lovindu-l pe spinare cu ciubul,
Și 'n ghionțil-au dat pe scări de-a tăvălucul
Și l-au închis apoi pre el în beci.

Dar Domnul milostiv cum nu sunt doi
Că n'ar putea pământul să-l încapă,
Au hotărît să nu-l mai tragă 'n țapă
De-o bea Cotnarul tot dintr'un butoi.

Sedea pe gânduri bietul măscărici
Simțind că moartea va să mi-l apuce:
Ți s'anfundat acuma Vălătuce,
Ușor intrași, dar greu să ieși de-aici.

Și 'n ziua ispășirii crudei păre
Erau pe lângă fețele cinstite,
Popor și juzi în haine 'mpodobite,
Harapi buzați cu mâna pe satăre.

Rostogoleau argații buți umflate,
Că-i păstrător de datini Voevodul
Și 'n pravili este scr'is să bea norodul,
Atunci când face domnul dreptate.

Ci măscăriciul, pehlivan de soi,
C'un sfredel spintecând butoiu 'n burtă,
Sugea c'un pai și ce făcea că-i turtă,
Până s'a scurs tot vinul din butoi.

Gealații aprigi mormăiau în barbă
Infricoșați de-așa bețivănie
Și nu vedeau, privind cu dușmănie
Pe dedesubt cum curge vinu 'n iarbă.

Iar măscăriciul s'a lungit pe spete
Țipind că mult îi place așa vin
Și jale-i e că prea i-au dat puțin
Și lui acuma tare-i este sete.

Și cum juca pe buțile deșarte
Pe când prostimea toată chiuia,
S'a veselit velli boerii foarte
«Și mult s'au minunat Măria Sa».

SUB CERUL LIBER...

DE

IOAN MARIN SADOVEANU

DINTR' O tainică împletire făcută din amintirea
operei și prietenia omului, dealungul unei călătorii,
în tovărășia d-lui Mihail Sadoveanu, te stăpânește
un simțământ de siguranță, de putere și de liniște,
oricare ar fi ținutul prin care te-ar abate pasul.

Lucrurile ajung prietenoase, toate, până la ne-
liniștea ta de străin; iar chipurile lor sonore, vor-
bele, se rotunejesc. E ca un glas domol și afund
ce-ți rostește în preajmă, ce talmăcește și leagă.
E un belșug pe care-l simți că-ți răurește pe alături.

Căci, ori pe unde te-ai abate — fie în groapa
smălțuită a Rădășenilor, cu altarul sfântului Mer-
curie, vioiu ca un stânjeneț; fie în câmpia veșnic
aburită dela Baia; fie pe lângă apele galbene ale
Dunării brăilene, fie pe lângă cele străvezii și
adânci ale mării, încărcate de pescăruși — așe-
zările felurite ale celor ce mișună prin lume, se
reîmpletesc. Toate stau neclintite în rosturile lor,
dar ascultă cumînți și se înduplecă. Simți cum se

alege, lângă tine, ceva tainic. O putere trece și
adună și toate roiesc în jurul unui miez nou. Me-
șteșugul acela subțire și neîntrecut, din carte,
se întocmește aci și în acest fel, fără munci, ca
după o neînțeleasă poruncă. Nu-ți trebuie decât
puțină ascuțime și câteva clipe de liniște, pe care
ți le dăruiește orice drum, pentru ca să te simți
târît, fără voie, pe căile misterioase ale unei lumi
ce se așează pe temelii noi.

Nimic nu se schimbă din înfățișarea călătorului
care preschimbă totul.

Și, totuș, plutește o turburare care te cuprinde.
E ca o pânză mare de păianjen, ce se întinde.
Pentru câteva clipe o nesiguranță; întreaga lume
șovăie până ce, ascultătoare, își desvelește izvoa-
rele văzute și nevăzute.

Și atunci începe un drum neînstăvil. Nu există
părticică din lume care să-și vămuească sufletul
în fața puterii învingătoare. E o trecere ușoară,

nesimțită, mai mult o lunecare dela găză la fiare, dela om la codru și mai departe, spre slavă. E o cale netedă, ce duce departe, ca prin oglinzi...

Nelămurit simți toate acestea lângă călătorul Mihail Sadoveanu. Cum se vor rosti, rămâne o taină.

Dar drumul te poartă mai departe cu întâmplările și răscrucele lui. Tăcerea s'a dus, puterea nevăzută s'a spulberat.

Sfatul reîncepe, de câte sunt prin lume și în stele. Vorbele se reîntorc, greoaie și bat, atât cât pot ajunge, lucrurile care s'au închis iarăș.

Abia, ca un freamăt îndepărtat al minunii care a trecut printre noi, o privire ori câte un amănunt

al tovarășului de drum, înseamnă în treacăt un nufăr sau o nalbă, după loc.

Și dacă ai avea atunci un ochiu ager, ai vedea că întâmplarea neînsemnată e ca o înțelegere sau o mulțămită.

Și astfel, tot mai departe, cale de vară lungă și albă, până'n spre seară, când te întâlnești cu apusul, care vine năprasnic, cu flăcări înalte și puițuri scurte de pasări, prin tăcere.

Și dincolo, în noapte, un drum albăstrui, dar tot sigur.

Căci și ea e ascultătoare, domoală și cu minte, sub puterea acestui vraciu.

O ALTĂ FAȚĂ

D E

G. M. IVANOV

ACEI cari nu l'ar fi cunoscut decât după înfățișare, l'ar fi asemuit cu un «muscal» simplu și sectant. Pentru mine însă chiar înfățișarea lui e mai mult decât atât...

Înalt spătos, blond, cu tăetura ochilor slavă, cu vorbirea înceată și șoptitoare, cu râsul larg — o izbucnire de bucurie dintr'un suflet copilărește curat, — mi-a apărut ca un rus înțeleptit de vieceță și de pribegii. Mă întrebam mulțumit căror trebuinți și-a lepădat ciobotele de iuft unse cu păcură, și-a tuns barba roșcovană de lipovan harnic și credincios, și-a «potrivit» părul și și-a stricat astfel figura de mare negustor de ciai de China de pe strada Nemțească din Sarátov, sau de grăsimi și blănuri scumpe din Siberia albă și geroasă?

Alături de el simțiam par'că boarea nemărginitei Volga în revărsarea ei de primăvară. Mi se părea că văd golani mistici, din vorbirea ghidușă a căroră răsăreau înțelesuri deosebite, pescari pitorști pe bărci cu pânze umede și murdare, căutători de adevăruri în plescăitul lin al apei, și mă cutremuram ca și odinioara de cântarea, tristă și întristătoare, ce venia cine știe din câtă depărtare...

Răsunete și viziuni scumpe, pe alte țărături, cu alte realități!

Când l-am cunoscut, într'o Bierhalle din Cernăuți și într'un grup de prieteni de inimă și de scris, povestea cu o bunătate slavă întâmplări și fixa aprecieri, când în prietenoasa discuție de atunci încercam să mărturisesc — de bună seamă din nepricepere — inferioritatea literaturii franceze.

OMUL Sadoveanu e totuș exemplarul cel mai autentic al românului — cum a fost și cum trebuie să fie. Deși numele care în traducere rusească înseamnă «grădinar», se întâlnește foarte des în Rusia, nu cred să aibă legături de sânge cu rușii de peste Nistru. Ca și atâtea numiri de răuri pe țărutul căroră a strălucit odinioară o vieceță românească, epică și sgomotoasă — numiri de

orașe, sate, mănăstiri — numele lui slav ne trezește în gând ipoteze istorice pe care acum știința le confirmă. Nu a existat, în timpurile de mult trecute, numai o vecinătate între poporul, al cărui nume a rămas «român» și masele slave dela răsărit. A fost ceva mai mult: o contopire de sânge, o plăsmueală din nou între aceste grămezi etnice de diferite origini — cari au format mai târziu și au stabilit în realitatea lui de astăzi poporul român. Elementul slav cu tot ceace el însemnează și este în manifestările sale, nu trebuie să fie tăgăduit, disprețuit și «eliminat» de către acei ce vor o latinătate completă și clasică pentru originile neamului românesc. Căci altminterlea cum ne vom explica nu numai tăietura ochilor albaștri al scriitorului Sadoveanu — tăietura slavă — dar și nemărginita largime a sufletului moldovenesc dela Cetatea Albă și până în dincolo de Cernăuți...

OPERA lui Sadoveanu ar putea fi iscălită — ca un document de înrudire sufletească — de Pușchin, Turghéniev și Gonciarov. Schimbați numele eroilor lui Sadoveanu și veți avea adevărate bucăți de literatură rusă. E acolo acelaș amurg sufleteș, acelaș pașnică tristețe, acelaș neliniștitoare așteptare, ce o cunosc și moldoveanul și rusul, cari știu că au suflet și știu că în el se petrec frământări tainice. Nu caută oare și moldoveanul să-și găsească în vieceță Dreptatea, nu atât cea socială, cât cea morală și sufletească, acea Pravda de care e atât de însetat rafinatul aristocrat rus cât și mușicul necăjit?

Creațiunea lui Sadoveanu e mai mult decât o creație de artă, căci cuprinde:

— adevărul moral al tuturor și al fiecăruia,
— idealul social cu care încă multă vreme vom trăi,

— frumusețea sufletelor ușor-întristate, cu care ne vom fermeca,

— iar el însuș, omul Sadoveanu, e acum pentru noi o nouă, o îmbucurătoare și cea mai iubită apariție de român.

GÂNDURI DESPRE MIHAIL SADOVEANU

DE

VINTILA RUSSU ȘIRIANU

TALENTUL lui e copt, rotund și întreg ca un măr domnesc în jur de toamnă.

Personalitate viguroasă și sigură ca o clădire în piatră tare, sentimentalitate nobilă ca un amurg pe munți, sobră ca luciul lemnului de nuc și totuși intimă, comunicativă, Sadoveanu impune și învăluie iubitor totdeauna.

Arta lui e adânc umană și umanitatea lui se înalță prelung spre artă.

Cu glasul rărit și îndepărtat, ca un clopot de frunze tomnatece, dor adânc ca și acel dangăt stins, el mărturisea în discursul de recepție la Academie, simplu și impresionant ca o tăcere cu înțeles: «eu sunt un copac cu rădăcinile înfipte în trecutul și în puterea de simțire a poporului meu»...

Da, talentul lui a avut acea grandios de firească desfășurare, a unui copac crescând în anotimpul scrisurii lui, care pentru el este una cu anul mare al vieții lui.

«Poporul lui», da, Sadoveanu e superb de român fiindcă artistul mare, cu mijloacele de a crea desfășurate bogat, ca frunzele ferigei sănătoase, și-a săpat albie în cel mai românesc pământ.

Dar, poet al sensibilității românești, pătimaș evocator al trecutului care a pârghit acest ținut, prin sensibilitățile mereu innoite ale talentului său, a ridicat motivele inspirației lui, până la arta mare și pură, aceea care nu suferă netrebnicia nici unui convenționalism.

Copil fericit al neamului și al țarinei sale, Sadoveanu e scriitorul nostru cel mai întreg înzestrat.

Nimeni n'a simțit până la el, atât de larg, pitorescul sufletului și pământului românesc.

Nimeni n'a simțit până la el, așa de adânc, tonalitatea nobilă, armonia nesfârșit bogată a graiului românesc.

Cine l'a auzit citind, a primit apropiat din glasul lui, dragostea mocnit clocotitoare pentru această muzică a limbii.

Ajuns la maturitatea deplină a mijloacelor sale, e atât de întreagă știința acestei armonii a scrisurii la el, în cât farmecă încolăcitor ca fluerul imblânzitorului de șerpi.

De aceea, aplauzele inimelor noastre, s'au alăturat în cortegiu, pentru a sărbători primirea sub cupola celui mai mare locaș al culturii românești.

PENTRU SUFLETUL BASARABIEI

DE

ION BUZDUGAN

L'AM cunoscut întâia oară, în vremea războiului, la Iași, în redacția gazetei «România». Aici, venea în răstimpuri și Barbu Delavrancea, să-și scuture capul încordat, cu părul albit și învâlvoiat, în discuții clocotitoare. Acestor desbateri furtunoase, adesea ținea piept numai Mihail Sadoveanu. Și pe cât de viguros și nezagăzuit, țâșnea cuvântul lui Delavrancea, puhoit să răstoarne toate argumentele adversarilor, pe atât de domol și liniștit, cu glas de potolită îngăduință, răspundea Sadoveanu, ascunzând sub imagini calde și proaspete, o largă înțelegere a sufletului omenesc și cătând tuturor slăbiciunilor, o mai largă iertare. Clocotirilor de minunate revolte, răspundea înțelegerea omului care scormonește sub pasiuni, pricinile ascunse. Și Delavrancea se lăsa doborât mai întotdeauna, de această rezistentă domoală și sigură.

— Haide, m'ai bătut măr, fă-mă acuma și o tablă!

Și partida începea.

Autorul «Viforului», și la joc ca și la discuție începea înflăcărat și năvalnic, gata-gata par'că să sfarme tablele, să arunce peste margine zarurile, să răpue cu tot dinadinsul și adversarul. Mihail Sadoveanu domol și gânditor, mișca oștile sale cu multă băgare de seamă, cu prudența unui strateg, până când își făcea adversarul «tablă curată».

Încă de pe atunci, Mihail Sadoveanu se interesa de aproape de mișcarea noastră națională din Basarabia, unde era cunoscut și iubit de multă

suflare moldovenească. Chiar cele dintău izbânzi ale mișcării tot grijei și ajutorului său le datorăm.

Era pe la începutul revoluției rusești din 1917, când m'am pomenit într'o seară cu un oaspe cu deosebire drag, venit tocmai dela Roman, unde își făcea datoria la muscali. Maiorul Simeon Murafa, unul din cei mai dârzi luptători moldoveni, care mai târziu avea să pecetluiască cu sângele lui actul Unirei. Se repezise până la mine, la Iași, pentru a-mi împărtăși un gând care-l rodea de mult. Incepea să se lămurească nevoia unei pregătiri de cultură românească, din care să țâșnească mai firesc și mai trainic, actul unirei. Prietenul îmi vorbi despre nevoia unei tipografii românești, așezată la Kișinău. Aceasta avea să fie cea dintău tiparniță românească ce avea să treacă Prutul, după o sută de ani de robie, pentru a duce în cutiile literilor de plumb, rânduite ca fagurii de miere, slova străbună. Dar gândul pentru înfăptuire avea nevoie de un român de inimă și de nădejde. Deadreptul, fără ocoliri și fără să ne mai întrebăm, am rostit amândoi numele răzășului moldovan, care numai el, putea înțelege și sprijini aceste cea dintău eliberare, fără ascuții de sabie și fără salvă de carabine.

A doua zi, eram cu Simeon Murafa la redacția «României», așteptându-l. Când a intrat, m-a întreat ca întotdeauna cu surâsul blajin:

Ce mai faci muscale?

— Uite — zic, ți-am mai adus un muscal de-ai noștri, care-a venit tocmai dela Roman, să te

vadă și să-ți spună o vorbă bună din partea Basarabiei.

Mihail Sadoveanu a privit o clipă pe gânduri, muscalul, apoi amintându-și îi întinse amândouă mâinile:

— Bine ai venit la noi, prietene Murafa! De unde ai răsărit aici, la Iași, și ce veste bună ne aduci dela «muscalii noștri»?

Murafa.

— Apoi ți-aduci aminte domnule Sadoveanu, de vorba noastră din noaptea aceia de toamnă, când treceam cătră front prin Fălticeni și m'am abătut pe la casa dumitale să te văd? Ți-aduci aminte când îți spuneam că va suna și ceasul moldovenilor noștri? Iacă s'a întâmplat vorba noastră, a sunat ceasul, și acuma e numai rândul oamenilor să-și facă datoria. Ne trebuie în Basarabia noastră carte românească, și pentru o timpurișă de acelea am venit aici. Dela dumneata aștept un sfat, și sprijinul:

— Va să zică, prietene Murafa, ții să-ți isbândești gândul pe care mi l-ai împărtășit în noaptea aceia de toamnă. Apoi om sta și-om socoti, și-om ajunge la o înțelegere...

Și Mihail Sadoveanu prinse a ne povesti, așa cum a povestit mai târziu în cartea despre «Orhei și Soroca» toate împrejurările în care l-a cunoscut pe muscalul din Basarabia, prietenul nostru Simeon Murafa.

— Copacii se desbrăcaseră de frunze; vântul venea cu vești rele din tristul pământ al Olteniei. Ploi reci și neguri îmbrăcaseră munții moldovenești, unde soldații trudiți, cu ochii neguroși, nedormiți zile și nopți, de săptămâni și luni se băteau cu îndârjire.

Dinspre Prut, pe drumurile ude și desfundate, năboisară oștile țarului. Coloane nesfârșite treceau; artilerie, cavalerie, infanterie, treceau încet oamenii Rusiei, cenușii și nehotărâți ca stepele...

...In sara aceia, pe-un vânt răsunător, cineva bătu la poarta noastră singuratică.

Era un străin, — unul din nesfârșita mulțime cenușie. Dar străinul acesta rosti un cuvânt de salutare în limba părinților noștri. Il întâmpinaram veseli și mișcați.

Soarta aducea între noi pe un frate. Purtat de porunci străine, el se abătu din drum, rosti numele meu și intră în căminul nostru ca să vorbim la lumina lămpii liniștiți despre Moldova.

Străinul acela venit să mă caute într'o sară de toamnă, la Folticeni, în fundul, țării, era Simeon Murafa.

N'aș putea spune cât am fost de mișcat. Mi să părea că mă aflu în fața unei tainice orânduiri a destinului. Priveam pe «muscalul» acela voinic și plin de viață, cu ochii scâpărători și însuflețiți... Era într'adevăr un sol din instrăinată și pierdută Basarabie.

Nu, Basarabia nu era pierdută, nici instrăinată, Murafa venea cu vești ciudate din țara strămoșilor noștri. Venea cu vești bune și-mi vorbea hotărât despre începuturile acelor frământări cari nu mult după aceia trebuiau să prefacă în fum și dărâmături nelegiuita împărăție a pajurei cu două capete.

— Noi așteptam... îmi zicea el zâmbind și privind-mă țintă... Așteptăm și nădăjduim soare nou pentru Basarabia.

Prutul nu mai era o graniță. Murafa îmi mărturisea că soldați de-ai lui, «dela noi de acasă», făceau foarte des drumul înapoi, încărcăți cu cărți de-aici.

— Bate vânt către noi și mâni se vor deștepta cei adormiți, adăuga el profetic. Cartea cu slova românească, orice carte care vorbește inimilor de la noi, este o sămânță ce va rodi însutit ca și sămânța cea bună a Evangheliei.

Am stat mult sfătuind în noaptea aceia de frăție; am deschis cărțile cronicarilor și am chemat între noi, cu ochi înlăcrămați, trecutul frumoasei și nefericitei noastre Moldove. Apoi ne-am despărțit cu părere de rău într'un târziu, în noaptea neagră iș ploiasă.

Coloane de artilerie treceau prin prin întuneric, spre necunoscut. Nu vedeaua uaua prin întuneric, spre necunoscut. Nu vedeam ostași, nu vedeam cai, — auzeam numai mișcare neostoită, măcinarea aspră a șoselei, — și din când în când un sunet, o comandă în limbă străină.

«Muscalul» mi-a strâns mâna ș'a plecat...

— Nu credeam că sorții aveau să ne mai apropie vreodată, — zise prietenul Murafa — și iacă, avem nevoie de dumneata, și cele vorbite atunci pot lua început de înfăptuire.

Din nou, drumețul, zugerăvi încăodată stările din Basarabia, sufletul cel nou de liberare, și nevoia tot mai grabnică de cărți cu slovă românească. Și când vorbele curgeau mai ferbinți, izbucni dinspre Piața Unirei, Marselieza, cântată din toate alătururile unei fanfare militare. Am năvălit toți pe balcon, și de acolo, cu inima svâcnind dilatată în piept de emoție, am privit cum urcau pe strada Lăpușneanu în marș cadentați, oști în uniformă rusă și în tricolor românesc, purtând inscripții de eliberare: Trăiască norodul moldovenesc! Trăiască Basarabia autonomă! Trăiască Moldova slobodă!

Așa porneau atunci, cele dintâiu regimente moldovenești, îndrumate către frontul român de luptă, alături de oșteni români. Ochii tuturor înotau în lacrimi, și după atâtea zile grele, și atâtea mahniri ce ne potopiseră țara, erau cele dintâiu raze de înseninare.

Chiar în aceiaș zi, Mihail Sadoveanu, n'a găsit odihnă, până când n'a isbutit să capete deslegările trebuincioase pentru cumpărarea și strămutarea la Kișinău, a tipografiei românești. După trei dimineți, mașinile cu roți lustruite și cutii cu litere de plumb, stau gata de drum în vagoane, sub paza soldaților.

A fost dat, ca la această tipografie, din țara slobozită a Basarabiei, să se tipărească prima gazetă în graiu românesc, după o sută de ani, și să se numească «Ardealul», întru năzuință către cealaltă eliberare, a celorlalți români, de dincolo de crestele păduroase ale Carpaților.

Nu s'au uitat acestea prea devreme: Și în fiecare înfăptuire uitată, seama nu se ascundea încă de atunci o tainică prevestire a celor scrise pentru un veac înainte în ascunsa carte a tuturor destinelor?

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

PROPAGANDĂ DE OPERETĂ

NU mai încapă nici o îndoială — după experiențele neisbutite de aiurea — că Statul nu poate avea rolul precumpănitor în stimularea puterilor creatoare de cultură. Această stimulare artificială, în deobște dă greș. Factorii de cultură ocrotiți de oficialitate reprezintă de cele mai multe ori mediocritatea. În numele chiar al acestei mediocrități oficiale, se făptuesc cele mai neertate rătăcirii împotriva culturii. Ca trandafirii lui Liebel din Faust, uscați la cea dintâiu atingere, se veștejesc cele mai candidе și desinteresate năzuințe, de îndată ce sunt atinse de degetul muced al domnului Șef de propagandă culturală. Dar Statul, dacă nu poate ușura o renaștere a forțelor creatoare, are datoria să ajute măcar răspândirea culturii, așa puțină și modestă cât a luat ființă, să nu-i stea de-a curmezișul, să nu o discrediteze, trimițându-și crainici cu surle de tinichea înaintea rezervelor ce vin pe tăcute, în urmă, cu pașii drumetilor pregătiți pentru cale lungă. Fiindcă de aceste rezerve culturale puse în mișcare, are nevoie cu deosebire Statul românesc de acuma, pentru a face față altor culturi bătrâne mai, cu prestigiu european, aduse zestre de minoritățile cuprinse între granițele cele noi. Un serviciu de propagandă are și Franța, iscusit și cu multe ramificații organizat, deși poate cultura franceză de atâtea ori seculară, n'are nevoie pentru a-și face drum în lume, de cărjile agenților de propagandă. Cu atât mai îndreptățită e dar existența unei organizări temeinice de propagandă culturală, în țara cu 85 procente de analfabeți și cu atât de complexe probleme de cultură, potopite neașteptat, pe plaiuri unde cucerirea de arme nu poate avea trănicie. fără cucerire de suflete. La rândul ei, cultura, are să devină putere propagandistă, ademenitoare de suflete.

Nimic de zis, dacă și Statul a ajuns la aceste concluzii.

Se pare însă că cei chemați să dea directivele propagandei culturale au o ciudată concepție despre cultură însăși.

Acum trei ani, scrisul românesc se înfățișa sub aspectul puțin măgulitor al d-lui Radu Cosmin. Ardealul a fost străbătut atunci de acest ilustru pantofar al scrisului în lung și-n lat, în suitele generalilor și în automobilele miniștrilor; iar literatura românească, mulțumită oficialității, a primit din partea minorităților, ca și a românilor din aceste ținuturi, echivalentul de apreciere pe care-l merita d. Nicu Tănăsescu.

Se mai pare apoi, că nestatornicia înclinărilor omenеști, a înlocuit pe d. Radu Cosmin cu echivalentul său Leonard. Și așa s'a întâmplat că opereta vieneză a fost anexată de oficialitate culturii românești. Indreptățita opunere a Ministerului Artelor n'a folosit la nimic, a fost cu ușurință înlăturată — Academia română, prin doi reprezentanți dd. I. Nistor și I. Inculeț, a cerut în scris urgenta trimitere a tenorului răgușit Leonard, pentru a salva prestigiul artei și culturii românești, în Bucovina și Basarabia. Pentru această voce pensionară, Statul plătește deocamdată 3000.000 (citiți: trei milioane) sub îndemnul și pe răspunderea a doi academicieni, cari din timiditate poate — n'au cerut încă să se completeze ansamblul trupei de propagandă românească cu Bob Hopkins și cu Marilena Bodescu.

Că Academia are în sânul său și academicieni de operetă, nici o mirare — dar nu pricepem de ce cetățenii cu alte gusturi, de cât acele de cafeu concert, să fie impuși la un adaos de dări de 3.000.000 pentru sprijinirea operetei vieneze. Să fie oare ocrotirea acestei arte de balet și cuplete specific austriacă, impusă de tratate, tuturor statelor moștenitoare fostei monarhii Habsburgice?

CĂRȚI BUNE, SEMNE BUNE

DESPRE cărțile școlare ale d-lui Marin Biciulescu, am mai scris aci cuvinte de uimire și de laudă. Era într'adevăr minunată și aproape inexplicabilă, râvna aceea a unui învățător sătesc, de a preface tiparele vechi ale învățământului; de a strecura în silnicia programelor didactice mucegăite, puțină dragoste și înțelegere; de a sparge în sfârșit ferestrele claselor îmbăxite, pentru a lăsa să străbată înlăuntru o suflare de aer proaspăt și răcorit. Fără îndoială nu judecam acele cărți dintr'un punct de vedere strict pedagogic. Se vor fi aflând publicații de specialitate să o facă în locul nostru mai priceput, cu echerul și compasul în mână, pentru a măsura cât se abat de la paragrafele programelor ori dela principiile dascălicești în vigoare. Ne interesau cărțile acelea de aritmetică în imagini; de socoteli «fără greșală»; de chipuri fără vorbe; de lecturi pentru

fiecare clasă primară; de gramatică și compuneri, ne interesau dintr'un punct de vedere aproape profan. Nefiind investiți cu diplome și cu îndatoriri oficiale de învățământ, căutam în cărți omenescul și ne minuna îndrăzneala îmbucurătoare și vitează a învățătorului, de a înlocui cu o muncă singuratică și personală, lipsurile aproape criminale am spune, ale acelor programe școlare ce fac din primii ani de carte ai copiilor noștri, ani de osândă; ani ucigași de elanuri, nivelatori de individualități; ani cari lasă pe urmă în suflete cicatrice monstruase, ca boțiturile din carnea odată sfârlogită de jăratec.

Am socotit cărțile d-lui Marin Biciulescu, un semn al timpului. Cel dintâiu semn bun al unor prefaceri ce vor să vină, și cari privesc de aproape nu numai personalul corpului didactic, dar toți oamenii de carte laolaltă. Căci în definitiv de îndrumarea dată de învățământ copiilor de astăzi,

depinde soarta sufletească și cărturărească a generațiilor de mâine. În mâinile pricepute și drăgăstoase ale grădinarului stă destinul mlădițelor fragede, cari pot deveni tot așa copacii strămbi și chinuiți în închirceala lor, din livezile părăginite, ca și pomii încărcăți de roade trandafirii părguite, întinse pe șpalier, întru mândria crescătorului care te poartă dela o alee la alta a pepinierii, pândindu-ți în așteptare strigătul de admirație. Cărțile d-lui Biciulesu sunt scrise cu în îngrijirea și dragostea unui asemenea pasionat grădinar sufletesc. Nimic din povara chinuitoare a lecțiilor îndopate în mințile fragede, nimic din pedanteria ostilă care îndepărtează instinctiv copilul, ca pe acele animale primitive ce se feresc cu atavică prudență de ierburile cu otrăvuri primejdiuoase. Pentru copil, și cărțile de socoteli, și lecțiile de gramatică, și manualele de cetire așa întocmite cum sunt de fostul învățător ialomițean, se oferă plăcut, ca desfătări în cari învățătura s'a strecurat nesimțit, firesc și trainic, peste și în afară de nătângia programelor demonetizate.

Ca mai nouă lucrare «Desenul și modelajul la copii» (Ed. Cartea românească, 260 pag. și 242 figuri) e de o lectură palpitantă nu numai pentru dascăli, dar și pentru cetitorul cu totul în afară de problemele imediate ale pedagogiei. Ce chinuire a însemnat desenul în școală, ne amintim cu toții, chiar acei ce eram destinați prin însușiri a ne îndrepta vieța către indeletnicirea pictoricească. Nesfârșit de plicticoase ore de buchiriseală cu creionul, linia, compasul, echerul și radierul, pe caetele de desen geometric; pe urmă în anii de liceu, oroarea figurilor de ghips; frunze de plante exotice, capul lui Scipio Africanul și al lui Vespasian, mâini asudate pe blocuri, extompe și creione Hartmuth sau A. W. Faber, de a căror ascuțime mai meșteră ori mai stângace, atârna adeseori soarta notelor în catalog. Neuitată ne e și acum figura cu o admirabilă barbă a fostului profesor de desen dela liceul național din Iași, de o prostie tiranică și de o meticulozitate ce numai prostia o poate duce până la asemenea desăvârșire; neuitată ne e și acum nerăbdarea cu care așteptam să sfârșească ora, pentru a ne elibera către orice indeletnicire, alta mai atrăgătoare, de

cât această «dexteritate» ce băgase groază în noi. Ce-ar trebui să fie desenul pentru copii, ne-o dovedește cu îmbelșugate mărturii, cartea d-lui Biciulesu. E vorba de desvoltarea pornirilor firești, ajutorarea individualităților pentru a-și găsi expresiunea, de sfichiurea imaginației și observației copilărești, de respectarea însușirilor, nu de înăbușirea lor. Cele vreo două sute de reproduceri după desenele copiilor dela 3 ani jumătate până la clasa III-a primară, sunt un necurmat izvor de uimire. O lume necunoscută, obscură și tainică, se lămurește în aceste vietăți embrionare, căroră pedagogia vetustă le impune gânduri, sentimente și optică, de absurdă și tiranică maturitate. Detaliul mic al unei scene, ingeniozitatea primitivă cu care e zugrăvită o adăpare de vite, naivitatea cu care copilul a înțeles a așterne în imagine pe «Dragoș Vodă coboind cu a lui ceată», sau pe Preda Buzescul, luptând în fața oștilor; toate răstoarnă definitiv, absurditatea programelor de învățământ actual, pentru care și astăzi, la fiecare început de an, Ministerul instrucției împrăștie din biurouri foarte istețe circulări de aplicare.

Asupra nătângiei ce fermentează în aceste biurouri, d-l Marin Biciulecu scrie în cuvântul introductiv al cărții, câteva destăinuiri pe care le am socoti demne de mușcatoarea batjocură a lui Courteline, dacă nar fi deadreptul dureroase. Întors dela Paris, după ce studiasse de aproape problema la Școala normală din St. Cloud, la Școala Națională de arte decorative, la Societatea Alfred Binet, folosindu-se de îndrumările inspectorului general al desenului, Gaston Quenioux, și vizitând școlile primare și expozițiile de desen speciale din Paris; toată această armătură de experiență a pus-o la dispoziția «Onor. Ministerului». Iar documentele au murit într'un dosar voluminos, căruia, firește, nici o folosință nu i s'a putut găsi nici până astăzi. Cartea de față ar putea fi socotită dar și ca o protestare. Dar diferitele comisii, biurouri și consilii de inspectori, constituite în conspirații străni pentru a chinui copilăria sub cuvânt de învățătură, sunt de mult cu urechile îndopate de vată, pentru a mai lăsa să străbată la ele vreo protestare, oricât de legitimă s'ar întâmpla să fie.

M O D E R N I S M

DUPĂ Jean Giraudoux, Paul Morand este al doilea reprezentant al modernismului francez, în-cunutat cu un mare premiu literar, și socotit ca atare, cel mai inzestrat din generația sa, pentru a fixa în file de cărți caracterul epocii noastre de trepidațiune și excentricitate. Talentul netăgăduit al celui ce a scris «Ouvert la nuit» și «Fermé lanuit» a făcut să se vorbească mai stăruitor despre acest modernism acut, și poate tocmai acest talent, risipit în opere caduce, a subliniat mai adânc rătăcirile unei literaturi de ticuri. Paul Morand, ca și Giraudoux, nu mai încearcă să descopere sub capriciile modelor, ceea ce e permanent în sufletul omeneș și în vieța societăților. Nu vrea să vadă dintr'un individ decât trăsăturile străni ce fac din el un tip. Din moravurile actuale nu reține decât ceea ce le diferențiază de cele trecute și le investimântă cu un aer de excentricitate. Astfel preferă caricatura portretului, artificul simplității, contorsiunea gestului și a atitudinilor în locul investigației în

tănițiile adânci ale gândirii și ale pasiunilor. Firește, despre epoca aceasta nu se poate scrie cu aceeaș cerneală cuminte cu care s'a zugrăvit în trecut, istoria vie a unei societăți evolute oarecum firesc, după o logică îndelung statornicită, și năruită brusc numai de rostogolirea de valori urmată războiului. Ceva nou și neprecis încă, înlocuește și în normele de desvoltare ale societății, și în sufletul omeneș însuș, vechiul echilibru sfărâmat. Trepidantă și ieșită din orbită, societatea actuală e încă mai mult o aparență decât o realitate. Ruinată de războiu, se silește mai mult să-și impună un credit decât să-și reconstituie o avuție, materială și sufletească, pierdută. Industria timpului tinde mai mult la satisfacerea vanităților omenești, decât la îndestularea adevăratelor nevoi. În locul producției de calitate, o publicitate formidabilă și fără precedent. În loc de vagoane pentru transporturi, limuzine de lux; în loc de grâne, băuturi noi născocite; în loc de pâine, opiu și eter și morfină și co-

caină. Asta fiindcă oamenii pierzând gustul fericii au rămas numai cu sete pentru îndestularea plăcerilor. Ispitiți din toate părțile de ademenirea unui lux fals, se îndepărtează dela simpla comoditate a existenței. Termenul vag:—«afaceri», zugrăvește o întreagă stare de spirit și de fapt; confuzia onestelor întreprinderi cu cele mai suspecte operațiuni; excocheria mascată; dorința neînfrântă de câștig; nerăbdarea frenetică a beneficiului imediat și fabulos. Adăugată la nevoie de bani, beția emoțiilor de joc a făcut să înflorească agiotajul și speculația de bursă. Conștiințele s'au întunecat pe măsură ce s'au exasperat nervii. Societatea de astăzi are ceva desnădăjduit care atrage și neliniștește. Cosmopolită prin amestecul de oameni și interese pregătit de război, prezintă un aspect interlop, straniu, nesigur, aventuros, care hipnotizează ochiul observatorului și poate hrăni cu îndestulare, cea mai aprinsă fantezie a unui romancier. Societate prefăcută, nouă, de profitori; public de sleeping-car, de palașuri și de baruri internaționale. Vieța nocturnă de capitale tixite de o lume grăbită să soarbă sălbatec toate voluptățile îngăduite și neîngăduite; vieța de baruri unde figurile sub fard își ascund crispațiile și încrețiturile timpurii, și unde sufletele își caută în excitante, leac de câteva ceasuri plictiselei nemărginite ori desnădejzilor, încă nelămurite, ca înainte catastrofelor ce se pregătesc. Lumina crudă a becurilor electrice, strălucirea halucinantă a acetilinei, dau figurilor convulzionate de dorinți și de ură, ochilor aprinși de alcool, gesturilor mecanice de beție, o înfățișare sinistră și grotescă, artificială; și pentru literatură inedită.

De acest pitoresc caracteristic epocii noastre, a fost cucerit Paul Morand. Atât numai, că lumea specială analizată în «Ouvert la nuit» și «Fermé la nuit», e departe de a da pe deantregul tonul unei epoci. Înfrigurarea aceea notată acolo, strainul mediului cosmopolit, excentricitatea tipurilor, fără îndoială veridice, nu reprezintă decât o minoritate. Dincolo de această sarabandă, există o mulțime indistinctă și confuză, pe care războiul a făcut-o să evolueze mai mult în adâncime decât aparență, și care rămâne omenească, profund umană, prin suferință și prin pasiune.

Și aci, în disprețul acesta pentru efortul scriitorului de a privi omul și societatea sub un unghi de eternitate, în temeritatea de a nesocoti această justificare și acest rost al tuturor literaturilor, stă marea rătăcire a lui Paul Morand, și a tuturor moderniștilor, încercarea de a fixa clipa fugară și de a reține pitorescul unei mode vremelnice, înseamnă și riscul de a pieri odată cu trecerea lor. Nu vor trece mulți ani și tabloul societății de suprafață de astăzi, va fi tot atât de ermetic închis înțelegerei, ca un studiu de moravuri care cere o erudiție specială. Cum s'ar putea recunoaște după câțiva ani, indivizii care au dus până la absurd anumite chipuri de a vorbi, de a se purta, de a se îmbrăca — mode ce n'au curs decât răstimpul unui sezon?

Acuma chiar, și încă această galerie cu tot pitorescul ei, ne pare populată cu o lume specială, asemănătoare fenomenelor expuse de faimoșii barnumi, în colecțiile de curiozități din cele cinci continente; curiozități care ne lasă pe urmă amintirea unui întristat și neliniștitor desgust.

MISTIFICĂRI ȘI GLORII FALȘE

ACUM un sfert de veac, în plină înflorire a simbolismului, cafelele artistice ale Parisului și revistele de avantgardă, sărbătoreau cu entuziasmul ce stă bine oricărei tinereti, apariția a două glorii meteorice. Alfred Jarry cu al său «Ubu-Roi», și le Donanier Rousseau, cu picturile stângace, lipsite de perspectivă, dar fidele în schimb în minuțioasa zugrăveală a nasturilor dela veston, a baloanelor captive și a peisagiilor reproduse după gravurile din Journal des Voyages. Farsa lui Jarry era asemuită de cronicarii timpului cu Hamlet, Tartufe, Ganurge și Don Juan laolaltă numele său era pronunțat alături de Aristofan și Shakespeare. Pictura lui Rousseau, împetritată de obsedanta siluetă a turnului Eiffel, înfiptă pentru pricini misterioase până și în mijlocul peisagiilor mexicane, reprezintă nici mai mult nici mai puțin decât o fericită sinteză comprimată de Pinturichio, Giotto și Leonardo, la care fiecare cronicar mai adăoga numele câte unui pictor preferat; Manet, Pissaro ori Chardin.

Asemenea mistificări nu sunt rare în istoria epocelor de revoluționare artistică și literară. Pornite din entuziasmări pripite ori numai din glumă, legate după aceea statornic de istoria unei epoci, transmise dela o generație la alta fără putința unei verificări, durerază sub formă de mit, până când un cercetător iconoclast scutură jucăria, desface mecanismul interior, și arată ochilor uimiți, toate roțile ruginite ce aveau să înfrunte veșnicia.

Întâmplarea a făcut ca înainte de a apărea

studiul «Les sources d'Ubu-Roi» al lui Charles Chassé, editorul Fasquelle să fi tipărit și piesa lui Jarry, devenită cu totul rară. Astfel, înainte de a se face dovada că faimoasa farsă, e creația a doi liceeni, frații Morin, după care Jarry a copiat aproape pe deantregul opera ce i-a dat faimă literară pe un sfert de veac; s'a putut verifica mai ușor, cu cartea în mână, însăș valoarea sa literară, indiferent de identitatea autorului. Reprezentarea piesei, a dat pe urmă ultima lovitură.

«Nu există — scria un cronicar parizian — o mai crudă descoperire decât aceea de a fi crezut un lucru frumos și a-l descoperi pe urmă, că nu e. Aceasta mi s'a întâmplat, și sunt încă uimit. Admiteam de bună credință că Ubu-Roi, e un capo'doperă. L'am citit: ce desamăgire!.. Vă să zică asta era Ubu!.. Era o fantoșă peurilă și scatologică... Deci, pe la 1890, ajungea o asemenea logorrhée rău mirositoare pentru a cuceri cititorii și a încununa cenaclurile!» Și altul: «Bietul Ubu-Roi; mi-e teamă că s'a prăbușit hilaranta sa statuie reeditând piesa ce nu se mai găsea în librărie. Cu textul în mână e greu de explicat entuziasmul epileptic stărnit de această farsă a tineretii». Și în sfârșit, Sunday, în le Temps: «Ubu-Roi, nu e decât o urzeală de sărăcii, cu enorme glume scatologice de un spirit eftin cu totul».

Ch. Chassé, grăbește însă această prăbușire de gloriolă, dovedind că faimosul Ubu, a fost scris de doi liceeni, la paisprezece ani, în glumă, și pentru întărirea afirmațiilor, publică o scrisoare

a unuiu dintre frații autori, Charles-Gabriel Morin, astăzi șef de exadron de artilerie în portul cel mai occidental al Franței. Autorul adevărat, arată acolo că farsa școlărească n'avusese nici o pretenție să intre în eternitate, că a fost scrisă în joacă, că nici unul din cuvintele cu interpretările neașteptate ale comentatorilor nu ascundea intenții de înaltă literatură, că nici el, nici fratele coautor, n'au gândit vreodată să scrie literatură după aceste glume copilărești, și că se simtă uimit și rușinat de tîmbălăul făcut în jurul unei «prostii, pur și simplu», de a cărei răspundere se scutură cu totul. Identică mistificare, dovedesc cronicarii artistici și cu pictorul Rousseau, om simplu și ignorant în meșteșugul pictoricesc,

stîngaci până la absurd, naiv în concepție artistică, aruncat în plină faimă a cafenelelor de același Jarry, care l-a născocit din spirit de farsă, pentru ca pe urmă să asiste cu uimire la entuziasmul câtorva literatori și jurnaliști, ce l-au impus până într'atât opiniei publice, încât nici mistificatorul n'a mai avut curaj să-și mărturisească gluma. Așa s'a întâmplat ca pictori plini de făgădueli să se oprească în plină evoluție pentru a nu mai zugrăvi decât copilării, în maniera Rousseau, încurajați la aceasta de critica extremistă, care și în Franța, ca și aiurea, e gata să descopere mediocritățile celor mai rudimentare, calități nebanuite, de teama de a nu fi socotită cu spiritul îngust.

MISTERE ALE TIPARULUI

«**U**RMĂRIM, dela o vreme, de aproape toate frământările în care se fac și se desfac marile case de editură. Până în ajunul războiului, tipărirea unei biblioteci și susținerea unei reviste, însemnau întreprinderi foarte mărunte, care cereau capitaluri cu totul modeste, și se puteau menține hrănite chiar numai cu oarecare doză de idealism. Astăzi, se investesc în case de editură zeci de milioane; în cultură numai capitalul își poate spune cuvântul cel din urmă, iar bugetul unui foarte sărăcuțe reviste atinge cifra întreprinderilor oricărei mari fabrici dinainte de 1914. Cultura se află, astfel, aservită capitalului. Vor trebui cândva căutate aici explicarea stărilor jalnice în care se află astăzi literatura românească. În cultură au năvălit negustorii. Ei au cuvântul. Ei hotărăsc soarta cărților. Ei au preferinți și antipatii. Ei pot surgruma și îndruma o mișcare, după cum interesul bănesc dictează, în afară de orice preocupare dintre acele numite cu oarecare pudoare sfioasă, de oameneii scrisului, idealiste. Am văzut murind pe rând reviste. Am văzut curmându-se apariția bibliotecilor de popularizare. Am văzut ediții din scriitorii aleși ce nu s'au mai tipărit, fiindcă interesul comercial găsea mai bănoasă tipărirea operelor d-lor Eftimiu și Cosmin, decât ale lui Anghel ori Bacovia. Când ne miram, într'o cronică trecută, de nedreptatea anumitor campanii duse împotriva editurii «Cultura Națională», o făceam fiindcă socotim cu totul nedrept a insulta un capital ce se pune desinteresat în slujba culturii, cu siguranța unor deficite anuale ce se avaluează la milioane; când știut este că același capital investit de pildă, într'o moară cu motor ori într'un comerț de blănărie își asigură din primele luni un beneficiu net cel puțin egal capitalului. Altă dată seceta sau fertilitatea unei epoci literare, își aveau explicări numai în sleirea sau vitalitatea unei generații de scriitori. Astăzi, când tipărirea unei cărți e mai degrabă o afacere negustorească, decât o întreprindere de cultură, suntem nevoiți a urmări cu ochi iscoditori toate dedesubturile operațiilor editoriale, fiindcă de încăerările și biruințele de acolo, depinde în mare parte și soarta însăși a scrisului.

Avem pe masă, alături: «Raportul Consiliului de administrație către adunarea generală extraordinară a acționarilor societății anonime «Viața Românească» și răspunsul acestui raport, făcut de d. L. Calafateanu, acționar al societății și totodată tovarăș într'o întreprindere de editură «Ancora», concurentă «Vieții Românești», dacă vreo apropiere

se poate face între rosturile culturale ale acestor două edituri. Consiliul de administrație al «Vieții Românești» numără, printre alții, pe d-nii: P. Poni, C. Stere, Mihail Sadoveanu, G. Ibrăileanu, D. D. Patrașcanu, Dr. Cazacu, I. Simionescu-Râmnicăneanu. Ca atare, consiliul e ironizat subțire de negustorul Calafateanu și dojenit cu fraze batjocitoare (din care nu lipsesc greșelile de ortografie și sughițurile sintactice) pentru că n'a știut să facă din editură o întreprindere bănoasă. E acum fapt știut de toată lumea, că editura din jurul revistei ieșene se află într'o strâmtoare. Tipărind cărțile d-lor C. Hogaș, G. Ibrăileanu, M. Sadoveanu, Jean Bart, Demostene Botez, Al. A. Philippide, a înscris deficite pe care nu le-ar fi cunoscut, fără îndoială, dacă tipărea operele d-lui Radu Cosmin, ori măcar cinci romane de fascicolă, anual, lansate cu premii din bransa parfumeriei și a ciorapilor de mătase. Lupta, dată dar, între diferitele curente dintre acționarii «Vieții Românești» ne interesează și pe noi, cei fără acțiuni, de aproape. De biruința punctului de vedere apărât de d. P. Poni, Ibrăileanu, Sadoveanu, etc., sau de victoria d-lui Calafateanu (editor al d-lor Eftimiu, Cosmin, Răuleț și al mai multor romane de fascicole) depinde întrucâtva și îndrumarea mai departe a altor edituri. «Viața Românească» stă sus pusă în stima tuturor, mai ales prin selecția cărților ce a tipărit la Iași. Că această stimă a răscumpărat-o cu pierderi mari, e un eroism, pe care de acum nu-l mai poate răsplăti decât istoricul cultural al acestor timpuri. D. Calafateanu, tovarăș al d-lor Alcalay și Benvenisti, găsește cu dreptul său de indignare negustorească, criminal faptul ceopildă că editura revistei ieșene n'a știut să pună în valoare drepturile asupra publicațiilor de editură sub emblema: (sic): «Biu-roul de editură răspândirea culturii», cumpărate odinioară laolaltă cu toată societatea în nume colectiv «Alcalay & Comp.». Pentru lămurirea publicului, inșirăm și aceste opere, găsite de editorul Alcalay, demne de a figura sub «emblema»: «Răspândirea culturii».

Sunt: (cităm după contractul de vânzare):

1. Lectura pentru toți.
2. Sburătorul.
3. Memoriile lui Ludendorff.
4. Romane de senzație.

Pentru a nu fi continuat o operă de asemenea cultură, neguțătorul care face confuzie între o editură și o baracă cu grătar național, muștră consiliul de administrație al «Vieții Românești» cu

înjurături furioase, până la disprețuirea acordului dintre subiect și predicat.

Ne-am oprit asupra acestui episod trist, fiindcă îl socotim semnificativ primejdiilor ce pândesc din toate ungherele cultura românească. Când toate consiliile de administrație, alcătuite de personalități ca P. Poni, Sadoveanu, Ibrăileanu, Stere, etc., vor fi măturate din cârmuirea editurilor, și când soarta cărților va sta cu totul numai în mâna răspânditorilor de cultură de talia d-lui Calafateanu,

nu mai încape nici o îndoială că nu ne vom mai încurca în vitrine de volumele d-lor Ibrăileanu, C, Hogaș etc., botezate de autorul răspunsului «maculatură»; ci va sosi, în sfârșit, epoca de înflorire a tiparului românesc, în care mașinile nu vor mai prididi asvârlind pe piață memoriile lui Ludendorff, operele d-lui Radu Cosmin și romane de valoare a «Eleonorei sau fecioara răpită în noaptea nunții».

CRONICA LITERARĂ

ADRIAN MANIU: «MEȘTERUL», 3 ACTE ÎN VERSURI

de

Aristarc

ADRIAN Maniu este unul dintre primii luptători pentru «poezia nouă», și în orice caz unul din acei care au făcut să nască discuții și au susținut cu mai multă tărie curentul, defunct în forma extremistă de atunci.

Ca inovator în scrisul românesc, Adrian Maniu a suferit pe vremuri toate insultele. A fost un fel de paratrăsnet al indignării sociale, deprinsă să asculte recitându-se la producții școlare «Avarul» și să atingă apogeul emoției artistice la finalul:

«El dând auzind prin unde, ...
— Nu-ți dau nimic îi răspunde
Și'n adânc s'a scufundat». —

(Avarul, de sigur «Editura Casei Școalelor»)

Nici Ion Minulescu nu a suferit atâta ocară. Versurile sale erau mai aproape de mintea mulțimei, care vedea în ele ceva nou, așa cum ai vedea nou în faptul că cineva într'o bună zi a început să iasă pe stradă în haine roșii.

Odată ce mulțimea cititoare prindea «cheia», și pricepea că iahtul alb e trecutul și cel albastru viitorul, credea că înțeles totul, și măgălită de această autoverificare a percepției artistice, nu se mai revolta, fiindcă totul, i se părea normal.

Adrian Maniu nu a oferit și nu oferă nici o putință de interpretare asemănătoare, și de aceea cât și pentru faptul că reprezenta un talent în «poezia nouă», aproape tot ponosul l-a purtat singur, și într'un așa grad încât s'ar fi crezut că numai Maniu a făcut poezie nouă.

Revolta publicului a avut dealtfel instinctul just, fiindcă Adrian Maniu este printre cei foarte puțini care au supravețuit modei simboliste, și prin urmare era unul din cei mai tari ofensatori a gustului sub rural de pe atunci.

Și fiindcă oamenii cu simțul artistic mediocru sunt mulțime, ei au putut crea în jurul numelui lui Adrian Maniu o atmosferă care nu s'a risipit încă par'că nici astăzi.

Parfumul simplu și adânc al sentimentului din poezia lui Adrian Maniu nu poate răsbate nici acum până la simțul culegătorilor de ceapă din ogorul literaturii românești. Și este explicabil.

Este adevărat că și Adrian Maniu a fost foarte neglijent, (acum este numai neglijent) în creațiile sale, — și că uneori are inegalități sdruncinatoare.

Tineretea de-acum zece ani, indignată de inerția mulțimei, a fost tentată să facă zburdălnicii, pentru a speria complet pe cetiror, sau pentru a-l intimida.

Cetitorul însă în deobște are simțul animalic treaz, și nu s'a lăsat nici speriat nici intimidat. Astăzi, Adrian Maniu, curățit de ceea ce însemna în opera lui partea de exagerare agresivă, este în literatura românească, — fără frontispiciu de școală, poate cel mai delicat poet al stărilor suflatești de deprimare ciudată, incoherentă, neînțeleasă.

Sentimentul din poeziile lui Adrian Maniu are sbuciumări desperate și scurte de ființă desnădăjduită, care vorbește prin exclamații, căreia-i vin în minte dintr'odată lucruri dispartate, amestecând realul cu ceva de pe cealaltă lume, de cine știe unde.

Vă aduceți aminte poate acel neuitat «Cântec frumos», care poartă în el desnădejdea simplă și ucigătoare a melancoliilor fără rost ale lui Verlaine:

«Sufletul meu, nufăr pe ape,
Gândul de-acum, val moleșit,
Vieața zadarnic vrea să mă 'ngroape
Totu-i sfârșit.

Dragostea mea, apă înceată și verde
Între nămoalele moi,
Sufletul, meu albele foi își pierde
Albele foi.

Vreau inserări triste, cu boli nesfârșite,
Palide zări, soare rănit
Căzut în noaptea care-l înghite
Totu-i sfârșit.

Stele de foc vie ca'n ori și ce seară
Meargă pe drum cum de veacuri rotesc
Iară și iară
Pe negrul ceresc.

Sufletul meu intră ca nufăru 'n ape
Tot mai adânc în el adâncit,
Totu-i departe, totu-i aproape
Totu-i sfârșit.

Adrian Maniu are și intuiția artistică a amănuntului plastic, pe care-l dă cu putere evocatoare, într'o limbă românească rară în ultimul timp, și cu o artă fină:

«Zbor lăstunii șerpuind
Peste zidurile albe
Între florile de nalbe
Cade sara fâlfâind.
Și luceafărul răsare,

Turma a pornit spre sat
 Și luceafărul răsare
 Albăstrit de depărtare.
 Liniște. — A inoptat.
 Luna'i albă ca o floare,
 Trec și vitele mugind,
 Luna'i albă ca o floare,
 Mugetul în neguri moare —
 Toate stelele s'aprend.

În bătaia vântului
 Iarba 'n valuri se desparte,
 Iarba 'n valuri se desparte.
 Și auzi urlând departe,
 Cănele pământului».

(Peste zidurile albe).

Aceste înalte calități erau în germene și în primele lucrări ale lui Maniu, dar lumea era prea indignată ca să le descopere.

Despre ele însă vom vorbi așa cum se cuvine atunci când își va aduna în volum poemele sale.

«Meșterul» lui Adrian Maniu este încercarea, reușită în parte, de a reinvia legenda Meșterului Manole, într'o formă artistică și nouă.

Cu această intenție a cărei realizare singură poate da măsura valorii operei, Adrian Maniu a vroit să creieze o atmosferă stranie, aproape înfricoșătoare care să nască cetitorului o stare nervoasă capabilă de a-l face să priceapă sau să fie preocupat mai mult de mister, decât de realitate, — mai mult de sufletul lucrurilor decât de lucruri, a vroit să facă să trăiască și să joace o dramă; acel «Oaspete necunoscut» care e'n noi, în lucruri și'n întâmplări.

Concepția, în care a înțeles să toarne vechiul tipar din legenda «Meșterului Manole», este plină de misticism, straniu, nelămurit, de dincolo de viață și de ceace nu putem noi înțelege. E o concepție după Maeterlink. (L'intruse, Les aveugles, etc.).

În «Meșterul» vorbește: «Cumînțenia pământului», O Făptură, Altă Făptură, Un faun, Un socotitor, Un călugăr. Și existența meșterului e ciudată și îndoelnică, și misterul sacrificiului a fost furat realității, și zborul simbolic are mai mult din gândul zborului decât din gestul lui material, totul e realizat cu stăruitoare intenție: vag, ireal, spiritual.

Blestemul de a nu putea crea nimic trainic decât prin sacrificarea a tot ce iubești mai mult, izvorăște în «Meșterul» lui Adrian Maniu nu didactic și educativ ca în clasică legendă, ci mistic și nelămurit, ca un blestem dumnezeesc, ca o pedeapsă divină care se împlinește după legi pe care nu le cunoaștem.

Prin aceasta «Meșterul» lui Adrian Maniu reprezintă o reală valoare; el reprezintă sacrificiul și jertfa eternă a sufletului omenesc pentru bucașica de altar care ar tinde prin voința omului, să însemne și ceva mai trainic decât el, și să se ridice ceva mai aproape de Dumnezeu.

Adrian Maniu a găsit singurul tipar în care s'ar fi putut renova legenda, amplificată cu revolta mulțimei contra celor pe care nu-i înțeleg și ușurința cu care mulțimea-i gata să sacrifice pe novatori. Prostia și buna credință tradițională cu spaima de învoire duce la superstiție:

LUCRĂTORII

Meșterul e păgân — Măria Ta acum s'o știe.

CĂLUGĂRUL

Nu mi s'a sposedit niciodată mie.

LUCRĂTORII

O singură dată Domnului s'a rugat
 Și atunci n'a făcut cruce. Și a fulgerat
 Cerul ca fierul — și soția lui pentru moarte a
 [venit.

Meșterul se aruncă din turn cu aripile de lemn și cade zdrobit, și boerii abia atunci după ce a murit au înțeles marea faptă și a ideii că: «zdrobirea întregește un gând».

Adrian Maniu a scris «Meșterul» cu simplitate și, într'o vedere largă, artistică.

Pentru a da simbolul universal al zădărniceii efortului fără sacrificiu, pune Făptura distingătoare să vorbească așa de par'că ar cuprinde întreg pământul cu privirea și puterea ei distingătoare:

«Ca un sobol mă ridic din adâncul vremii.

Peste un ceas, când trec pasări călătoare
 Cu țipăt lung subț steaua care e osia lumilor,
 Zidurile noi vor fi dărmate».

Cumînțenia pământului vorbește frumos, și făpturilor care-o întreabă ce-i iubirea, le răspunde:

«E primăvară
 În piept»...

răspuns care cuprinde cea mai poetică și mai mișcătoare definiție a iubirii. Toți acei care-au simțit în viața lor această «primăvară în piept», pot simți frumuseța expresiei și delicatetea ei, fără a mai fi nevoie de vreun comentariu.

În altă parte, unde printre pietre s'a strivit un cuib de pasăre și s'au omorât puii:

MEȘTERUL

Casa clădită din piepturile noastre, soarta o
 [doboară.
 Plângi, pasăre, plângi, cântecul tău e frumos ca o
 [floare.

UCENICUL

A tăcut — a fost privighetoare;
 Nu o să se mai întoarcă! Cine știe...

MEȘTERUL

Durerea o leagă ca și o iubire
 Și o târăște înapoi — o să revie»...

Adrian Maniu face o artă simplă, dar prin aceasta adânc omenească și cuprinzătoare. Artă sa are simplitatea unui desen artistic, lucrat fin, cu modele românești pe-o amforă. Ea e ca aceea desăvârșită de Meșter:

BOERII (trecând)

«Ceeace a făcut e minunat.
 Privește numai brăul ăsta în care bat
 Aripile pasărilor de aur, în plisc cu clopoței
 Din care sunetul dumnezeesc adie».

Și e păcat că uneori vrea să complice, și e păcat că e neglijent în vers, în compoziție, și uneori în limbă.

Dar acestea sunt cusururi mici pe care Adrian Maniu le răscumpără cu un talent mare, ce uneori îți impune nedumerire și căutare adâncă în tine.

DRAMA ȘI TEATRUL

«TULBURAREA APELOR», DE LUCIAN BLAGA

de

Ioan Marin Sadoveanu

INCHINĂND-O numai gustului vreunii cetitor singuratec, librăria de astăzi împarte o dramă nouă, care din neîncredere și din frică, multă vreme nu va auzi asupra-i fâlfâitul mătăsos al cortinei!

În vremurile acestea de părintească oblauduire acordată literaturii naționale, încercările unor tipare nouă, pentru scenă, în chiar începuturile lor, ar trebui să găsească drepturi la înfăptuiri. Și totuși sunt semne că nu vor coborî, în curând, din volume... «Meșterul» lui Adrian Maniu, «Misterele» lui Ștefan Nenițescu și mai ales «Tulburarea Apelor» a lui Lucian Blaga, vor îngrozi încă directori și comitete, la rândul lor înspăimântați de gustătorul căruia pe căi bătute sigur îi intri în voie: publicul.

Gustul acestui public, pentru oameni cu ochiul ager, e limpede acum: o dramă încropită din multe altele, în cari se încuviințează din când în când — pe lângă acel specific dramatic, care trebuie să fie lesne la privire și sbârâitor — puțină poezie epică, aproape de loc lirică.

Am izbutit să zidim drama, din punct de vedere tehnic într'un fel de uzină cu dinți de oțel, astfel încât «Visul unei Nopti de vară» a lui Shakespeare, să fie primit pentru prestigiu și cu mirare, mai mai mult decât pentru desfătarea pe care o dă.

Cu alte gânduri s'a apropiat însă de dramă poetul Lucian Blaga. Deprins cu un meșteșug mai adânc al scrisului și purtat pe la învățături apusene, în cari minți semețe au doborât de mult zidurile cari întuneacă, chemând toată viața în această poezie colectivă, el a crezut că va putea instruni în graiul nostru și pentru noi, coarda neîncercată încă.

Deaceea, în analiza acestei piese, poate nu pe deantregul izbutită, vom căuta să privim numai ceea ce a construit poetul, cât a relizat pe urzeală nouă, înlăturând încă dela început orice apropieri și amintire.

Prin greutatea unei tehnice străine vom căuta să deslușim adevărata însuflețire sub orice grai și orice vestmânt, și mai cu seamă însuflețirea care naște scântee — de va fi.

Acțiunea e aruncată în urmă, în veacul XVI-a, pe vremea frământărilor reformațiunii, în Ardeal. Popa, păstor sufletesc de turmă românească, e ispitit de învățătura cea nouă a lui Luther, și cântă:

Lumina înaltă,
lumina sălbatecă,
lumina din Wittenberg,
pătrundă în stânilor acestor plaiuri străvechi.
Rouă nouă să cadă
pe creștetul blânzilor munți.
Oameni cu sufletul slobod
oameni cu lutul slobod — să crească pe poteci,
rumeni ca florile, deșchiși ca florile,
tăcuți ca florile.

Lângă el, Patrasia soție, abia mai poate urca poteca amețitoare cu sufletul ei puțințel și mintea săracă:

Nu mai răzbesc nici eu cu toate.
Eu — cu clăcașii, tu cu cărțile.

Eu — cu oile, tu numai cu cărțile.
Eu — cu orașul, tu cu cărțile.
Eu — cu pământul, tu vecinic cu cărțile.

Dar Popa e orbit de o lumină puternică ce i se răspândește ca soare topit, prin tot trupul. Căci «foamea de soare» — cum spune el — nu e boală, numai de n'ar fi și lutul care să sufere: căci în fața Popii joacă Nona, călugăriță, drac și misionară care se amestecă ca o beție, pentru Popă, în învățătura lui Luther.

Această Nonă «călugărița roșie» e apariția cea mai complexă din piesă. Mai întâiu e o sumună a nălucirilor omeneste. Sunt strigăte-le tale, aruncate în afară de tine, și cari par'că te cheamă. Inche-gare nelămurită și abstractă, e coborită până la un rost în urzirea materială a piesei sub forma de propovăduitoare uneltitoare a legii celei nouă.

Remarcabil e mănunchiul de fapte, simboluri și intenții din cari, în partea doua, Nona e prezentată cetitorului.

E îmbrăcată într'o cămașe, ca o flacăra, și vine să ispитеască pentru a nu știu câtă oară, pe Popă. Iar în tălmăcirea pe care trebuie să o găsim în piesă, trece drept o interpretă de mister religios: a jucat un rol, pe Fiica Pământului. Astfel o va numi de aci înainte Popa. Iar mai târziu la ziuă, când țărani au văzut-o sărind pe fereastră, au știut că, e însuș dracul.

Între Popă și Nona e toată lupta. Popa «haiducește cu duhul» căci apele sunt tulburate, și el uită că nu are biserică și multă vreme nu va ridica, fiindcă nu vrea Nona de cât una lutherană, de va fi; iar pe fiul său, Radu Poper, îl trimite la Sibii, la învățătura alchimistă, la Wolff.

În această încheștare, răsare însă o a treia figură: Moșneagul, care atâtea știe, atâtea rabdă și atât nu crede, încât pare a fi însăș singura învățătura și viață a acestor plaiuri. Pe el îl biciuește Popa, când mai adulmecă încă, după ispită, trupul Nonei, care se amestecă în el, ca un must turbure și întepător, cu învățătura lui Luther. Pe moșneag, Pătrasia îl pune să-i ajute la gospodărit; pe el îl hulesc toți, ca eretic. Căci el crede că:

Isus e peatră,
Isus e muntele:
totdeauna lângă noi — izvor limpede și mut,
totdeauna lângă noi — nesfârșire de lut.
Fără cuvinte, cum a fost pe cruce
Isus înflorește în cireși
și rod se face pentru copiii săraci.
Din flori îl adie vântul peste morminte;
el pătimizește în glie și pom —
o răstignire e în fiecare om —
și unde privești: Isus moare și'nvie.
C'o singură moarte
Cine poate fi mântuitor?
C'o singură moarte
cine ne scapă de ispititorul aspru din pustie?

Dar zadarnic se luptă Nona. Cuibul luteran de

la Sibii, prin care e amestecat și Radu, ucenicul lui Wolff, e un cuib de fricoși. Nimeni nu îndrăznește să împartă învățătura luterană tălmăcită pentru valahi. Acel intermezzo, cu câteva nuanțe de grotesc, de și tratat numai la suprafață, dă un aspect nou de lume gotică pierdută, slăbită și caricaturizată în colțul acesta îndepărtat de țară.

În răstimp, biserica Popii se înalță din vrerea mulțimii și clopotele ei cântă. Și Nona încearcă ultima ei uneltire: să facă chiar pe Popă să-i pună foc... și izbutește.

În ultima parte — Isus-Pământul — cea mai frumoasă și mai dramatică din toată piesa, e arderea bisericii. În vârtej de nelegiuiri Popa a pus focul și apasă cu învinuirea pe moșneag. Acesta — care a scăpat Sf. Potir — la început se apără; apoi, luminat, ca un duh bun al acestor plaiuri, își ia nelegiuirea asupra-și și deodată taie rana până în fund, în sufletul Popii; îl scapă de sub farmec și îi ia puterea de a mai haiduci cu sufletul. E de o mare frumusețe lupta aceasta pentru tainele cele mai ascunse, pentru nebunie și păcat a Popii. Dar moșneagul se aruncă mulțimii ea îl sfășie; Popa e micșorat; Nona — care a mai aprins și alte biserici — e aruncată pe rug, iar apele se liniștesc.

Și simt în piesa aceasta, alcătuită ca un cântec, cu ritmuri zornăitoare sau leneșe, în acest loc, două rugăciuni: una de liniște și alta de amintiri. Prima e de dincolo de lume; ea spală inima păcătosului și-i taie vieța în două. Cealaltă e pentru Nona:

Rămas bun, domnișoară Nona,
unde-va te-au asvârlit în flacări —
și paserile cerului au înebunit
de tămâia cărnei tale.
Ai tulburat apele: sufletul renaște sănătos.

Somn potolit, domnișoară Nona,
scrum de floare nebună
vânt blând să ți-l împrăștie peste pământ...

Ele închid actul acesta minunat, lăsând încă în urmă un plâns ușor, nevărstnic și totuși otrăvit, al lui Radu, care să ducă mai departe, că un rîu care moare, dorul și la el, numele ei: Nona. Iar Popa pleacă, să cutreere munții.

După cum am mai spus, nu vom adăuga aci dela cine și cum sunt unele amintiri. Căutăm numai firul cel nou și el se află împletit în piesă. Dramatic e sfârșitul actului întâiu, dramatic e tot actul din urmă. Firește nu e o singură înclătare, ci lupte pe alocurea.

Chipuri netede sunt numai Patrasia și Radu; celelalte sunt involburate, dar așa sunt rostite în aseastă lucrare, cu hotare îndepărtate, culcate pe mai multe ținuturi ale gândului.

Și înfăptuiri sunt multe, rediate mai ales prin mișcare; mișcare nu în înțelesul unei acordări logice, ci după cum am mai spus, prin multe și felurite ritmuri.

Acest ritm e taina dramei din ce în ce mai cuprinzătoare, negată în deobște. Lărgind câmpurile, el poate înlocui vechile tipare. El poate duce chiar la nevoie o limbă mai grea, cum este aceea a d-lui L. Blaga, și chiar un păcat de moarte, în teatrul acțiunii: lipsa de dialog, dusă atât de departe încât adeseori o replică e însemnată printr'un...?

Oricât ar fi de îndrăzneț gestul reprezentării unei asemenea piese, se cuvine ca teatrele noastre să-l facă. Gândul chiar în prefacere, când e al nostru și poartă, fie numai părți de isbândă, trebuie cunoscut de cât mai mulți.

Va trebui însă, alături de Lucian Blaga, pentru înscenarea «Tulburării Apelor» o dragoste și o pricepere tot atât de mare, cât a lui Demian.

CRONICA DOCUMENTARA

TEATRUL NAȚIONAL DIN BUCUREȘTI, COMITETUL DE LECTURĂ, D-L VICTOR EFTIMIU ȘI «RODIA DE AUR»

de

Al. O. Teodoreanu

FIREȘTE, încep mulțumind «Gândirei», din partea lui Adrian Maniu, cât și din partea mea, pentru inimoasele cuvinte ce a găsit de cuviință a spune despre respingerea basmului nostru «Rodia de aur» de către Teatrul Național din București.

Întâmplarea nu merita totuși osteneala «Gândirei». E neînsemnată (și banală). Nu are măcar meritul de-a fi (cum ziceți) scandaloasă. Când Caragiale, Anghel și Iosif au avut de suferit de pe urma Onor. Comitetelor de lectură (ele n'au suferit nici pe urmă — de rușine — fiind abstracțiuni), nu mai avem dreptul să ne plângem. De aceea nici n'am făcut-o. Ne-am putea cel mult fâli. Renunțăm.

În ce ne privește (pe Adrian Maniu și pe mine) nu ne-am fi hotărât poate niciodată să ne prezentăm înaintea comitetului de lectură din București. Într'un acces de juvenilitate naivitate însă (recunosc) ne-am închipuit că domniile aceia care se auto-votează și se între-promiază sistematic și periodic, nu vor avea temeritatea să respingă o piesă

care își dăduse examenul față de public, după ce trecuse (cum foarte just a remarcat) printr'o comisiune de calitate a ceea ce compune comitetul de lectură al Teatrului Național din Iași — (din membrii pe care îi socoteați în comitetul dela Iași trebuie scos numai d-l G. Ibrăileanu, care — ironie! — figurează în comitetul de administrație, nu în cel de lectură).

Dar dacă întâmplarea (o repet) nu are nimic deosebit, nici nou, în ea însăși, împrejurările în care a avut loc merită să fie cunoscute. Ele vor revela, pe de o parte, neîntrecutele calități de «metteur en scène» ale d-lui Victor Eftimiu (publicist), ceea ce va îndreptăți reinstalarea d-sale în fotoliul directorial; pe de altă parte, ele vor dovedi încă odată aptitudinile eminamente teatrale și mai ales naționale ale domnilor din comitet, ceea ce va justifica menținerea lor acolo, acum și în vecii vecilor.

De aceea ne vom îngădui să expunem un succint istoric, angajându-ne să vorbim — pe cât posibil — fără ironie și fără zeflemisire.

TABLOUL I

Un restaurant. Orele 11 seara. Un «maitre d'hôtel» cască lângă bufet. La o masă retrasă Adrian Maniu și Al. O. Teodoreanu.

ADRIAN MANIU

(turnând ultimile picături dintr'o butelie de «Very dry»)

Ei! Rău îmi pare că n'am fost la Iași, la premieră.

AL. O. TEODOREANU

Uite, asta nu ți-o iert. Mai ai timp însă. Se joacă mereu. Să știi că te-aștept.

ADRIAN MANIU

N'o să pot, dragă. Nu vezi că deabia pot scăpa pe-o zi două la București și cu ce greutate. Crede-mă, e mai ușor să fii cismar și scriitor, decât scriitor și gazetar. Gazetăria e lipitoare pentru suflet — și sugerează ce-i bun. Îți lasă veninul.

AL. O. TEODOREANU

Mai bem un «Very dry»?

ADRIAN MANIU

Să fie!

AL. O. TEODOREANU

Ascultă, nu vrei să prezentăm piesa ș'aici?

ADRIAN MANIU

Nu!

AL. O. TEODOREANU

Dacă fac eu s'o joace în stagiunea asta?
— Apare chelnerul cu sticla —

ADRIAN MANIU

Cum o să ți-o joace Eftimiu, frate, te-ai îmbătat?

— Pe măsură ce Very-dry-ul scade discuția se suie (principiul vaselor comunicante) devenind din ce în ce mai optimistă.

AL. O. TEODOREANU

Prosit!

ADRIAN MANIU

Câte reprezentații poate face la Iași o piesă care prinde?

AL. O. TEODOREANU

Trei, patru, chiar cinci.

ADRIAN MANIU

Uite ce-i. Dacă piesa noastră va face douăsprezece reprezentații, consimt s'o prezinți comitetului de lectură de-aici.

AL. O. TEODOREANU

Am înțeles!

ADRIAN MANIU

Dar nici în cazul acesta, mă 'nțelegi, nu te autoriz să mă amesteci în nici un fel de demers față de direcție. Vreau să te convingi și tu ce 'nseamnă literatul român la putere.

TABLOUL II

— După două luni și după a 12-a reprezentație a «Rodiei de aur». Pe calea Victoriei—

AL. O. TEODOREANU

Bună ziua, domnule Eftimiu!

VICTOR EFTIMIU

Ce faci?

AL. O. TEODOREANU

Bine... Mata?

VICTOR EFTIMIU

Bine.

AL. O. TEODOREANU

Ce mai e pe-aici?

VICTOR EFTIMIU

Bine.

AL. O. TEODOREANU

Cum merge teatrul?

VICTOR EFTIMIU

Bine... Da la Iași?

AL. O. TEODOREANU

Bine.

VICTOR EFTIMIU

Incolo?

AL. O. TEODOREANU

Bine.

VICTOR EFTIMIU

Ai mai scris ceva?

AL. O. TEODOREANU

Da, o piesă 'n versuri.

VICTOR EFTIMIU

(pe-un ton introductibil graficește, chiar cu ajutorul notelor muzicale)

Bine, biiine.

AL. O. TEODOREANU

Da nu singur...

VICTOR EFTIMIU

A! parc'am auzit... Cu Maniu! Bine!

AL. O. TEODOREANU

Bine, bine, da nu tocmai.

VICTOR EFTIMIU

De ce, nene?

AL. O. TEODOREANU

Am vrea s'o prezentăm ș'aici și... știi... Adrian Maniu, domnul Dragomirescu... în fine...

VICTOR EFTIMIU

Ce-are aface! Prezint-o.

AL. O. TEODOREANU

Așaaa?

VICTOR EFTIMIU

Sigur!

AL. O. TEODOREANU

Vra să zică s'ar putea... cu toate că...

VICTOR EFTIMIU

Mai rămâne vorbă!

AL. O. TEODOREANU

Când putem vorbi?

VICTOR EFTIMIU

Mâni. Treci pe la teatru. Nu mai de vreme de
4 înșă.

AL. O. TEODOREANU

(bucuros)

Mâni la patru, ești la teatru, prin urmare,
salutare.

VICTOR EFTIMIU

Salutare!

T A B L O U L I I I

— După două ceasuri. La cafenea. Intre amici —

A. — sosind —

Ce faci dragă, ce mai e pe la Iași? etc. Am auzit că prezinți «Rodia» la Național. Ești copil? Cum o să ți-o joace Eftimiu «mon cher»? Doar dac'ar ști că ți-o poate da peste cap... Altfel greu.

AL. O. TEODOREANU

Ce tot vorbești? Nici n'a cetit-o!

A.

Fă cum crezi, dar eu ți-o spun prietenește. Il cunosc eu de mult pe Albanez.

B. — sosind —

Salve Păstorel. Ce faci? Vrai să prezinți «Rodia» la Național? Vezi-ți de treabă, mă, că nu v'o joacă Eftimiu. Nu vezi că nu pune decât piese care cad? Dacă mai stă un an la direcție rămâne el, singurul autor român. Și nici pe el nu se joacă. E prudent.

C. — sosind —

Bine, măi Teodoreanu te credeam băiat în toată firea. Ai de gând să prezinți «Rodia» la Național? Cum o să ți-o joace Eftimiu, bre? Și la urma urmei are dreptate. Tu, sau Adrian, dac'ați fi directori i-ați juca marmeladele lui?

D. — sosind —

E adevărat că prezinți «Rodia» la Național? Acu de tine mai înțeleg că ești mai tânăr, da Adrian? Tot n'a prins minte?

E, F, G, H, I, J, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, X, Y, Z, sosesc pe rând ținând acelaș discurs.

AL. O. TEODOREANU, singur, la ușă.
Sale métier!

T A B L O U L I V

— A doua zi. Orele patru. La Teatrul Național —

Al. O. Teodoreanu și Bulum. Bulum e un foarte simpatic individ, aparținând rasei negre și personalului servil al Teatrului Național din București Horia Furtună l-a botezat «Codoșul negru». E o calomnie. Bulum n'a fost măcar «entremetteur en scène». Bulum prezintă un mare avantaj asupra mai multor foști directori: vorbește franțuzește mai puțin stricat. Se zice că unui fost director îi servea de interpret față de actorii străini.

AL. O. TEODOREANU

Le directeur général?

BULUM

Mechié le directeur général n'est pas venu chette après-midi.

AL. O. TEODOREANU

Et vous croyez qu'il ne viendra plus?

BULUM

Che ne péo rien vous dire, méchié, echcusez.

AL. O. TEODOREANU

Rappelez-lui s. v. p. que Monsieur Teodoreanu est passé le soir, comme il était convenu et qu'il regrette beaucoup de ne l'avoir pas trouvé.

BULUM

Je ne manquerais pas, méchié, je ne manquerais pas.

T A B L O U L V

La telefon, după trei săptămâni

AL. O. TEODOREANU

Allo! Allo! Domnișoară, dați-mi, vă rog, Teatrul Național, cabinetul directorului. Da! Da! Allo! Teatrul Național? Cine-i acolo? Șeful de cabinet? Aici Teodoreanu! Salutare, domnule Antoniu, domnul Eftimiu e acolo? Da? Il pot vedea? Bun! Mersi!

T A B L O U L V I

La teatrul Național. Pe culoar.

AL. O. TEODOREANU

Monsieur Eftimiu Victor?

BULUM

Monsieur le directeur général vous attend!

T A B L O U L V I I

Cabinetul directorului

AL. O. TEODOREANU

Constat că nu te temi de concurență.

VICTOR EFTIMIU

Nu 'nțeleg!

AL. O. TEODOREANU

Nu crezi că geniul e o lungă răbdare? Și cred că mi-a trebuit destulă ca să putem vorbi. Eram pe cale să devin geniul. N'ai să-mi spui că nu te-ai fi temut de mine chiar dacă ași fi devenit genial!

VICTOR EFTIMIU

Ha! ha! ha! Ha! ha! ha!

AL. O. TEODOREANU

He! he! he! He! he! he!

BULUM

(vârând capul pe ușă și retrăgându-se)
Hi! hi! hi! Hi! hi! hi!

¹⁾ CORUL CONFRAȚILOR (la cafenea)

Ho! ho! ho! Ho! ho! ho!

AL. O. TEODOREANU

Uite ce-i. Știu că jucarea unei piese depinde în primul loc de director. Directorul e într'un teatru, ca să zic așa, marele Tot. (în gândul lui: sau marele Ne-Tot). De aceea ași vrea să mă asigur în prealabil dacă în cazul când comitetul ar primi piesa pe care vreau s'o prezint, ai mijloacele și intenția s'o montezi.

VICTOR EFTIMIU

Imediat.

AL. O. TEODOREANU

Când poți convoca comitetul de lectură?

VICTOR EFTIMIU

Imediat.

AL. O. TEODOREANU

Bun. La revedere.

TABLOUL VIII

— Peste două luni. Pe calea Victoriei —

AL. O. TEODOREANU

Ce-i cu piesa?

VICTOR EFTIMIU

Nu pot să-i adun, domnule, e numai pomenit!

TABLOUL IX

— La Teatrul «Regina Maria». Peste două săptămâni —

AL. O. TEODOREANU

Ce-i cu piesa?

VICTOR EFTIMIU

Nu pot să-i adun, domnule, e numai pomenit.

TABLOUL X

— In gara de Nord. Peste trei săptămâni —

AL. O. TEODOREANU

Ce-i cu piesa?

¹⁾ Asta-i cu totul neverosimil. Am pus-o anume, în bătaie de joc.

VICTOR EFTIMIU

Nu pot să-i adun domnule, e numai pomenit. Scena se reproduce, identică de 1999 ori.

TABLOUL XI

— La Teatrul Național. Cabinetul directorului —

AL. O. TEODOREANU

Bună ziua.

VICTOR EFTIMIU

Ai venit?

AL. O. TEODOREANU

Am venit.

VICTOR EFTIMIU

Te interesezi de piesă?

AL. O. TEODOREANU

Tocmai. N'o mai prezint. Dă-mi-o te rog.

VICTOR EFTIMIU

De ce să n'o mai prezinți domnule, de ce să n'o mai prezinți?

AL. O. TEODOREANU

M'am plictisit.

VICTOR EFTIMIU

Stai domnule, că-i convoc.

AL. O. TEODOREANU

Dacă poți să-i aduni...

VICTOR EFTIMIU

Ehei, dac'ai ști dumneata, cât am așteptat eu!

AL. O. TEODOREANU (în gândul lui)

Shakespeare a așteptat trei sute de ani până să fie jucat în România și totuși nu s'a dezeterizat. (Tare). Când îl convoci, că plec la Iași.

VICTOR EFTIMIU

Uite, Marți.

AL. O. TEODOREANU

Sigur?

VICTOR EFTIMIU

Sigur.

AL. O. TEODOREANU

Bine. La revedere.

VICTOR EFTIMIU

Pe Marți.

TABLOUL XII

— La Teatrul Național. Intr'o Marți. Odaia șefului de cabinet. Lângă ușă, în cuier, mantale de cauciuc, cortele, galoși, toate ude —

AL. O. TEODOREANU

Bună ziua, domnule Antoniu.

D-1 ANTONIU, șef de cabinet,

Cu dragoste.

AL. O. TEODOREANU

S'a întrunit comitetul?

D-1 ANTONIU

Acuș trebuie să termine ședința.

AL. O. TEODOREANU

(zărind pe masa șefului de cabinet «Viața Românească» conținând actul al II-lea cu filele netăiate, în gândul lui)

Vra să zică, un act nu l'au cetit, două nu le-au priceput. Bine stăm. (Tare). Cred că... o să fie bine.

D-1 ANTONIU

Așa cred și eu.

VICTOR EFTIMIU (apărând în pragul ușei)

Aa! Aici erai? Felicitările mele. Piesa e ca și primită.

AL. O. TEODOREANU (uluie)

Cum așa? Quasi primită? Simili admisă? Știam că o piesă e primită sau nu. Situație intermediară nu cunosc.

VICTOR EFTIMIU

Stai să vezi. Brătescu Voinești a cetit comitetului actul al III-lea care a plăcut. A declarat totodată că le cunoaște pe celelalte și că e pentru primirea piesei. Au aderat toți, afară de d-l Mihail Dragomirescu, care a susținut că nu se poate încheia proces-verbal deoarece nu s'a cetit întreaga piesă. Ar fi ilegal. Suntem siliți să mai ținem o ședință numai de hatărul d-sale, care pretinde să audă și restul. O pură formalitate.

AL. O. TEODOREANU

Așa? Atunci e bine.

VICTOR EFTIMIU

N'ai nici o grijă. Pe Marțea viitoare. Și te-aș sfătui ceva. Vino să cetești singur. Poate să-l câștigi și pe Mihalache.

AL. O. TEODOREANU

Nu țin.

VICTOR EFTIMIU

În orice caz ai cinci voturi pentru și unu contra.

AL. O. TEODOREANU

Fracțiunile nu contează.

VICTOR EFTIMIU

Cum?

AL. O. TEODOREANU

Ar rămâne să ne ostenim la reconcilierea dintre $\frac{1}{2}$ comitet (D-1 M. Dragomirescu) și $\frac{1}{2}$ autor (adică eu).

VICTOR EFTIMIU

A! da!

T A B L O U L XIII

— Acelaș decor ca în precedentul —

AL. O. TEODOREANU

Au venit toți?

ANTONIU

Discuție aprinsă.

AL. O. TEODOREANU (cam nedormit)

Ei, așa!

VICTOR EFTIMIU (roșu ca un mac, din ușă)

Fii bun te rog și intră.

* * *

Aici, iubiți amici, începe farsa.

Intru întovărășit de Victor Eftimiu care în pragul ușei face stânga împrejur (intuiție soldățească, deoarece n'a făcut armata) sub pretext că se duce să prepare ceaiul. În jurul unei mese, pe scaune: maestrul Nottara, domnul Caton Theodorian și domnul profesor doctor Mihail Dragomirescu. În picioare, domnul I. Al. Brătescu-Voinești care dă cetire (așa deodată și fără preambul) următoarei hotărâri:

«Comitetul Teatrului Național, găsește că succesul obținut de d-voastră pe scena Teatrului Național din Iași, e o suficiență încurajare pentru doi tineri dela care suntem îndreptățiți să așteptăm lucrări mai bune».

Credeam că d-l Brătescu-Voinești glumește.

Zic într'o doară: Așa?

Domnul profesor, doctor Mihail Dragomirescu, răspunde spiritual și spontan:

— Păi!

Nu atât faptul cât mai ales motivarea lui îmi apărea atât de nătângă, că n'am putut să tac. Dacă ași fi scris piesa singur, bunele uzanțe mi-ar fi interzis cuvântul. Nu era cazul. Și dacă eram silit să suport orice pentru jumătatea de piesă scrisă de mine, o elementară curtuazie colegială mă obliga să apar cu orice chip jumătatea scrisă de Adrian Maniu.

De aceea nici n'am ezitat să relievez ridicolul procesului verbal pentru redactarea căruia nu era nevoie de prezența domnului Brătescu-Voinești, singurul scriitor de talent și prin urmare nelocul lui în acea comisiune. Dealtfel, grație d-sale probabil cuvântul «succes» a fost grabnic schimbat cu reprezentare (Păstrează documentul. Vreau să-l înramez). Cineva din comitet mi-a declarat înainte de despărțire că e drept că la Teatrul Național s'au primit piese proaste, dar, că erau scrise de oameni bătrâni, și că era certitudine că ei nu pot da mai mult.

În timpul discuțiilor a apărut și d-l Eftimiu, simulând o altercație cu domnul profesor doctor Mihail Dragomirescu, relativ la respingerea piesei. Scena a prins.

Am aflat mai târziu că inexplicabila conversiune a comitetului dela o ședință la alta se datorește amândurora. Domnul profesor doctor Mihail Dragomirescu însă, e singurul care a lucrat pe față. Cum vedeți, iubiți amici, conflictul e ridicol. În ultimă analiză, e trist totuș ca eu, care în circumstanță reprezentam o jumătate de Adrian Maniu (și asta e mult) plus o jumătate proprie (și asta e ceva), să fiu răpus de domnul Dragomirescu, care nu era decât a cincea parte din domnul Eftimiu (dat fiindcă directorul e tot), și considerând că o nulă nu se poate divide nici chiar printr'o altă nulă.

CRONICA ARTISTICĂ

A DOUA EXPOZIȚIE A SOCIETĂȚII «GRAFICA»: PORTRETUL IN GRAVURA FRANCEZĂ

de

Pinx

A fost fericit pe deantregul gândul d-lor Jean Steriade și Fischer-Galați, de a oferi publicului în cea de-a doua expoziție a «graficei», o înfățișare cât mai desăvârșită a portretului francez din secolul XVI până astăzi. Poate lucrul ar fi fost cu neputință, în țara românească, săracă în colecții pe îndelete și îndelung înzestrate, dacă n'ar fi existat tezaurul de artă al d-rului Jean Cantacuzino. Se pare chiar că multă vreme de acuma, de câte ori ne va mâna gândul la asemeni adevărate sărbători de artă, fondul expozițiilor se va hrăni tot numai din această colecțiune, rareori întrecută chiar peste granițe.

Cele aproape trei sute de gravuri, începând cu portretul lui Ludovic de Lorena al lui Thomas de Leu și sfârșind litografiile lui Carrière, reprezintă aproape tot ce există mai caracteristic în meșteșugul fin al portretului, în care francezii s'au dovedit fără pereche. Desbrăcat de podoabele artei italiene contemporane, portretul secolului al XVI, apare sincer și simplu, nuanțat în umbre până la străduința de a surprinde fineța pielii, sobru și grațios totodată, pregătind acele portrete masive de burghezii «onestă» cum le numea într'o conferință d-l Focillon, caracteristice secolului al XVII-lea. Thomas de Len, Gauthier, Gourmont, minunatul Callot, neastâmpăratul împământător al aqua-portret în Franța, sunt reprezentați în expoziție de 25 gravuri, într'o stare perfectă, cum arareori pot face mândria unei colecțiuni. Din cel de al XVII-lea secol, portretele lui Claude Mellan, Jean Morin elevul lui Philippe de Champaigne și al lui Van Dyck, Robert Nanteuil, Masson și Edelinck îngăduie urmărirea de aproape, a influenței lui Rembrandt și Van Dyck, pornită din Flandra și Olanda, și desăvârșită la Parisul ce atrăgea toți artiștii timpului. Tehnica perfecționată, complicată cu încrucișături de linii și de puncte, compactă în placă, isbutește întâia oară să obțină efecte de culoare din alb și negru. De aci, până la gravurile secolului al XVIII-lea, decorative și de largi proporții, nu e de cât un pas — dar unul pe un drum primejdios. Fiindcă acest veac, l-am numi acel de exagerată virtuozitate în meșteșug, bătută din calea dreaptă, până la considerarea figurei ca un simplu pretext pentru decorul catifelat și mățos de stofe, dantele, draperii și circuri. E biruința detaliilor — semn al decadentei. Nici talentul celor trei Drevet, nici Tardieu și Daullé, nu scapă de această ispită, de care s'a eliberat numai Fiquet, întors la miniaturile fine începute în genul celor din secolul al XVI-lea, cu o mai ușoară atingere de burin și cu o delicatețe de incizie, sigură și grațioasă care în aramă țese fire de mătăasă.

Pentru aceste o sută cincizeci de gravuri ale celor dintâii trei secole, e mai cu seamă interesantă și prețioasă expoziția «graficei», fiindcă aduce publicului un material aproape inedit cunoștințelor sale artistice, rudimentare. Gravura secolului al XIX-lea și XX-lea; Juques, Vernet, Dupont, Deveria, Gavarni, Gigoux, Manet, Fantin-Latour, Legros, Toulouse-Lautrec, Rops, Carrière ori Besnard, e mai mult cunoscută, popularizată de estampe, albumuri și colecții de artă. Umbrele romantice dela începutul veacului al XIX-lea, caricaturile-șarje ale burgheziei de pe la 1830, au străbătut mai repede și s'au familiarizat publicului, care le regăsește cu oarecare prietenie de vechi cunoștințe.

Rostul acestei expoziții, e de prisos să-l subliniem când cunoscută ne e turora cu îndestulare, sărăcia de muzee și pinacoteci, de colecții și manifestări artistice retrospective, în țara unde se cheltuesc milioane pentru arcuiri de triumf de mucava și catedrale comemorative de brânză de Brăila. Pe îndelete, societatea alcătuită de d. Steriade și Fischer-Galați, va purta publicul pe cărările luminate ale unei altei arte, de cătacea cu care îl deprinde deopildă d-l Costin Petrescu. Admirabilul catalog, tipărit în atelierele «Culturei Naționale», însoțit de reproduceri de rară finețe tehnică, a însemnat pentru iubitorul de tipărituri alese o adevărată bucurie. O singură muștrare se cuvine — și aceasta presei, care a întârziat să dea tot concursul cuvenit unei manifestări artistice, ce avea pentru noi și un rost educativ. S'ar fi mănânat astfel, spre Muzeul Calinderu, mai multă lume, dintre aceea care știe prețui și alte gravuri decât eternele reproduceri dulcele popularizate de cărțile poștale ilustrate.

* * *

Această expoziție a dat prilej conferințelor rostite de d-l Henri Focillon, profesor de istoria artelor la Universitatea din Lyon și oaspe al nostru pentru câteva zile. Nu se putea un lămuritor mai priceput și cu mai multă dragoste de artă, ca acest prieten, care ne-a înțeles și a iubit dela început sălbatecile noastre dibuiri artistice, și ne-a adăpostit acolo, în Muzeul din Lyon, pe lângă panzele maestrilor noștri mai bătrâni și mai tineri; minunate colecții de chilimuri și cămăși românești, de ulcioare și troițe, de icoane, scorturi și șalace, din țara Hațegului și din ținutul Soriceii; de peste toate plaiurile unde pe vremea când Thomas de Leu, sgăria cu burinul pe aramă chipul lui «Henry III, Roy de France et de Pologne», băștinașii se apărau încă cu arcuiri împotriva sotiilor tătărăști și mongole.

CRONICA MĂRUNTĂ

SLOBOZIA e un târgușor ialomițean, de câteva mii de suflete, cu ulițe străambe și sparte de hopuri, cu lăcașuri nevoiașe pitite printre salcâmi firavi și prăfuiți, în jurul unei foste mănăstiri ctitorite odinioară în coasta Bărăganului de Matei Vodă Basarab. Dela slobozia țiganilor robi mănăstirești până astăzi, puține binefaceri ale civilizației au avut vreme să străbată și până acolo. Vara, arșița soarelui joacă incandescent peste fânețele arse, cu năduciri de miragiu; iarna, viscocele înfundă liniile de drum de fier cu metereze de troiene; așa că și veștile gazetelor străbat târziu și învechite. Oamenii duc o viață obscură și îndepărtată de coloniști, aruncați undeva într'un miez de pustiu, care nu se bucură nici măcar de umbra și răcoarea unei oaze. O școală ori două, primare; câțiva oameni de legi, cărturari necăjiți și săraci; și cârciumi multe, cum se cuvine într'o urbe unde negustorii și samsarii tăbărăsc neconținut, pentru a încheia cele mai bănoase afaceri de grâne și de vite, din acest Bărăgan cu pământul negru și untos. Din când în când își face drum câte un vânător, ademenit de cărdurile de dropii care mai rătăcesc și acum în iarba cu spicul copt, ca în mincinosul tratat de vânătoare al lui Odobescu. Dela acești vânători știam întâmplător și vag, câteva amănunte despre urbea ialomițeană — și cum amănuntele nu erau de fel dintre acele ispititoare, am rămas, cu drept cuvânt, nedumeriți, când ne-a venit sub ochi scrisoarea semnată de părintele comunii și de colonelul comandant al unei școli ostășești, poftindu-ne cu câțiva scriitori, să cetim literatura cetățenilor slobozeni. Va fi să mărturisim aici că ne-am urcat în tren să răspundem chemării, cu oarecare fereală; — ne temeam de privirea batjocoritoare a confrăților pregătiți să umple cafeneaua cu ironii legitime, pentru exagerata noastră promptitudine de vajnici «misionari ai culturii», gata să se aventureze într'un autentic bărăgan, ce se întâmpla, de astădată să fie nu numai al literelor române, după cum fiecare dintre noi știe, că se găesc cu îndestulare și dincolo de stricta definiție geografică.

Ba, unui călător, în vagon, i-am și răspuns, mi-se pare, cu pudoare, că mergem așa, la o vânătoare oarecare, fiindcă nici unul dintre noi nu simțea eroismul să înfrunte ascuțișul unei glume fără puțința unei replici.

Mărturisim aceste omenești lașități, precum și fireasca noastră neîncredere, fiindcă întâmplarea va să slujească pilduire și altora, altădată.

În pustiu Bărăganului, lângă apa vânăta a Ialomiței, acolo unde anevoie străbat gazetele, și nimic nu se știe despre cea din urmă scărmaneală literară care înfocată se discută de o săptămână la Capșa, am descoperit totuși oameni cetind cele din urmă cărți apărute, tăind filele celei din urmă reviste și desbătând cel puțin cu vrednicia unui capșist, problemele culturii, desbrăcate ce e drept, de argumentele pasionate ale păruelii. Se află acolo, dincolo de linia gării, o școală militară, adăpostită într'un edificiu zidit de mult, cu nu știu ce destinație orânduită în gospodăria oștirii. Un parc cu arbuștii crescuți atât cât îngăduie dogoarea soarelui, drumuri cu prundul plivit, răzoare de flori și iarbă mărunță; mărturii de luptă omenească dărză cu împotrivelile naturii. Și mai dărză luptă încă, cu acea pustiire de gând ce bân-

tue târgurile osândite să stea ferite din drumul tuturor îndestulărilor cu artă și cu literatură. Ne-a fost dat să aflăm și minunea bibliotecilor de câteva mii de volume, pentru fiecare companie a școlii; să putem discuta cu cartea sub mână, și ultimul volum de cercetări istorice al d-lui Pârvan; să găsim și sala de cetit prea puțin încăpătoare pentru publicul îmbulzit la o desfătare ce nu avea atracția dansurilor, costumelor, cântărilor și cupletelor, ca la foarte populatul «Cărăbuș» al Capitalei. Minunea va fi fiind, în mare parte, datorită dorului de carte dovedită de acel colonel care a ascultat cândva, în vremuri când d. Iorga făcea numai politică pentru cultură, cursurile dela Vălenii de Munte. Sămânța aruncată atunci a rodit în multe asemenea suflete ce se aflau gata deschise ca brazele întoarse de oțel, în așteptarea grăuntelui bun. Ne gândim că aceste oaze în nisipuri se cuvin ajutate să și lărgească verdeța. Noi ne-am întâmplat trecători, poate prea puțin pregătiți pentru chemare. Poate se va găsi prin atâtea biurouri de propagandă a culturii, și omul vrednic care să înfăptue un program, staternicit pe o oarecare ierarhie în alegerea purtătorilor de cuvânt cărturăresc. Ar fi, în asemenea colțuri uitate de țară, să se trimită mai des câte-un cetitor de literatură potrivită — nu numai publicului subțiat în gust, dar și acelui mult, care s'a grăbit să tixească până la ultimul scaun sala. Fiindcă și înțelepciunea cărților, ca și otrava lui Mitridat, pe îndelete se cuvine dozată.

PE o pagină întreagă dintr'o foaie de umoristică avantgardă, un domn de spasmodică meserie literară, ne învață cum trebuie să scriem românește. Insultele de toată mâna de acolo nu ne pot atinge. La insulte — epiderma d-lui F. Aderca o știe — se răspunde astfel decât cu condeiul. Dar mai e vorba tot acolo de — hai să zicem așa — oarecare principii literare ce s'ar fi izbind cap în cap. Asta, fiindcă d. Franz Werfel a colaborat și va mai colabora aici. Pentru această gravă infracțiune, suntem denunțați opiniei publice, adică celor cinci-șase cititori speciali ai «contemporanului». Întru sprijinirea acestei denunțări, aminteste despre cele două piese ale poetului german, «Spiegelmensch» și «Bocksgesang» (a mai scris una, d-le Aderca, se chiamă «Schweiger!» cu ușurința cu care și-a ciupit informațiile din «Rampa». În același număr, d. Aderca atotștiutor, s'a și grăbit să dea o probă de competență. A tradus și el o poezie de Werfel: «An den Leser». Găsită cu ochii închiși. Dăm ca mostră un singur vers. (Altele mai greu de tradus, au și fost pur și simplu înlăturate). E vorba despre harpistele ce se simt stingherite în orchestrele de stațiune balneară:

«Ich weiss
«Das Gefühl von einsamen Harfenistinnen in Kur-
[kapellen...»

«Știu — traduce d. Aderca,
«Simțirea harpiștilor singuratici în corul din
[capele].»

«Harfenistinnen», au devenit printr'o miraculoasă schimbare de sex, harpiști; iar bietele or-

chestre de stații balneare, «Kurkappelle», corul din capele. Două năzbătii, traduse după ureche, într'un singur vers. Vă închipuiți ce iese din toată poesia lui Werfel, trecută prin lupa strămbă a istețului traducător. Ea desvăluie în sărmana-i golițiune, bagajul de informații cu care se îndreaptă spre «arta de avangardă», pipăind cu vârful degetelor agerul «Contemporan». Intr'adevăr, această îndrăzneală a ignoranței e posibilă, cum zice competent d. Aderca — «numai din pricina totalei neștiințe a publicului». Adică a celor cari, de bună credință, primesc farsa «Contemporanului». Pe d. Aderca îl cunoaștem. Pana sa de găscă rituală nu se lasă ușor intimidată. De aceea, pentru a-l recunoaște, oridecâteori se va mai aventura, competent, în necunoscut, îi atărnăm o tinichea de coada prea frumosului său nume: «F. Aderca-Kurkappelle».

CÂND a apărut în «Viața Românească» semnătura: Lucia Mantu, în josul câtorva schițe fine și sigure, ca trase pe placa de aramă de burinul unui gravor stăpân pe toate tainele meșteșugului, nu ne-am îndoit o clipă că sub pseudonimul femein se ascunde capriciul vreunui scriitor vechiu, ostentiv de monotonia propriului nume. Prea cuminte și matură era ironia îngăduitoare, colorată de o tinctură discretă de duioșie; prea definitiv era ales adjectivul; prea descărcată era imaginea de toate înfloriturile prisoselnice, firești începătorului. Atâta siguranță aproape descuraja, fiindcă suntem deprinși a descoperi bogăție de resurse mai de grabă în stângăcii și lipsuri decât în desăvârșire; și mai gustoasă ne pare apa izvorului rece și țâșnită direct cu fire de nisip, de sub lespede de piatră umedă și cu cunună de mintă creață împrejur, decât lichidul filtrat și alambicat până la sterilizare. Pe urmă taina pseudonimului a fost și mai ermetică. Era sigur acum că dedesubt nu se ascundea decât o «începătoare»; dar atât de îngrijit mascată încât de trei ori pe lună, eticheta era lipită altui nume, autentic, cu act de stare civilă în regulă.

Volumul apărut în editura «Vieții Românești» (Miniaturi, schițe și impresii) n'a deslegat întrebara, și cartea ne place poate mai mult așa; darul unei necunoscute. Sunt însemnări scurte, fără obișnuitul lirism feminin, năclăios, de care ne-a descurajat, bunăoară, d-na Papadat-Bengescu; fără căutarea de singularități sintactice cu care talentul inedit și straniu al lui Arghezi a molipsit o întreagă generație de slugarnici imitatori; chiar fără pretenția foarte la modă a timpului, de a atribui simboluri eterne și definitive, evenimentelor celor mai cotidiene.

D-ra Lucia Mantu nu scrie cu ambiția de a trece cu slova sa, peste veacuri. Povestirile scurte, amănuntele surprinse cu un ochiu ager, îngăduiala cu care urmărește viața obscură a copiilor, nu neliniștesc decât doar prin cea desăvârșire a meșteșugului scriitoricesc, despre care aminteam mai sus; desăvârșire în care se întâmplă adeseori să zacă primejdia sterilității. Sunt, în cărticica de aproape o sută cinci zeci de pagini, câteva file ce pot merge deadreptul în antologie: Coada lui Tărcuș, Busuiocul, Prima aventură, Grădinarul, Cromolitografii, Metamorfoză. Cetiți, da, cetiți, acea dramă în stradă, redată din nuanțe impalpa-

bile: «Metamorfoză». Sunt numai două pagini și câteva rânduri, destule pentru a salva singure, de-ar fi numai atâtea, destinul unui volum.

SNOBISMUL câtorva cuconite, plictisite de monotonia interiorurilor cu mobilierul aprovizionat de fabricile apusene, a adus de câțiva ani la «modă» arta românească. Oricât s'ar încerca a explica altfel subita îngrijorare pentru o artă ce-a fost disprețuită până mai eri, adevărata pornire dela începutul începuturilor, trebuie căutată în acest oribil snobism. Dealtfel nimic de osândit: Lemaître mi se pare, dacă nu cumva Faguet, au lămurit cândva că snobismul este un hotărâtor factor de progres.

Fapt este că pe încetul arta țărănească a intrat și în preocupările marelui public, iar succesul pavilionului de industrie casnică dela expoziția de acum doi ani, din Parcul Carol, făcea îndestulă dovadă că asistăm la o renaștere a gustului pentru arta românească, ajutată de astădată de priceperea câtorva specialiști. E îmbucurător și plin de făgădueli.

Cărți despre această artă națională s'au scris puține până acum: o adunare de articole ale d-lui Tzigara-Samurcaș, volumele d-lui Iorga, articole risipite în diferite publicații, albumele de cusături, broderii, scoarțe și țesături cu puține și grăbite cuvinte introductive. Studii mai pe indelete, cu cercetări mai amănunțite a înrudirilor cu artele vecine, nu cunoaștem altele în afară de cele de mai sus și în afară de volumul d-lui George Oprescu: «Arta țărănească la români», apărută în colecția «Țara Noastră» și alcătuit cu o pricepere cu care nu prea suntem deprinși. Volumul e însoțit de aproape 60 planșe fotografice, așa că lectorul are puțința comparațiilor și lămuririlor imediate. Se poate vedea de acolo treptata înflorire și decădere pe alocuri, a ceramicii, a țesăturilor, a sculpturii în lemn, a broderiilor. Din pânza și bumbacul unui ștergar bucovinean, din înfloritura de mătasă a unei cămăși mehedintene, din tivul unei broboade din țara Hațegului, dintr'o ceapșă bănățeană, dintr'o maramă de borangic din ținutul Muscelului ori din acele minunate concieri bănățene, se poate urmări de aproape străduința acestui neam de plugari și ciobani, de a-și împodobi cu migală și odihnitoare căutare de frumos, vestmintele și obiectele casnice de fiecare zi. Obiectivitatea profesorului dela Universitatea Clujană, ne scutește de astădată și de acele frenetice și copilărești entuziasmări, ce compromit indeobște articolele de ocazie asupra artei naționale. Autorul cărții spune neted în cuvântul de încheiere, că ceramica noastră nu e atât de variată și conștiincios lucrată ca a Sașilor; că n'avem covoare atât de fine și frumos lucrate ca balcanicii; că n'am ajuns la meșteșugul sculpturii în lemn acolo unde mari artiști sunt Săcuii, că nu cunoaștem broderiile fine ale macedonenilor și dalmatinilor.

Dar cu atât mai vârtos apare minunata însușire a poporului de a izbândi în toate aceste arte populare la un loc, cu deopotrivă pricepere, fără scăderile unei striete specializări, așa cum nici unul în celelalte neamuri n'au știut. E o înobilare a decorului cotidian, care a fost băgată în seamă și de reprezentanții civilizațiilor mai înaintate, ce ne socot fără șfială printre neamurile cu cele mai însemnate civilizații populare din

lume. Cartea d-lui Oprescu e mai mult decât un album obișnuit, e, sperăm, începutul unei serii de studii amănunțite ce ne vor sluji să ne cunoaștem înfățișat țara, altfel de cum o prezintă statisticile moarte și prospectele întreprinderilor petrolifere.

DESPRE Frank Wedekind, dramaturgul care avea să revoluționeze scena germană, își publică amintirile în foiletonul lui «Neue Zürcher Zeitung» romancierul Heinrich Mann. Sunt pagini scrise cu mlădioasa prietenie cu care André Gide a evocat pe Oscar Wilde. Apropierea ne vine în minte spontan. Wedekind a fost un Wilde al Germaniei contemporane. Lipsit de eleganță și de spiritul aristocratic, el se întâlnește cu scriitorul englez în submoralul scandalos unde îl afunda demonul erotic. Din acele adâncimi animalice a țâșnit, necruțătoare, și arta lui cu o putere de revoltă ce depășește esteticismul pur al lui Wilde. Heinrich Mann lasă vâlmul peste multe și numai ici și colo, printre momente de durere omenească, arată frânturi din cinismul lui Wedekind. Il evocă cu ghitară împanglicată, cântăreț vagabond de cabaret, spunându-și cupletele în strămbături de gură «prea obraznice pentru unul ai cărui ochi trădau atâta adâncime». În vremea asta Wedekind scria piese. Nimeni nu i le juca. Setea succesului îl înfură. Fu nevoit să apară în ele el însuși actor. Directorii de teatru îl afixau ca număr de senzație. Abia târziu, peste douăzeci de ani de când o scrisese, piesa lui «Deșteptarea Primăverii», tragedie din viața adolescenților, răsbate cu sgomot. Wedekind se cutremură: «Eram obișnuit cu insuccesele!». Conștiința lui, devastată de perversități și înrăită de veninul nerecunoașterii, se mai echilibra. Ii rămase totuși vechea lui pică pe oameni. Uneori îi ataca din senin, cu o brutalitate de care, apoi, el însuși suferia mai adânc. Alteori era îngăduitor. Petreceam nopți, zice Heinrich Mann, cu cunoscuți întâmplători a căror încredere el o câștiga, fiindcă era bun, și pe care îi respingea din nou, fiindcă el cunoștea ura de oameni. Aceeasă viață îl învățase și una și alta. Când dispărea o revistă, el striga: «Un dușman înfrânt». N'a pozat nici unui pictor, dar se fotografia: «Fotografatul e prietenul meu, pictorul e criticul meu». În vremea războiului faima lui crescuse. Recunoașterea îl incunună. Succesul îl făcea să sufere în același timp. Voia să simtă ură împrejurul lui. Ura o socotea o dovadă că e încă tare, că n'a îmbătrânit. În războiul avea credința că Germania va învinge, dar nu se bucura. Cunoștea sub o formă prea josnică pe oameni ca să poată spera, el cinicul, într'un viitor mai bun al umanității. A murit în 1918.

A apărut discret o carte franceză despre noi, aproape neluată în seamă de presa de aici: «Chants Roumains» de Hélène Donici. Ed. Chiberre. Paris. 1922 prix 8 fr.). Autoarea, o basarabeană așezată în Franța, coboară din boierii orheeni cari au dat pe fabulistul Alecu Donici, — ea însăși fiind o scriitoare în graiul patriei adoptive.

Lucrarea d-șoarei Donici este menită întâiu de toate propagandei pentru România întregită cu Basarabia. Într'o aleasă verificare franceză, d-ra

Donici a transpus ceva din cântecel populare basarabene, în cari moldovanul nostru blestemă silnicia jugului rusesc (din colecția Madan și Alexandri), poezii din scriitorii cari au slăvit Moldova eroică (Alexandri, Eminescu și Bolintineanu), încheindu-se cu câteva strofe originale, pline de melancoliile nostalgice ale plaiurilor natale depărtate. Pentru cunoașterea talentului strănepoatei lui Alecu Donici, cităm din volum câteva fragmente:

«**POHOD NA SIBIR**», de Alexandri:

Sous un ciel gris, un ciel plombé,
Dans un champ blanc de neige,
Se traîne lentement courbé,
Un lugubre cortège
D'hommes tristes et tout glacés,
Par leurs chaînes blessés...

Din «**DULCE BUCOVINĂ**», de Alexandri:

Douce Boucovine,
Province divine
Aux arbres fruitiers,
Aux beaux gars altièrs;
Nid de jouvencelles
Alertes et belles,
Au regard prenant,
D'un ieu fascinant...

Din «**ȚARA MEA**» (originală):

Alors que l'âpre hivier arrive
Mes regards se posent au loin
Sur d'autres plaines, d'autres rives;
Sur un verdoyant petit coin...

În acești ani de întetire a tuturor scrierilor de propagandă, când România s'a înfățișat străinătății în cea mai sărăcăcioasă armură spirituală, opera literară a d-șoarei Elena Donici este un prețios dar, destinat cu discrețiune birourilor de propagandă dela diferite ministere, ce înghit misterioase fonduri pentru și mai misterioase îndeletniciri.

NU e voluminoasă cartea de povestiri a d-lui Jean Bart: «Printesa Bibița» editată de Vieața Românească și preuisce cu cel mai mare premire din acest au, al academiei, Abia 120 pagini, în care au încăput șase schițe. Dar așa puțină la înfățișare cum e, înseamnă pentru cititor două ceasuri de rară odihnire sufletească, asemeni acelor scurte rătăcirii cu barca, pe mare potolită, nu prea departe de țărm, de unde te întorci cu plămâni aerisiți de briza sărată și cu gândul calmat și împăcat cu tine însuși. Firește, d-l Jean Bart, nu adaugă o înnoire scrisului său, cunoscut și iubit de lectorii credincioși ce-i așteaptă cărțile rare, ca darurile unui zgârcit. «Printesa Bibița» e povestea unei fete, îmbătrânind credincioasă unei dragoste, ce n'a existat decât în inchipuirea ei și în farsa câtorva amrinari, cu tinerețea crudă ca toate tinerețile față de tragediile obscure și nemărturisite ce fiecare om ascunde sub cea mai inofensivă și plată înfățișare. «Cu rușii în deltă», «Cazul dela farul Olinca»; «În Gibraltar», aduc oameni și priveliști de apă, zugrăvite cu acel meșteșug fără pereche la noi și cu acea vioiciune în

care duioșia se împletește cu un ușor humor ce au făcut succesul celor dintâi scrieri ale acestui povestitor, situat sin guratic, aparte, în literatura noastră de două de cenii încoace.

MONTEVIDEO, această cetate cu nume sonor a continentului nou, a dat Franței până acum trei poeți, dintre acei fără de care nu se poate scrie istoria unei literaturi. La vărsarea fluviului cu undele leneșe La Plata, două țări odinioară dușmane au ridicat două orașe ce se întrec în frumuseți și belșug: Buenos-Aires «regina sudului» și Montevideo, oraș cochet, cu vegetație luxuriantă cu bulevarde mărginite de arbori stufoși și cu edificii așezate în amfiteatru; două capitale minunate între care prietenos circulă bărci albe pe apele argintii ale marelui estuar.

În acest Montevideo și-au petrecut copilăria Contele de Lautréamond, Jules Laforgue și Jules Supervielle, poetul cu faima crescută în ultimii trei ani.

Contele de Lautréamond, cu adevăratul nume Isidore Ducasse, a semnat odinioară celebrele «Chants de Maldoror», carte ciudată de proză lirică unde se întâlnesc virtuțile și cusururile cele mai exagerate ale romantismului, cruzimi copilărești și truculențe satanice, împestrițate cu strofe de o ginșă armonie.

Jules Laforgue a părăsit Montevideo la vârsta de șase ani, cu familia care se întorcea în Franța după îndelungi ani petrecuți la Rio de La Plata. Tatăl lui Laforgue, deschisese încă foarte tânăr o școală liberă unde predă lecții particulare de latină și franceză, acolo a avut elevă fiica unui neguțător francez cu care își întovărăși vieața; căsnicie cu rod îmbelșugat de doisprezece copii, printre cari al doilea a fost Jules Laforgue.

Cel de al treilea poet dăruit Franței de capitala Uruguaiului e Jules Supervielle, ale cărui *Debarcadères*, aduc în poezia franceză o notă nouă și fragedă, o inspirație frământată și spumoasă, ca un chiot în pampas în pragul asfințitului, răcnit din plămâni largi ai călăreților profilați asemenea centaurilor negri pe cerul roșu.

De trei ori, Montevideo, a trimis Franței câte un poet. Toți trei sunt înrușiți prin nouitatea inspirației și printr'o directă ironie strecurată în paginile de cel mai cald lirism. Poate toți trei, dacă ar fi rămas în orașul de naștere, ispitiți de graiul local plin de sonoritate și nobilețe, și-ar fi scris operele în limba lui Cervantes și Ruben Dario. Întâmplarea a vrut să fie atrași de Paris, să-și găsească a doua patrie sufletească acolo și astfel, în ciuda oceanului despărțitor, să prefacă portul cochet dela gura estuarului La Plata într'un «parnas francez», cum îl numește Jean-Aubry în «La revue de l'Amérique latine».

STRĂBATE tot mai biruitor gândul unei «patrii europene». Ceeace n'au izbutit diplomații purtați în trenuri speciale la toate conferințele strămutate din lună în lună, de patru ani, în toate târgurile Europei, încearcă acum oamenii scrisului.

Nu e vorba de armistiții pe tărâm militar ori economic, nici de ștergerea arbitrară a frontierelor. De pretutindeni se înalță dorința unei con-

științi împospătate. E pregătirea sufletească pentru zămisirea acelei Europe, care pe hartă să însemne patria unică a rasei indo-europene. Apar publicații, se înfăptuiesc tovărășii între cei mai de frunte intelectuali ai națiilor, apar apostolii celor dintâi drumuri deschise.

Două reviste franceze apărute în decursul unei trecute, întind ramura împăciuitoare a înfrățirilor.

«Europe», sub conducerea d-lor René Arcos și Paul Colin, reprezintă grupul din jurul lui Duhamel; — Jules Romains, Vildrac, Chennevière, Léon Werth, Jean Richard Block, la care se adaugă colaborări streine ca: Gorki, Bounin, Kasimir Edschmidt.

La «Revue Européene», reia sub o formă nouă și sub conducerea d-lor Edmond Jaloux, Valéry Larbaud, André Germain și Philippe Soupault, programul acelei admirabile publicații care au fost «les Ecrits nouveaux». Amândouă, — cea dintâiu și sub formă politică-socială cu o ușoară tinctură extremistă de strânga, cea de a doua numai în domeniul literaturii, — își propun să ușureze cunoașterea reciprocă a culturilor europene, să apropie scriitorii între ei, să bătătorească drumuri neumblate, nu către utopii internaționaliste, ci către acel spirit de universalitate ce se plămădește după război împotriva oarbilor deslănțuiri imperialiste și militariste. Desprindem din paginile d-lui René Arcos, această chemare de emoționantă humanitate:

«Un oraș, o țară, pentru un călător care a străbătut toate ținuturile, ce este decât o oprire la un han înainte de a pași mai departe? Cel care a ascultat melopeea muezinului în turnurile moscheelor din Constantinople, cântecul pescarului napolitan, doinirea barcagiului de pe Volga, imnul saluțiștilor în asfințit, pe străzile ploioase ale Londrei, hohotirea ghizilor coborând munții, nu are nevoie să înțeleagă cuvintele pentru a fi de fiecare dată pătruns de aceeași emoție. Vocea omenească păstrează accentul său pur în toate graiurile. Pe care dintre aceste glasuri am vrea să le alungăm din amintire, când toate ne-au stors lacrimi? Pe care oraș am îndrăzni să-l osândim la distrugere, dacă ar cere-o îndată un zeu necruțător? Parisul, carnea noastră? Atena? Weimar unde e mormântul lui Goethe? Florența? Cairul cu sutele lui de minarete? Roma cu gloria ei? New-yorkul uriaș și forfotind, asemenea unui bubuit de oameni? Budapesta cu podurile ei? Bruxelles cu piața sa regală? Londra care se întinde în toate zările orizontului? Pe care, orice alt orașel, răstătat cu lenevie dealungul unei coaste, sau pitulat înfrigorat în văgăuna unui munte, am consimți să-l osândim? Cel mai umil sătuc pierdut pe culmi, cel mai sărăcăcios cătun cu ale sale douăzeci de colibe lipite una de alta, ne sunt deopotrivă de scumpe. Am vrea să anexăm în dragostea noastră toate teritoriile. Lumea nu e prea mare pentru noi. Ideea de patrie, așa cum e închipuită îndeobște, e o idee de avar. Harpagon înțeleștat deasupra puținului său avut, urăște toți vecinii și se înfricoșează de propria-i umbră. Omul liber trăește într'o casă cu ferestrele larg deschise pentru a lăsa să pătrundă înlăuntru toată lumina din afară. În loc să vegetăm mizerabil într'un colțșor de grădină să intrăm în stăpânirea întregului domeniu ce ni-a fost hărăzit. Să ne lărgim până la universalitate...»

POTOLIT, ca niște vădane pensionare, îmbătrânesc târgurile moldovenești. Dincolo de ulița principală, cu firmele ei ruginite și cu zidul nou al unei clădiri înălțate timid printre case bătrâne și scunde; dincolo, se respiră măhălăli cu livezi patriarhale, unde nucii întind umbra umedă și amărie peste pașiși câmpenești. Seara răsună lătratul câinilor ca într'un cătun depărtat. Nimic din svârcolirea noastră nu mai ajunge acolo. Vieața curge ca o apă domoală între maluri catifelate de mușchi, ca să innăbușe cel mai mic vuet. După ani, pășind din nou drumurile unde ai hoinărit copil, cu ghiosdanul subsuoară și cu frica lecțiilor întârziate, trăești fioruri pe cari le-ai crezut uitate și străvechi revolte copilărești ce muriseră în tine.

Am regăsit în târgul lui Roman-Vodă, și gimnaziul cu zidurile de cărămidă roșie, și unii dintre dascălii ce deschideau catalogul pe catedră, într'o tăcere de cavou în care părea că s'ar fi îngropat deodată toate elanurile tinereții celei dintâiu. Fiește, cei buni, acei a căror amintire am purtat-o senină, — au murit, ca în toate povestirile triste. Și dascălul de română, cu făptura lui uriașă, care a îndreptat și pus note pe cele dintâi caete cu «compoziții» ale lui Mihail Sadoveanu; și dascălul de latină cu fina înțelegere a tuturor subtilităților din odele lui Horațiu, — nu mai sunt astăzi, cu toate că voinicia lor ni-i arăta din băncile noastre de copii firavi, nemuritori pentru totdeauna.

A rămas totuși să ucidă tot ce e mai bun ascuns într'un suflet copilăresc, stafia directorului care ne amuția glasurile pe culuoare. Cu aceeaș mână tremurătoare picură notele cu cerneală roșie pe foile catalogului. Cu aceeaș odioasă neînțelegere urmărește uciderea a tot ce e fraged și copilăresc în micile vietăți venite la ucenicia cărților. Am văzut din nou, cum biblioteca e ferecată cu zece chei, fiindcă datoria școlarilor trebuie să meargă numai și numai la lecții, nu la rătăcirii de literatură. Am aflat și despre cele 150 volume, trimise de elevii liceului parizian Louis le Grand, colegilor lor necunoscuți din țara Moldovei, cărți închise în dulapuri și interzise școlarilor ca păcătuiri neîngăduite. Ce s'o fi petrecând în creerul osificat al stafiei directoriole? Ce gând și-o fi făcând despre îndatoririle de pedagog? Copiii sunt osândiți la stricta respectare a programelor nătangi, care aprovizionează țara cu manechine omești, găunoase de suflet și sterpe de cultură. Străbătând culuoarele pe unde alergam la ora întârziată, m'a străbătut acelaș fior, ca într'o hrubă unde a fost răstignită toată fecioria de gând a copilăriei. In elevii cu obraji ofiliți și cu glasuri innăbușite am recunoscut frați intru aceeaș osândă. Și am căutat fostul director de odinioară, pentru a-i lămuri toată crima de cultură săvârșită cu eroică și nătângă meticulozitate. Dar viteaz, directorul s'a ascuns, împingându-și în fundul buzunărilor cheia dela lăzile cu cărți, ca și cum diavolul avea să-l ispitească la neertate rătăcirii. Asemenea vrăjmași ai cărților, nu se cuvin oare trimiși odată la odihnă, la cafenea și la plimbarea de seară, pentru a nu mai ucide generații și generații care-i ies din mâini, cu sufletele mototolite, ca batistele dintre degete asudate și văsoase?

IVAN Mestrovici, vestitul sculptor jugoslav, reînvie, prin devenirea lui artistică, vechea poveste cu pașiști și clopote de oi a lui Giotto. Fecior de țăran dalmatin, dintr'un sat nu departe de Cosova-Mică, Mestrovici s'a pomenit pe lume cioplindu-și vedeniile în lemn și în piatră și păzind în munți turma săracă a casei părintești. Darul îl moștenia dela tată, meșter iscusit în simcelirea podoabelor gospodăriei sale. Copilul minunat trăia cu turma și cu baladele, alegând cu fericit instinct pietre din muntele sterp al Dalmației și dăltuind în ele chipurile eroilor naționali văzute pe file de almanah. Nu cunoștea nimic din ce se petrecea dincolo de hotarul satului, dar vestea minunăției începuse să sboare din gură în gură și'n ziarele provinciei. Mestrovici sculptase și un crucifix pentru care superiorul unei mănăstiri din vecinătate îi oferii un gulden. Ciobănașul, conștient de valoarea operii lui, îl dădu mai bine de pomană. Intâia cunoștință de artă adevărată o căpătă când tatăl îl scoase din ignoranța satului într'o plimbare la Sebenico și-i arătă sculpturile gotice ale catedralei de acolo. Un unchiu umblat și deșteptă momeli din largul lumii. Un căpitan pensionar, întors în sat, îi vorbi de domul Sfântului Ștefan, de marmurele și de bronzurile Vienei. Pentru înmuguritul artist, toate aceste lucruri erau năluci luminoase de pe tărâmul celălalt. El eră copil de om sărac. Căpitanul pensionar, îndrăgostit de darul băețașului, voia să-l vadă totuș ajuns la Viena. Intreprinse o colectă prin sat, fără izbândă: pretutindenii, în jurul lui Mestrovici, eră prețuirea aproape religioasă a oamenilor simpli, dar totdeodată sărăcie lucie. Cu mari strădanii, tatăl izbuti să-l ducă la Spalato, în atelierul modest al unui cioplitor de piatră. Ce urmează, se prevede: în câteva săptămâni, ucenicul știa mai mult ca meșterul. In preajma lui 1900, iată-l înfășșit la porțile Vienei. Avea 15 ani. Protectorul lui e acum un ceh, servitor, care îi dă găzduire în aceeaș odaie sărmană, deavalmă cu familia lui. E par'că o minune în tot acest drum lung, cu mari piedici, dela Otavice, satul natal, până în metropola imperiului: numai oamenii simpli cred în geniul ciobănașului și numai sărăcia lor îl ajută. In Viena, povestea se întunecă întâiu, pentru a străluci mai apoi și mai viu biruința. Protectorul ceh umblă din ușă în ușă, cu pălăria în mână, să-i găsească un profesor. Celebrul Bitterlich refuză «gloria de-a descoperi geniul unui fecior de țăran croat». Disprețul lui îl răscumpără Helmer, directorul Academiei de arte, care primește pe Mestrovici la școală, fără concurs, după ce îi văzuse lucrările. De-acum, drumul faimei se deschide larg. Rodin, încă nu celebru, în treacă prin Viena, leagă prietenie pe toată vieața cu artistul croat. Sculptura lui intră biruitoare în templul de laur aurit și de iederă verde al Secessionului. Gloria lui capătă proporții europene și culminează — sunt câțiva ani de-atunci — în expoziția triumfală dela Londra, organizată de Statul jugoslav.

Pentru că Ivan Mestrovici e, înainte de toate, un sculptor național. In pietrele lui tăiate abrupt, uneori cu stilizări asiriene, se încordează în mari convulsii figurile legendare ale eposului sârb: Marco Cralevici, Miloș Obilici — fragmente pe care artistul le visează grupate cândva în templul dela Cosovo.

Cu acest număr «Gândirea» intră, ca în fiecare an, în vacanță, până în Septemvrie. Cerem iertare cu acest prilej, cititorilor, pentru întârzierea de apariție a ultimelor numere, pricinuită de șezătorile care au mobilizat timp de două luni aproape pe toți colaboratorii noștri. Unul din cele dintâiu numere din toamnă, va fi închinat în întregime literaturii rusești, cu articole, proză și versuri, trimise în acest scop «Gândirii», de: Dimitri Merejkovski, Z. Hippius, Ivan Bunin, A. Kuprin, Al. Feodorov, Smielov, etc. și ilustrat cu desene și reproduceri inedite de N. Gontcharova Archipenko, B. Grigoriev, W. Suhaiev, Șudbinin, A. Iacovlev, S. Cehonin, V. Feodorov, etc., etc.

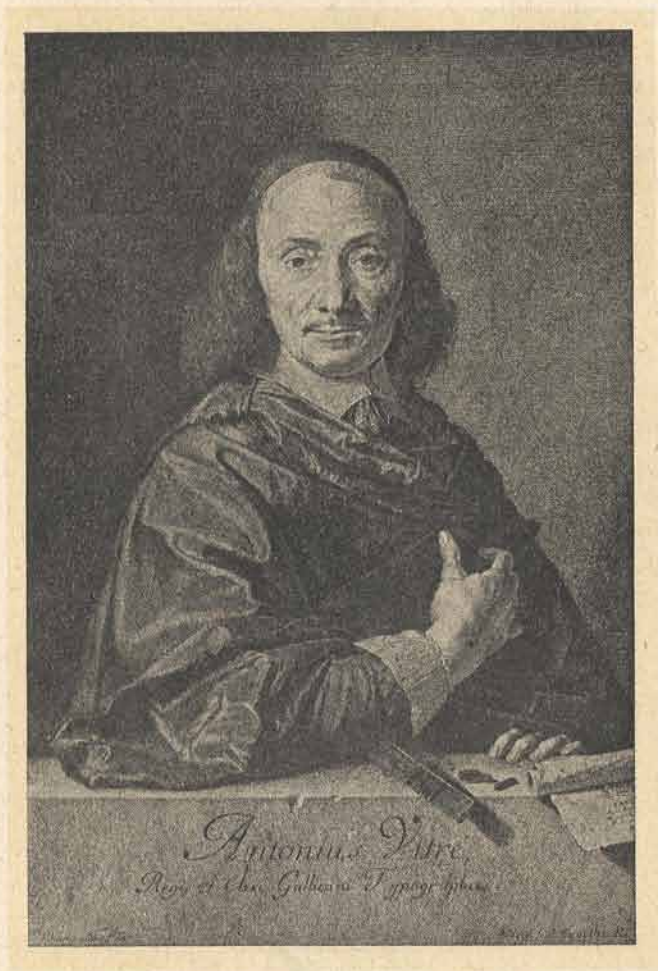

IOA. CHENU BITVRICVS IN SENATV
PARISIENSI PATRONVS AN. ÆT. LX. M. DC. XX.

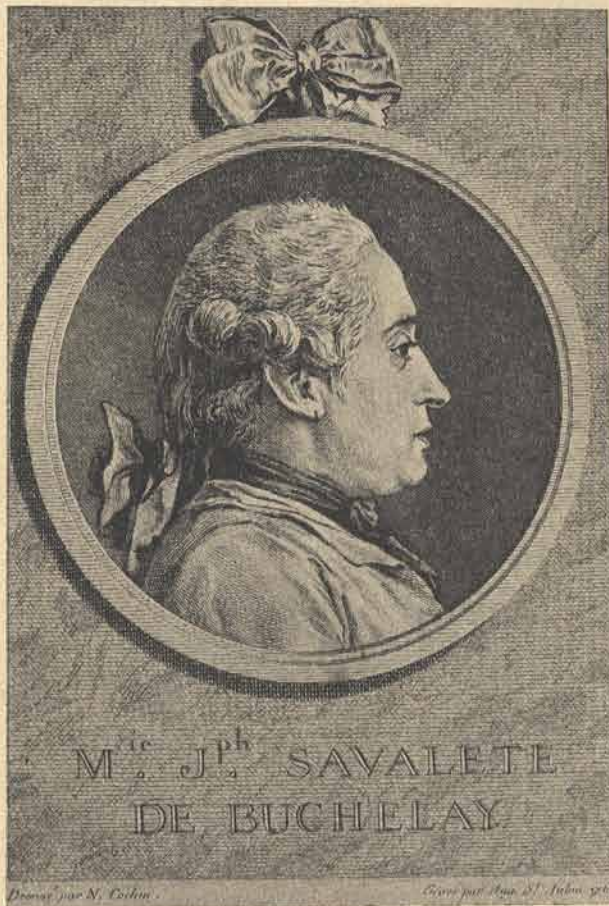
LÉONARD GAULTIER
PORTRETUL, LUI IOAN CHENU
No. 13

GANDIREA

JEAN MORIN
PORTRETUL LUI ANTOINE VITRÉ
No. 50

AUGUSTIN DE SAINT-AUBIN
PORTRETUL LUI SAVALETE DE BUCHELAY
No. 144

L.-P. HENRIQUEL-DU PONT
PORTRETUL MARCHIZULUI DE PASTORET
No. 165

80

GÂNDIREA

ANNO IV°

IL CONVEGNO

ANNO IV°

RIVISTA MENSILE DI LETTERATURA E DI CULTURA

Direttore: ENZO FERRIERI

ha raccolto gli scrittori italiani più significativi, commenta la vita letteraria, artistica, musicale del tempo presente dà notizie delle riviste e dei libri nuovi. Publica il bollettino della vita del circolo.

Collaboratori fissi:

<i>Per la letteratura Italiana</i> :	Carlo Linati, Eugenio Levi, Cesare Angelini.
<i>Per la letteratura Francese</i> :	Giuseppe Prezzolini.
<i>Per la letteratura Inglese</i> :	Emilio Cecchi.
<i>Per altre letterature</i> :	Giacomo Prampolini.
<i>Per i libri di critica</i> :	Vlad. Arangio Ruiz.
<i>Per la letteratura classiche</i> :	Ettore Bignone.
<i>Per i libri d'arte</i> :	Giuseppe Raimondi.
<i>Per la musica</i> :	Giannotto Bastianolli.

A APĂRUT:

IONEL TEODOREANU

A APĂRUT:

ULIȚA COPILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

POEME IN PROZĂ

DE EMIL ISAC

EDITURA «TIPOGRAFIA ROMĂNEASCĂ» S. A. ORADEA-MARE
PREȚUL UNUI VOLUM 20 LEI

A APĂRUT:

RIVISTA MENSILE

DELTA

RIVISTA MENSILE

Redattori: Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar
Redazione e Amministrazione: Via Giosuè Carducci 11, Fiume
Abonamento per l'estero: Un anno Lire 25.—

CULTURA NAȚIONALĂ

SOC. ANONIMĂ DE EDITURĂ

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000

SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI

STRADA PARIS No. 1

TELEFON No. 57/62

SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI

STRADA PARIS No. 1

ADRESA TELEGRAFICĂ „CULTROM”

CĂRȚI NOI APĂRUTE

I. SLAVICI:

CEL DIN URMA
ARMAȘ (Roman)

B. DELAVRANCEA:

A DOUA CONȘTIINȚĂ

I. BASSARABESCU:

MOȘTAN

V. ALECSANDRI:

SINZIANA ȘI
PEPELEA

V. ALECSANDRI:

PASTELURI

I. TEODOREANU:

ULIȚA COPILĂRIEI

ȘT. NENIȚESCU:

TREI MISTERE

G. BANEA:

DICȚIONAR
ITALIAN-ROMÂN

R. TAGORE:

NAȚIONALISMUL

E. FROMENTIN:

DOMINIQUE

L. TOLSTOI:

CADAVRUL VIU

L. ANDREIEW:

ECATERINA IVANOVNA

G. HAUPTMANN:

SUFLETE STINGHERE

T. CHIARELLI:

MASCAȘI OBRAZUL

PETRONIUS:

SATYRICON

DE VANZARE LA TOATE LIBRĂRIILE DIN ȚARĂ

ATELIERELE DE TIPOGRAFIE / LITOGRAFIE / LEGĂTORIE
CALEA ȘERBAN-VODĂ No. 143 BUCUREȘTI CALEA ȘERBAN-VODĂ No. 143
TELEFON 24/83 TELEFON 24/83

GÂNDIREA
EXEMPLARUL 12 LEI

